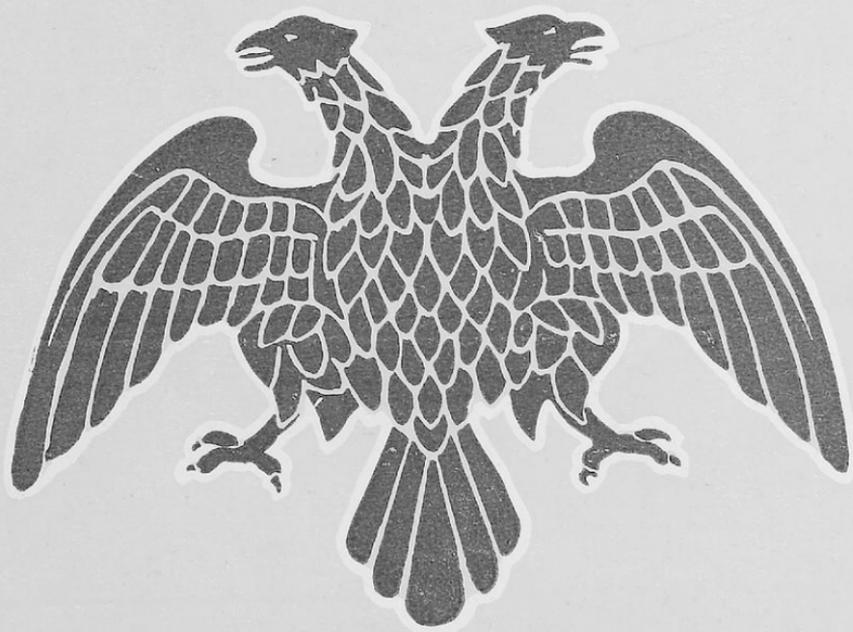

Χ. ΧΑΡΑΚΑ

1531

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΩΡΕΑ
ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΧΑΝΑ
ΚΑΛΑΙΟΠΗΣ ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΟΥ - ΛΑΧΑΝΑ

Ε΄ ΤΑΞΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ Δ. Ι. ΡΑΛΛΗΣ - ΑΘΗΝΑΙ

1531

K

Χ. ΧΑΡΑΚΑ

4/10

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑΝ 1934—1938

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
Ε΄ ΤΑΞΕΩΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Handwritten signature

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΑΝΤΙΤΥΠΑ 7500

Ἀριθ. ἐγκρ. ἀποφ. $\frac{51.231, 51.232}{20-8-34}$

ΕΚΔΟΤΗΣ Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑΙ 1934

 Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ἡ "ΜΕΛΙΣΣΑ", ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 48 · ΑΘΗΝΑΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν ἀρχαίαν, εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἡ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ ἱστορία, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Τὸ κράτος αὐτὸ ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον κράτος με πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθη καὶ μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν κράτος ἢ ἀπλῶς Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, προτοῦ ὀνομασθῆναι Κωνσταντινούπολις, ἐλέγετο Βυζάντιον, ὠνομάσθη τὸ κράτος αὐτὸ καὶ Βυζαντινὸν ἢ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ ἱστορία του Βυζαντινὴ ἱστορία.

Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 330, ὅτε ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐκ τῆς Ρώμης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τελειώνει τὸ ἔτος 1453, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς τοὺς Τούρκους. Κυρίως ὅμως ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 395, ὅτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη ὀριστικῶς εἰς δύο μέρη, εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν, καὶ ὅτε τὸ μὲν δυτικὸν κατόπιν διελύθη, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ἔμεινε καὶ ἔγινεν Ἑλληνικόν.

1. Ἑκτασίς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

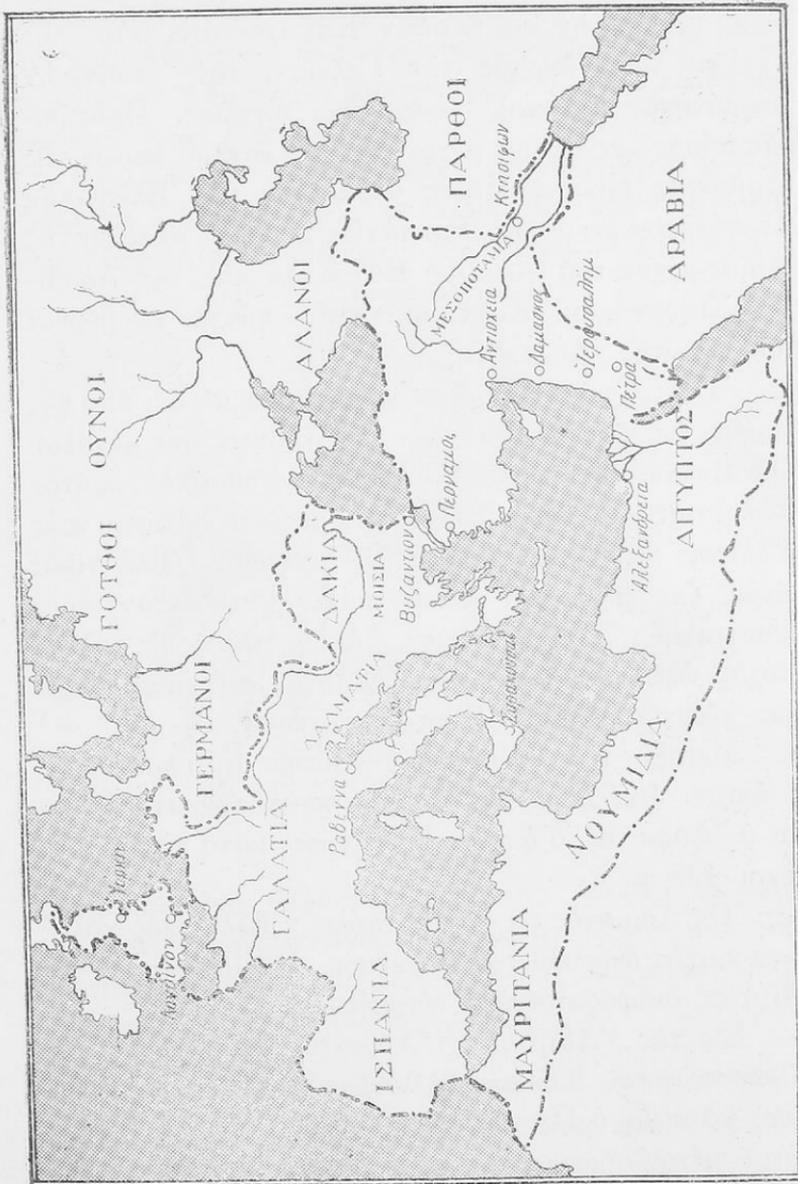
Εἶδομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν ὅτι ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε κατορθώσει νὰ διαδώσῃ τὸν Ἑλληνισμόν, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων εἰς ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, εἰς μέγα μέρος τῆς Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ δόξα αὐτῆ δυστυχῶς δὲν διήρκεσε πολὺ, διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ διάδοχοί του διένειμαν τὰς μεγάλας κατακτήσεις αὐτοῦ εἰς πολλὰ κράτη καὶ περιεπλάκησαν εἰς μακροὺς καὶ φοβεροὺς πολέμους μεταξύ των.

Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι τὰ κράτη αὐτά, ἀφ' οὗ ἐξηνητλήθησαν ἐκ τῶν τρομερῶν αὐτῶν ἀγώνων, ὑπετάγησαν σιγὰ-σιγὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τελευταῖον δὲ πάντων ὑπέκυψε τὸ κράτος τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου τὸ 30 ἔτος π.Χ.

Εἶδομεν προσέτι ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὑπολείπεται ἐπομένως τώρα νὰ ἴδωμεν μερικὰ ἄλλα σπουδαῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ 330 μ.Χ., ὅτε ἀρχίζει, ὡς εἴπομεν, ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία.

Καὶ πρῶτον πάντων μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ἴδωμεν αὐτὴν τὴν κατάστασιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔξω πλέον οἱ Ἕλληνες.

Τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος μέχρι τοῦ Αὐγούστου, ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, εἶχεν ὑποτάξει καὶ ἄλλας πολλὰς Χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Μετὰ ταῦτα δέ, ἀφ' οὗ ὑπέταξε καὶ ἄλλα μέρη,

Τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς τὴν μεγαλειωτέραν τοῦ ἔθνους.

ἔφθασε κατὰ τὸν δευτέρου μ. Χ. αἰῶνα εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν καὶ ἔκτασιν. Κατεῖχε τότε, ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας, πρὸς δυσμὰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰσπανικὴν Χερσόνησον καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἀγγλίας. Πρὸς βορῶν πάσας τὰς χώρας μέχρι καὶ τῶν νοτίων μερῶν τῆς Γερμανίας. Πρὸς ἀνατολὰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον μετὰ τῆς Ρουμανίας καὶ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Ἀραβικῆς Χερσονήσου. Καὶ πρὸς νότον πάντα τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐπειτα μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου μέχρι τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐβασίλευσαν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος πολλοὶ αὐτοκράτορες. Ἐκ τούτων μερικοὶ ἔβλαψαν τοὺς Ἕλληνας καὶ πολλὰς ζημίας εἰς διαφόρους Ἑλληνικὰς χώρας ἐπροξένησαν. Ἄλλοι πάλιν κατεδίωξαν τοὺς Χριστιανούς, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἄλλοι τέλος εἰς πολλὰς ἐποχὰς ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Ἕλληνας καὶ ποικιλοτρόπως εὐεργέτησαν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων αὐτοκρατόρων, οἱ ὅποιοι ὠφέλησαν καὶ εὐεργέτησαν, συγκαταλέγεται καὶ ὁ Ἀδριανός, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν κατὰ τὰ ἔτη 117 μέχρι 138 μ. Χ.

Ὁ Ἀδριανὸς εἰς πολλὰς πόλεις Ἑλληνικὰς πολλὰ ἔργα κοινῆς ὠφελείας κατεσκευάσεν. Κυρίως ὅμως τὰς Ἀθήνας διαφοροτρόπως εὐεργέτησεν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἀδριανὸς ἀπετελείωσε τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει νὰ κτίζῃ ὁ Πεισίστρατος πρὸ 600 ἐτῶν. Τοῦ ναοῦ αὐτοῦ μέχρι σήμερον σώζονται ἔρείπια. Ἐπίσης ἔκτισεν ὁλόκληρον νέον τμήμα τῆς πόλεως Ἀθηναίων πρὸς τὸ μέρος, ὅπου εἶναι σήμερον τὸ Ζάππειον καὶ πέραν

αὐτοῦ. Ἐχώρισε δὲ τὸ τμήμα τοῦτο ὑπὸ τὴν παλαιὰν πόλιν τοῦ Θησέως διὰ τῆς μέχρι σήμερον σωζομένης πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ. Κατεσκεύασε ἀκόμη τὸ μέχρι τοῦδε σωζόμενον Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα ἐξετέλεσε.

Τελευταῖος πάντων τῶν αὐτοκρατόρων τούτων ὑπῆρξεν ὁ Διοκλητιανός, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἀπέραντον καὶ δυσχερῆ τότε διοίκησιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους

Ὁ Ἀδριανός.

προσέλαβε καὶ ἄλλους συνάρχοντας. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ μέγας Κωνσταντῖνος, ὡς θὰ ἴδωμεν.

2. Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων.

Ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη, εὗρήκαν εἰς αὐτὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα πολὺ

διαδεδομένα. Εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὸ Πέργαμον καὶ ἄλλας πόλεις εὐρήκαν πλουσίας βιβλιοθήκας, πολλὰ σχολεῖα καὶ πολλοὺς διδασκάλους. Ἐπίσης εὐρήκαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νὰ εἶναι πολὺ διαδεδομένη εἰς ὅλους τοὺς ξένους λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν μέσα εἰς τὰ κράτη αὐτά. Τέλος τὰς τέχνας πολὺ ἀνεπτυγμένας καὶ γενικῶς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἰδικοῦ των. Πάντα δὲ ταῦτα συνέβησαν, διότι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τῶν ἀποικιῶν των καὶ κυρίως ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοί του ἐφρόντισαν μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις νὰ τὰ διαδώσουν καὶ τὰ ἀναπτύξουν πολὺ.

Οἱ Ρωμαῖοι πάλιν, ἐνῶ ἦσαν γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ εἶχον νόμους καλοὺς, ἔμειναν πολὺ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἐπομένως πάντα ταῦτα ἐσκέφθησαν οἱ Ρωμαῖοι ὄχι μόνον νὰ τὰ διατηρήσουν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ παραλάβουν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς των πόλεις.

Διὰ τοῦτο βλέπομεν τότε πολλοὺς ἄρχοντας Ρωμαίους νὰ μανθάνουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Πολλοὺς πλουσίους καὶ εὐγενεῖς νὰ στέλλουν τὰ τέκνα των εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις, διὰ νὰ ἐκπαιδεύωνται καλύτερον. Ἄλλους πάλιν νὰ παραλαμβάνουν Ἕλληνας διδασκάλους εἰς τὰς οἰκίας των διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των. Ἐπειτα Ἕλληνας καλλιτέχνας νὰ εὐρίσκουν ἐργασίαν εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Καὶ γενικῶς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Ρωμαίων νὰ παίρνουν τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Δικαίως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἐνῶ οἱ

Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ὄπλων, ὑπετάχθησαν αὐτοὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικόν.

3. Χριστιανισμὸς καὶ ἱδρυσις τῶν πρώτων Ἐκκλησιῶν.

Τόσον οἱ Ἕλληνες, ὅσον καὶ οἱ Ρωμαῖοι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἐπίστευον πολλοὺς θεοὺς, χάριν τῶν ὁποίων εἶχον κτίσει μεγάλους καὶ ὠραίους ναοὺς. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς τοὺς ἐστόλιζον μὲ ἀγάλματα τῶν θεῶν, τοὺς ὁποίους ἐφαντάζοντο ὡς ἀνθρώπους.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐφάνη μία νέα θρησκεία, ὁ Χριστιανισμὸς. Ἰδρυτὴς τῆς νέας αὐτῆς θρησκείας ἦτο ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη, ὡς εἰπομεν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου εἰς τὴν Βηθλεεμ καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διότι δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ τι καλόν. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως ἡ ὑπέροχος διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου ἤρχισε νὰ προσελκύῃ πολλοὺς ὁπαδοὺς. Τότε ἀνησύχησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας καὶ κατεδίωξαν τὸν Χριστόν, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦ ἀνωτέρου θρησκευτικοῦ των δικαστηρίου κατεδίκασαν εἰς θάνατον καὶ τὸν ἐσταύρωσαν εἰς τὸν λόφον Γολγοθᾶν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀλήθειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς ὁπαδοὺς.

Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν καὶ Ἀπόστολοι, εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, διὰ νὰ γίνῃ κανεὶς Χριστιανός, ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἰουδαῖος, ἢ νὰ δεχθῆ ἢ πρῶτον τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ἀλλ' ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν φραγμὸν τοῦτον, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἐπίσης κατ' ἀρχὰς ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη εἰς τὰς πόλεις καὶ ἔπειτα εἰς τὰ χωρία, διότι οἱ ἄνθρωποι τῶν πόλεων ἦσαν περισσότερον ἀνεπτυγμένοι καὶ ἠδύναντο καλύτερον νὰ ἐννοήσουν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ συνετέλεσαν καὶ τὰ ἐξῆς περιστατικά.

Πρῶτον πάντες οἱ φιλόσοφοι Ἕλληνες καὶ ξένοι διὰ τῆς διδασκαλίας των εἶχον καταρρίψει τὰς ἀρχαίας θρησκείας, ὡς μὴ ἀληθεῖς. Δεύτερον ἡ ἔνωσις σχεδὸν ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ὑπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος παρεῖχε ὅλας τὰς εὐκολίας διὰ τὴν διάδοσιν. Καὶ τρίτον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἦτο διαδεδομένη πολὺ εἰς ὅλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ἀρκετοί, ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ συναντῶνται διὰ νὰ συνεννοοῦνται καὶ βοηθοῦνται μεταξύ των. Ἀκόμη δὲ νὰ ἔχουν καὶ μίαν διοίκησιν μεταξύ των. Πράγματι λοιπὸν ἤρχισαν νὰ μαζεύωνται εἰς μίαν ὠρισμένην οἰκίαν, ὅπου ἔψαλλον ὕμνους καὶ προσηύχοντο πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειτα ἐκάθηντο εἰς μίαν τράπεζαν καὶ ἔτρωγον ὅλοι μαζὶ κοινὸν φαγητόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον *ἀγάπην*. Ἡ συνάθροισις αὐτὴ τῶν Χριστιανῶν ὠνομάσθη *Ἐκκλησία*, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν αἱ συναθροίσεις τῶν πολιτῶν ἐλέγοντο *Ἐκκλησίαι τοῦ λαοῦ*

ἢ τοῦ δήμου. Ἄλλὰ κυρίως Ἐκκλησία ἐλέγετο ὅλη μαζὶ ἢ μερὶς τῶν Χριστιανῶν μιᾶς πόλεως. Βραδύτερον δὲ Ἐκκλησῖαι ὠνομάσθησαν καὶ οἱ ναοὶ τῶν Χριστιανῶν, ὅπως καὶ μέχρι σήμερον λέγονται.

Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἰδρύθη εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὅπου 3.000 Χριστιανούς. Ἰδρύθη δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅτε ἦλθε τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ ὁ Πέτρος ὠμίλησε εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειτα ἄλλη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, ὅπου τὸ πρῶτον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὠνομάσθησαν **Χριστιανοί**, καὶ ἄλλαι εἰς ἄλλα μέρη.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐκάστης Ἐκκλησίας ἐθεωροῦντο ἀδελφοὶ καὶ ἐβοηθοῦντο μεταξύ των. Οἱ πλουσιώτεροι προσέφερον χρήματα διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἐπισημότεροι ἐξελέγοντο ἄρχοντες.

Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ὠνομάζοντο **πρεσβύτεροι** καὶ εἶχον βοηθοὺς εἰς τὰ ἔργα των τοὺς λεγομένους **διακόνους**. Ἐνας δὲ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐξελέγετο πρόεδρος τῆς Ἐκκλησίας ἐκάστης πόλεως καὶ ὠνομάζετο **ἐπίσκοπος**. Πάντες οὗτοι κατόπιν ἀπετέλεσαν τὴν ἱερατικὴν τάξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὠνομάσθησαν **κληρικοί**, οἱ δὲ ἄλλοι Χριστιανοὶ **λαϊκοί**.

4. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος

καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυττον, ὡς εἴπομεν, τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν κατ' ἀρχὰς εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, ὅπου ὁ Παῦλος ἐκήρυξεν, ὅτι διὰ τὸν Χριστιανισμὸν δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ Ἰουδαίου καὶ Ἑλλήνος, δούλου καὶ ἐλευθέρου,

άνδρὸς καὶ γυναικός, ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διεθόθη παντοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δικαίως ὠνομάσθη ἀπόστολος ὅλων τῶν ἐθνῶν.

Ὁ Παῦλος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Κιλικίας Ταρσὸν καὶ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐκεῖ καὶ κατόπιν συνε-

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

πλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὀνομάζετο δὲ κατὰ πρότον Σαοῦλ καὶ ἦτο φοβερός διώκτης τῶν Χριστιανῶν. Κατόπιν ὅμως δι' ἐνὸς ὁράματος, τὸ ὁποῖον εἶδεν εἰς τὸν δρόμον του, ἐπίστευσεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἔκτοτε ἐγένινεν ἔνθερμος ὑπερασπιστής της. Ὀνομάσθη δὲ τότε Παῦλος.

Ὁ Παῦλος, ἀφ' οὗ ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμόν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μετέβη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ἐπῆ-

γεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔμεινε μερικὸν καιρόν. Ἐλυπεῖτο ὁμως πολὺ, διότι ἔβλεπε τὴν πόλιν γεμάτην ἀπό βωμοὺς καὶ εἰδωλα τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

Πολλοὶ Ἀθηναῖοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἢ διδασκαλία τοῦ Παύλου, παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ὁμιλήσῃ μίαν ἡμέραν πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως ἐπάνω εἰς τὸν λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Παῦλος ἐδέχθη καί, ἀφ' οὗ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς πολλὰ ἄλλα περὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς.

« Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἱερῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα παρετήρησα εἰς τὴν πόλιν σας, εἶδον καὶ ἓνα ναὸν μὲ μίαν ἐπιγραφὴν, ὅτι εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἄγνωστον Θεόν. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄγνωστον Θεὸν ἐγὼ διδάσκω καὶ λέγω, ὅτι εἶναι ὁ δημιουργὸς ὅλου τοῦ κόσμου. Αὐτὸς εὐρίσκεται πανταχοῦ παρῶν καὶ ζητεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων πράξεις καλὰς καὶ μετάνοιαν διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Αὐτὸς εἰς ὠρισμένην ἡμέραν θὰ δικάσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν ».

Ἄμα οἱ Ἀθηναῖοι ἤκουσαν ἀνάστασιν νεκρῶν, ἄλλοι τὸν ἐχλεύαζον καὶ ἄλλοι εἶπον ὅτι θὰ τὸν ἀκούσουν καὶ πάλιν. Μόνον ὀλίγοι ἐπίστευσαν καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ πίστιν ἀνεγνωρίσθη καὶ ἅγιος.

Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος μετέβη εἰς Κόρινθον, ὅπου ἔμεινε πολὺν καιρόν. Κατόπιν ἐγύρισε πολλὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὰς περιοδείας του ὑπέστη πολλὰ βάσανα καὶ φυλακίσεις. Ἐγραψε πολλὰς ἐπιστολάς συμβουλευτικὰς εἰς διαφόρους ἐκκλησίας καὶ Χριστιανούς, ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται 14. Τέλος μετέβη εἰς Ρώμην ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νέρωνος, ὅπου κατεδιώχθη ὡς Χριστιανὸς καὶ ἐθανατώθη.

5. Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν.

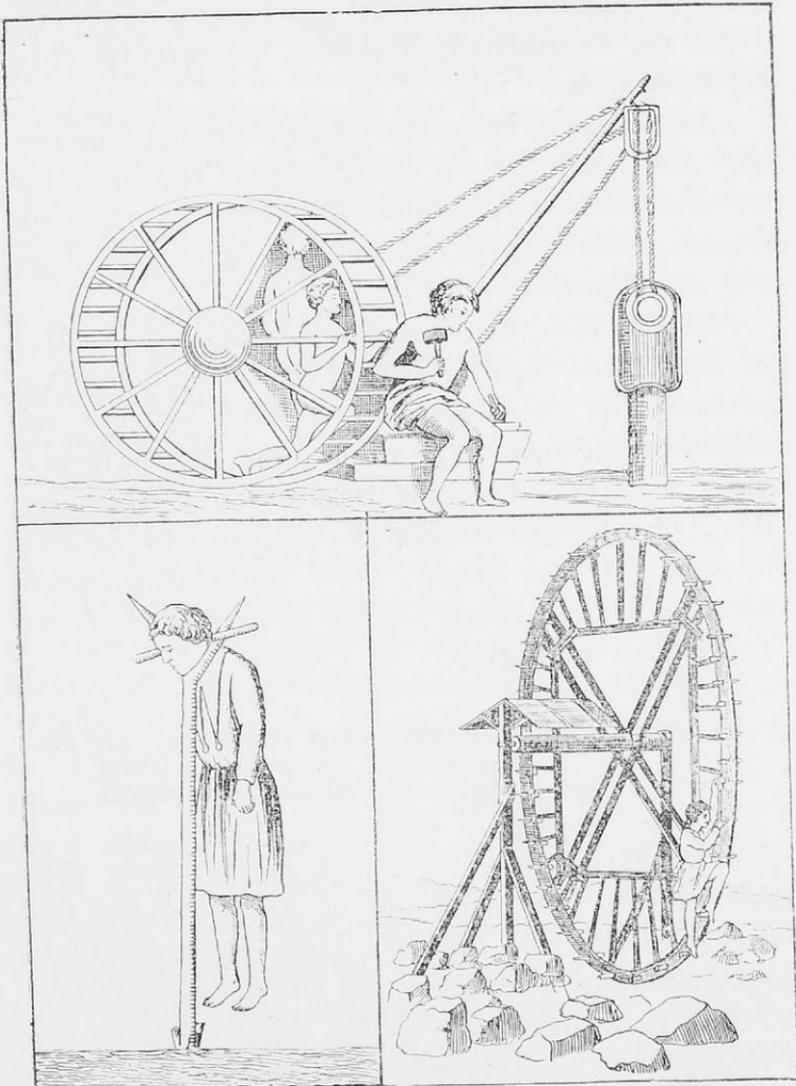
Κατ' ἀρχὰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν Ἰουδαῖοι, τοὺς κατεδίωκον οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἰουδαῖοι αὐτοὶ ἐφόνευσαν καὶ μερικούς Χριστιανούς καὶ πρῶτον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τὸν διάκονον Στέφανον, ὁ ὅποιος διὰ τοῦτο καὶ *πρωτομάρτυς* ὠνομάσθη.

Κατόπιν ὅμως, ὅταν διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς παντοῦ, ἐγεννήθησαν διάφοροι ἀφορμαί, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πολῖται οἱ μὴ Χριστιανοὶ κατεδίωκον τοὺς Χριστιανούς. Μερικοὶ μάλιστα αὐτοκράτορες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Χριστιανῶν. Αἱ ἀφορμαὶ δὲ αὗται ἐγεννήθησαν ὡς ἑξῆς.

Γενικῶς οἱ Ρωμαῖοι τὰς θρησκείας ὅλων τῶν λαῶν, πὺ ἦσαν εἰς τὸ κράτος των, τὰς ἐσέβοντο. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν κατ' ἀρχὰς καὶ διὰ τὸν Χριστιανισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζον ὡς μίαν διαίρεσιν ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἔγιναν πολλοὶ καὶ ἔζων βίον διαφορετικὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐκίνησαν τὸ μῖσος καὶ τὴν ὑποψίαν αὐτῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Οἱ αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι κατεδίωξαν τοὺς Χριστιανούς, ἐνόμιζαν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐτίμων αὐτοὺς ἰδιαίτερος καὶ δὲν τοὺς ἐλάτρευον ὡς θεούς, ὅπως οἱ ἄλλοι πολῖται. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ διετέθησαν ἐχθρικῶς καὶ κατεδίωξαν αὐτούς.

Ἐπειτα διάφοροι ἄλλοι ἄρχοντες εἰς πολλὰς ἐπαρχίας, ὅταν ἔβλεπαν τοὺς Χριστιανούς νὰ συναθροίζονται εἰς ἰδιαίτερα μέρη, τοὺς ὑπωπτεύοντο, διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἐκεῖ οἱ Χριστιανοὶ ἐσκέπτοντο κακὸν κατὰ τοῦ κράτους. Διὸ καὶ τοὺς κατεδίωκον.

Τὰ βασανιστήρια τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ ἱερεῖς πάλιν τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ ἄλλοι πολῖται, ἐπειδὴ παρετήρουν ὅτι ζημιώνονται μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, κατεφέροντο κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Τέλος ὅλοι οἱ ἄλλοι πολῖται ἐμίσουν τοὺς Χριστιανούς, διότι ἐνόμιζον ὅτι καταστρέφουν τὰς θρησκείας τῶν πατέρων των. Διὰ τοῦτο ἀπέδιδον ὅλα τὰ κακά, σεισμούς, ἀσθενείας καὶ ἄλλα, εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Κυρίως ὅμως συστηματικοὶ διωγμοὶ καὶ μεγάλοι τῶν Χριστιανῶν ἔγιναν δέκα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δέκα αὐτοκρατόρων, ὅτε πολλοὶ Χριστιανοὶ κατεδιώχθησαν καὶ πολλοὶ ἐθανατώθησαν. Ἐξ αὐτῶν φοβερῶτατοι ἦσαν ὁ πρῶτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νέρωνος καὶ ὁ τελευταῖος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ. Κατὰ τὸν πρῶτον ἐθανατώθη εἰς τὴν Ρώμην, ἐκτὸς τοῦ Παύλου, καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον οἱ Ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

6. Ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συντελεῖ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ στερέωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὰ τρομακτικὰ βασανιστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβάλλοντο κατὰ τοὺς διωγμοὺς οἱ Χριστιανοὶ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἦσαν διάφορα. Πότε ἐφυλακίζοντο, ἢ διαφοροτρόπως ἐβασανίζοντο, καὶ κατόπιν ἐθανατώνοντο. Πότε ἐρρίπτοντο εἰς κλωβοὺς ἀγρίων θηρίων καὶ κατεσπαράσσοντο. Πότε πάλιν ἐκρεμῶντο καὶ ἐκαίοντο ζωντανοί.

Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως ἐδείκνυον μέγιστον θάρρος καὶ ὑπέμενον τὰ βασανιστήριά των ἀγογγύστως. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἠρνοῦντο τὴν πίστιν των, ἀλλ' ἦσαν καὶ

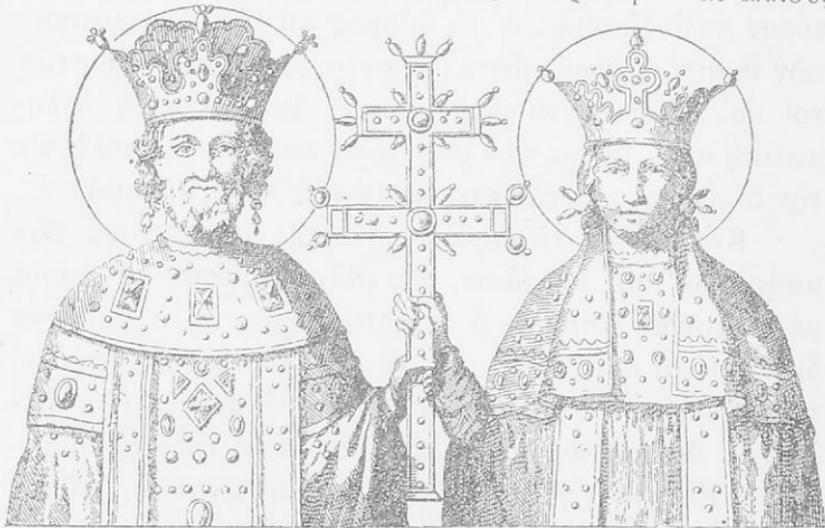
εὐχαριστημένοι, διότι τοὺς ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ δείξουν καὶ φανερὰ διὰ τοῦ θανάτου των τὴν μεγάλην αὐτῶν πίστιν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία καὶ τοὺς ἐτίμησε πολὺ καὶ ὄλους αὐτοὺς **μάρτυρας** τοὺς ὠνόμασεν.

Ἡ ὑπομονή, τὸ θάρρος καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἀκόμη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐθυσιάζοντο οἱ Χριστιανοί, ἔδιδον ἀφορμὴν πολλάκις εἰς πολλοὺς ἄλλους πολίτας νὰ γίνουν Χριστιανοί. Εἰς δὲ τοὺς Χριστιανούς νὰ δεικνύουν περισσότερον ζῆλον διὰ τὴν θρησκείαν των. Πολλάκις πάλιν αὐτοὶ οἱ βασανισταὶ τῶν Χριστιανῶν, τόσον πολὺ ἐθαύμαζον τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν θυσιαζομένων, ὥστε ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ καὶ ἐθυσιάζοντο ὡς μάρτυρες. Διὰ τοῦτο ἡ θεληματικὴ αὐτῆ θυσία τῶν μαρτύρων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ τὴν στερέωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τῆς αὐτοθυσίας τῶν μαρτύρων καὶ δι' ὄλων τῶν ἄλλων μέσων, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε εἴπομεν, ὁ Χριστιανισμὸς πολὺ γρήγορα διεδόθη καὶ ἐστερεώθη. Εἰς τὰ ἀνατολικά μάλιστα μέρη τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους διεδόθη πολὺ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' οὔ ὡς μέσον τῆς διαδόσεώς του ἐχρησίμωσεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὡστε εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅπου καὶ οἱ περισσότεροι πολῖται ἦσαν Ἕλληνες, ἐχρειάζοντο πλέον κατάλληλοι περιστάσεις διὰ νὰ χωρισθοῦν οἱ κάτοικοι αὐτῆς καὶ σχηματίσουν ἰδιαιτέρον κράτος Ἑλληνοχριστιανικόν. Καὶ πράγματι αἱ περιστάσεις αὐταί, ὡς θὰ ἴδωμεν, παρουσιάσθησαν, ὅτε ἐβασίλευσεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ὅτε ἤρχισε σιγὰ-σιγὰ ὁ σχηματισμὸς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

7. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

Πάντα, ὅσα εἶπομεν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἔγιναν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ὁ Διοκλητιανὸς ἔγινεν αὐτοκράτωρ τὸ 284 μ.Χ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ αὐτοῦ πολλοὶ βάρβαροι λαοὶ ἀπ' ἔξω ἐπίεζον καὶ ἠπειλοῦν τὸ κράτος. Διὰ τοῦτο ὁ Διοκλητιανός, ὅπως διοικήσῃ εὐκολώτερον τὸ κράτος, παρέλαβε καὶ ἄλλους

Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη.

τρεῖς συνάρχοντας. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ πατὴρ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ Κωνστάντιος ὁ Χλωρός, τὸν ὁποῖον ὁ Διοκλητιανὸς ἔστειλε διοικητὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Διοκλητιανὸς παρητήθη ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔμεινεν ἀπλοῦς πολίτης, ὁ δὲ Κωνστάντιος ἀπέθανεν. Ἀντὶ ὅμως τεσσάρων

ἀρχόντων ἐλήφθη ἀνάγκη κατόπιν καὶ ἔγιναν 6 τοιοῦτοι. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ Κωνσταντίου ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος τὸ ἔτος 306 μ.Χ. Ἄλλὰ κατόπιν διὰ διαφόρους λόγους ἐξέλιπον οἱ τρεῖς ἄρχοντες καὶ ἔμειναν μόνον οἱ ἄλλοι τρεῖς, ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ Μαξέντιος καὶ ὁ Λικίνιος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ κράτους, ὁ Μαξέντιος εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὰ μεσαῖα μέρη καὶ ὁ Λικίνιος εἰς τὴν ἀνατολήν.

8. Ὁ Κωνσταντῖνος μόνος αὐτοκράτωρ.

Προστασία τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οἱ τρεῖς αὐτοκράτορες ἐνωρὶς περιεπλάκησαν εἰς πολέμους. Καὶ πρῶτος ὁ Μαξέντιος, θέλων νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας τοῦ Κωνσταντῖνου, εὐρίσκει ἀφορμὴν καὶ ἐτοιμάζεται νὰ τὸν πολεμήσῃ. Ὁ Κωνσταντῖνος μανθάνει τοῦτο, ἐκστρατεύει ἀμέσως πρῶτος κατὰ τοῦ Μαξεντίου καὶ φθάνει εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἑλβετίας, τὰς Ἄλπεις. Ἐκεῖ πληροφορεῖται ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Μαξεντίου εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἰδικοῦ του καὶ ἀνησυχεῖ. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἀνησυχίας του αὐτῆς σκέπτεται νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

Πράγματι ὁ Κωνσταντῖνος προστρέχει εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, προσεύχεται καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ. Αἴφνης τότε, ἐνῶ ἦτο ἀκριβῶς μεσημβρία καὶ εἶχε τὰ βλέμματά του ἐστραμμένα πρὸς τὸν οὐρανόν, βλέπει ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἓνα σταυρὸν μὲ φῶς καὶ μὲ τὰς λέξεις, «*ἐν τούτῳ νίκα*».

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκπλήσεται διὰ τοῦτο καὶ ἀπορεῖ. Ἄλλὰ τὴν νύκτα βλέπει εἰς τὸν ὕπνον του

τὸν Χριστὸν νὰ κρατῆ τὸ αὐτὸ σημεῖον εἰς τὰς χεῖράς του καὶ νὰ παραγγέλλῃ αὐτόν, ὅπως τοῦ λοιποῦ μεταχειρίζεται αὐτὸ εἰς τὰς μάχας του. Διὰ τοῦτο τὴν ἐπομένην ἡμέραν διατάσσει ὁ Κωνσταντῖνος νὰ γίνῃ σημαία, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κονταρίου νὰ φέρῃ σταυρόν. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν σταυρόν στέφανον χρυσοῦν καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ στεφάνου συμπεπλεγμένα τὰ γράμματα Χ καὶ Ρ, δηλαδή τὰ πρῶτα γράμματα τῆς λέξεως Χριστός. Ἡ σημαία αὕτη διετηρήθη κατόπιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολλὰ ἔτη καὶ ὀνομάσθη **λάβαρον**.

Μονόγραμμα λαβάρου.

Ὁ Κωνσταντῖνος τότε ὀρμᾷ κατὰ τοῦ Μαξεντίου καὶ τὸν νικᾷ δύο φορές. Τελευταῖον δὲ τελειωτικῶς πλησίον τῆς Ρώμης, ὅπου ὁ Μαξέντιος ρίπτεται εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ πνίγεται.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπειτα καλεῖ εἰς τὴν πόλιν

Μεδιόλανα τὸν αὐτοκράτορα τῆς ἀνατολῆς Λικίνιον. Δίδει εἰς αὐτόν σύζυγον τὴν ἀδελφήν του Κωνσταντίαν καὶ κάμνει φιλικὰς συμφωνίας μαζὶ του δι' ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κράτους. Μία δὲ ἐκ τῶν συμφωνιῶν ἦτο νὰ παύσουν καὶ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ἄλλ' ἡ φιλικὴ αὕτη συμφωνία δὲν διαρκεῖ πολὺ, διότι ὁ Λικίνιος πιέζει τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀναγκάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ. Καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν νικᾷ αὐτόν πρῶτον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ δεύτερον ἀπέναντι τῆς Κωνσταν-

τινουπόλεως εἰς τὴν Χρυσόπολιν. Κατὰ θάλασσαν δὲ μὲ ναύαρχον τὸν υἱὸν τοῦ Κρίσπον εἰς τὸν Ἑλλησποντον.

Ὁ Λικίνιος συλλαμβάνεται, ἀλλὰ σώζεται διὰ τῆς μεσιτείας τῆς συζύγου τοῦ Κωνσταντίας καὶ μεταφέρεται εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ ὅμως θανατώνεται, διότι δὲν ἔμεινεν ἡσυχος. Τοιοῦτοτρόπως δὲ μένει μόνος αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις καὶ διὰ νόμων πλέον προστατεύει τοὺς Χριστιανούς καὶ τὸν Χριστιανισμόν ἐν γένει.

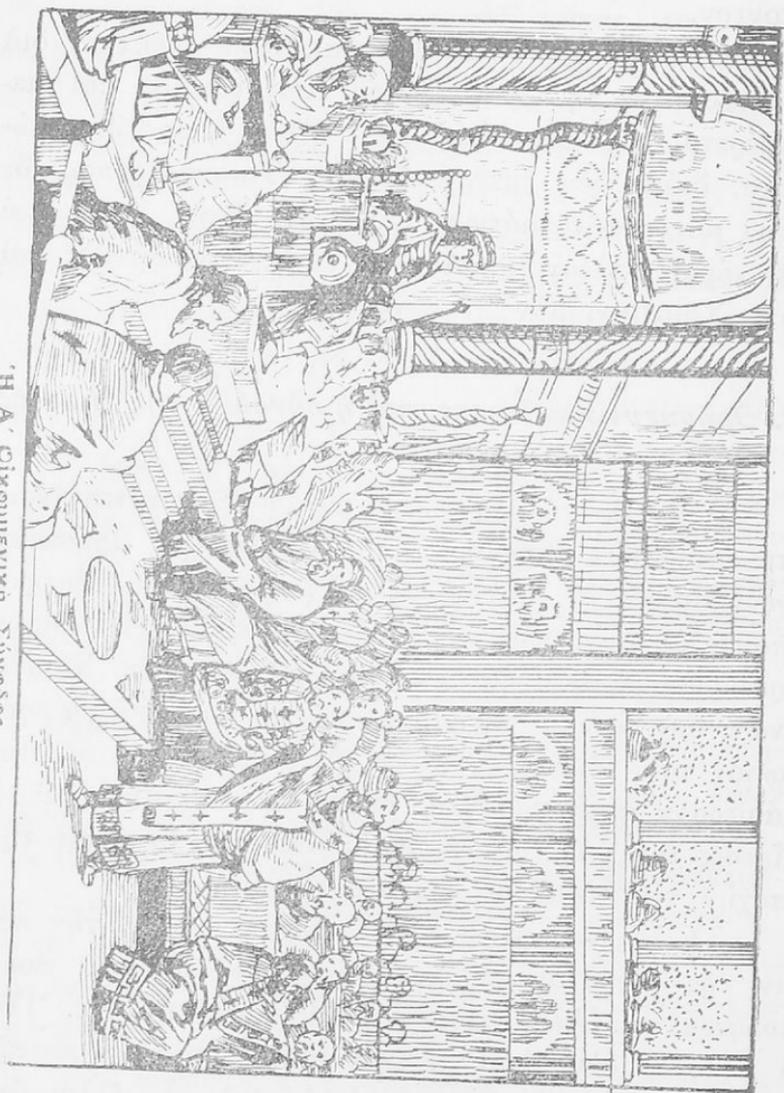
9. Θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε ἐστερεώθη ὁπωσδήποτε ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ἐγεννήθησαν δι' αὐτὴν εἰς τὴν ἀνατολὴν διάφοροι σπουδαῖαι συζητήσεις. Ἐκ τῶν συζητήσεων αὐτῶν προέκυψαν διαιρέσεις εἰς τὰς γνώμας τῶν Χριστιανῶν διὰ μερικὰ ζητήματα καὶ μάλιστα διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αἱ διαιρέσεις αὗται ὠνομάσθησαν **αἵρέσεις**. Μία δὲ ἐκ τούτων εἶναι καὶ ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου, ἡ ὁποία ἀνεφάνη τότε εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ Ἀρειος ἦτο ἱερεὺς Χριστιανὸς εἰς τὴν πόλιν τῆς Αἰγύπτου Ἀλεξάνδρειαν καὶ μάλιστα πολὺ μορφωμένος. Ἄλλ' ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκε τὰ ἑξῆς. Ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι τέλειος Θεός, ὅπως ὁ πατήρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, τὸ τελειότατον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ λοιπὰ κτίσματα. Ἡ αἵρεσις αὕτη τοῦ Ἀρείου ἐπροκάλεσε πολλὰς ἔριδας μεταξύ τῶν Χριστιανῶν. Τότε ἀκριβῶς

ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε νικήσει τὸν Δικίνιον καὶ εὐ-
ρίσκετο εἰς τὴν ἀνατολήν.

Η. Σ. Οικουμενική Σχολή.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόησεν ἀμέσως, ὅτι ἡ αἵρε-
σις αὐτὴ ἦτο πολὺ ἐπικίνδυνος. Διὰ τοῦτο ἔσπευσε
νὰ καλέσῃ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τοῦ κράτους εἰς

τὴν πόλιν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας εἰς συνέλευσιν, διὰ νὰ κανονίσουν τὸ ζήτημα αὐτό.

Πράγματι λοιπὸν ἐκεῖ εἰς τὴν Νίκαιαν συνήλθον 318 ἐπίσκοποι, ἢ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν, καὶ κατεδίκασαν τὴν αἴρεσιν τοῦ Ἀρείου. Συνέταξαν δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, μὲ τὰ ὁποῖα καθώρισαν, πῶς πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ συνέλευσις αὕτῃ τῶν 318 ἐπισκόπων ὠνομάσθη *πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος*. Πρώτη μὲν διότι ἔγιναν κατόπιν ἄλλαι 6. Οἰκουμενικὴ δέ, διότι συνηθροίσθησαν ἐπίσκοποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τότε γνωστῆς καὶ πολιτισμένης οἰκουμένης, ὅπου ἦσαν Χριστιανοί.

10. Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ κατέβαλε τὸν Λικίνιον καὶ ἐτακτοποίησε καὶ τὸ ζήτημα τῆς αἵρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἄλλ' ἐκεῖ τότε ἠναγκάσθη νὰ σκεφθῆ, ὅπως μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν ἀνατολὴν διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους.

Πρῶτον εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ κράτους, ὅπου ἐπεκράτει ἡ εἰδωλολατρεία, ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο μισητὸς ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἐνῶ εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅπου ἐπεκράτει ὁ Χριστιανισμὸς, ἦτο ἀγαπητός. Δεύτερον τοῦ εἶχον συμβῆ τόσα μεγάλα οἰκονομικὰ ἀτυχήματα εἰς τὴν Ρώμην, ὥστε ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτήν. Καὶ τρίτον, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι διάφοροι ἐχθροὶ ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐ-

διὰ νέαν πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον, τοῦ ὁποίου ἡ τοποθεσία εἶναι θαυμασία.

Τὸ Βυζάντιον κεῖται ἐπὶ μικρᾶς τριγωνικῆς χερσονήσου καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τρία μέρη ἀπὸ θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μόνον συνδέεται μὲ τὴν ξηράν. Τὸ Βυζάντιον ἀκόμη κεῖται εἰς τὸ μέρος τοῦ κυριωτέρου δρόμου, ὃ ὁποῖος φέρει ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰνάπαλιν. Ἐπομένως εἶναι μέγα κέντρον ἐμπορικὸν καὶ σπουδαῖον σημεῖον στρατηγικόν.

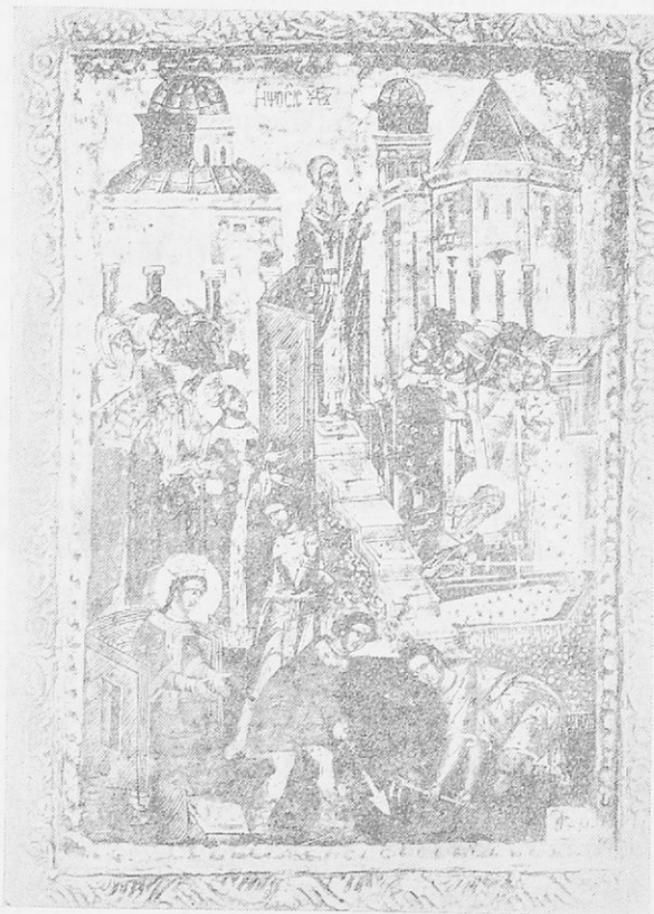
Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Βυζάντιον ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸ περιέβαλε μὲ τείχος καὶ τὸ ἐκαλλώπισε μὲ ναοὺς, πλατείας, ἀγορᾶς, στοᾶς καὶ πολλὰ ἄλλα καλλιτεχνήματα. Τέλος δὲ εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον κατεσκεύασε τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἀνάκτορα, τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸν ὡραῖον ἱππόδρομον. Μετὰ ταῦτα ἐτέλεσε τὸ ἔτος 330 μ.Χ. μὲ μεγάλας πανηγύρεις τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας, ἣτις μετωνομάσθη *Νέα Ρώμη* καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του κατόπιν *Κωνσταντινούπολις*.

Κατὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη μετέβη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ἔκαμεν ἀνασκαφὴν καὶ εὔρε τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸν τόπον αὐτὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκτίσθη τότε ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως.

Ὁ Κωνσταντῖνος τέλος ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337.

Ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτεύουσας εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς μεγάλης Ἑλληνοχριστιανικῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὰ

ἄλλα μεγάλα αὐτοῦ κατορθώματα ἢ Ἑλληνικὴ ἱστορία τὸν ὠνόμασε *μέγαν*. Ἡ δὲ Ἐκκλησία πάλιν τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ τὸν ὠνόμασε *ἰσαπόστολον*, διότι μετὰ τοὺς ἀποστόλους αὐτὸς πρῶτος ἐπροστάτευσε

Εἰκὼν τῆς εὐρέσεως τοῦ Σταυροῦ.

μὲ ζῆλον τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἑλένην.

Τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ τὴν ἁγίαν Ἑλένην εορτάζομεν κατ' ἔτος τὴν 21 Μαΐου.

11. Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης.

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὅταν ἀπέθανεν, ἀφῆκε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς τοὺς τρεῖς υἱοὺς του καὶ δύο ἀνεψιούς του. Τούτους μετὰ τὸν θάνατόν των διεδέχθη ἄλλος ἀνεψιός του, Ἰουλιανὸς καλούμενος.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα εἰς διάφορα μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ὑπῆρχον ὀνομαστοὶ διδάσκαλοι, ἐσπούδασε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Τέλος δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του μετέβη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὰς Ἀθήνας συνέπεσε τότε κατὰ τὴν νεανικὴν των ἡλικίαν νὰ σπουδάξουν καὶ οἱ δύο μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος. Μὲ αὐτοὺς ὁ Ἰουλιανὸς ἐγνωρίσθη καὶ φιλικῶς συνεδέθη.

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε βαπτισθῆ καὶ ἀνατραφῆ Χριστιανικῶς καὶ εἶχε δεῖξει κατ' ἀρχὰς πολὺν ζῆλον διὰ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Κατόπιν ὅμως, ὅταν ἐσπούδασε καλὰ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ ἐν γένει τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν βίον, μετεβλήθη. Ἐνόμισεν ὅτι πάντα ταῦτα εἶχον παρακμάσει τότε, διότι τὰ ἐβλαψεν ἡ Χριστιανικὴ πίστις. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐβασίλευσεν, ἀπεφάσισε νὰ τὰ ὑλοστηρίξῃ καὶ πρὸ πάντων νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν εἰς τὴν προτέραν τῆς ἀκμῆν.

Διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του αὐτὴν ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε νὰ ἀνοίξουν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ναοί, ὅσοι εἶχον κλεισθῆ, καὶ νὰ ἀνεγερθοῦν καὶ νέοι. Διέταξεν ἐπίσης νὰ γίνωνται αἱ θυσίαι, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ πανηγύρεις τῶν μαντείων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων ναῶν μεγαλοπρεπῶς.

Ἄλλὰ διὰ τὰς πράξεις του αὐτὰς δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Ἰουλιανός, διότι ἐζήτει νὰ ἀναστήσῃ πράγματα νεκρὰ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν κατεδίωκε τοὺς Χριστιανούς, κατόπιν ὁμως διὰ διαφόρους λόγους ἤρχισε νὰ πιέζῃ τούτους καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ φανερὰ τοὺς εἰδωλολάτραις. Μάλιστα δέ, ἐὰν ἔζη πολὺν καιρὸν, μὲ τὴν συμπεριφορὰν του αὐτὴν ἀσφαλῶς θὰ ἐπροκάλει ἐμφύλιον σπαραγμὸν μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ εἰδωλολατρῶν.

Μετὰ δύο ἐτῶν βασιλείαν ὁ Ἰουλιανὸς πολεμῶν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπληγώθη βαρέως καὶ ἀπέθανεν. Οἱ δὲ Χριστιανοί, ἐπειδὴ ἀπεκήρυξε τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνετράφη, καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀρχαίαν, τὸν ἀπεκάλεσαν *ἀποστάτην* καὶ *παραβάτην*.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος κληρονόμος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐβασίλευσαν ξένοι αὐτοκράτορες.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπέβη τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος διάφοροι βάρβαροι λαοί. Εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη ἦσαν οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ μέσα τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος μ.Χ. εἶχον ἀνασυστήσει τὸ κράτος των. Ἄνωθεν δὲ τοῦ Δουνάβεως εἶχον ἰδρύσει ἰδιαιτέρα κράτη οἱ Γότθοι, Γερμανικῆς καταγωγῆς, καὶ οἱ Οὐννοι, Τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δεινὸς ἀγὼν ὑφίστατο μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ αἰρετικῶν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰ ἀνατολικά μέρη ὁ Θεοδόσιος, διότι εἰς τὰ δυτικά ἦσαν ἄλλοι αὐτοκράτορες.

12. Ὁ μέγας Θεοδόσιος.

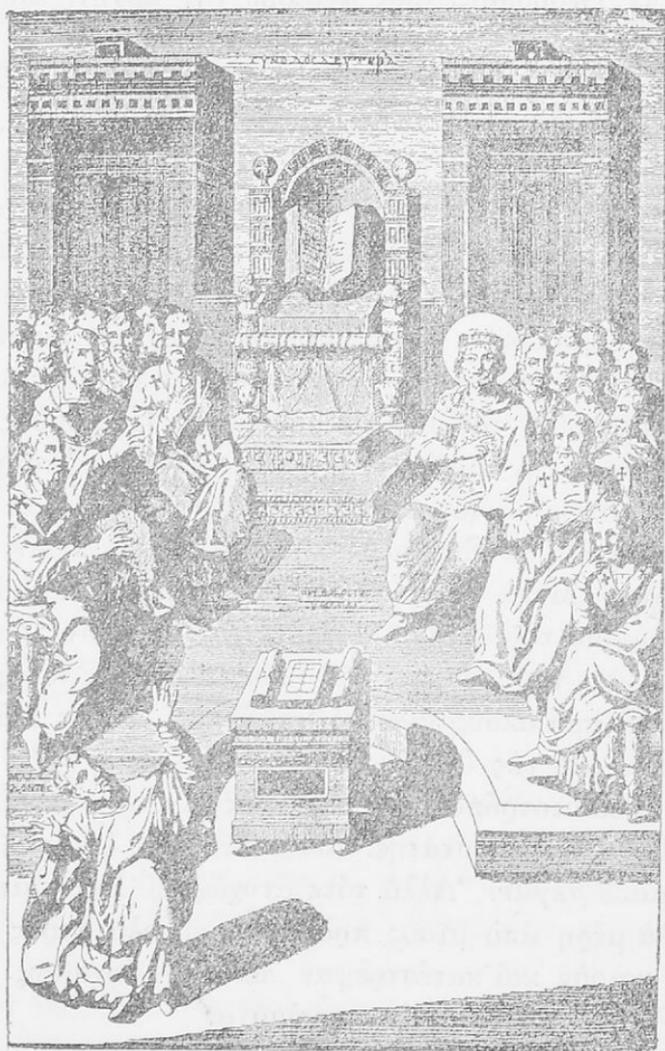
Ὁ Θεοδόσιος, ἅμα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους. Ἐπίσης ὑπεστήριξε τὴν ὀρθὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἀπέναντι τῶν αἰρετικῶν καὶ κατεδίωξε τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ὁ Θεοδόσιος, διὰ τὴν ὑποστηρίξει καλύτερον τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἔσοχον ὀρθόδοξον ρήτορα Γρηγόριον τὸν Θεολόγον. Ἐπίσης πρὸς καλυτέραν ὑποστήριξιν τῆς ὀρθοδοξίας συνεκάλεσε τὴν δευτέραν οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 381 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἰδίου Γρηγορίου. Ἡ σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός, καὶ συνεπλήρωσε καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως διὰ πέντε νέων ἄρθρων. Μετὰ ταῦτα ὁ Θεοδόσιος ἐξέδωκε καὶ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔκλεισε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν, κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ ἄλλας ἐορτὰς καὶ ἀπηγόρευσε καὶ τὰς θυσίας των.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Θεοδόσιος ἐγένετο μέγας τῆς Ὄρθοδοξίας προστάτης. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἱστορία τὸν ὠνόμασε *μέγαν*. Ἀλλὰ τότε ἀτυχῶς οἱ Χριστιανοὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀπὸ μῖσος πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας εὐρῆκαν καιρὸν καὶ κατέστρεψαν πολλοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ πολλὰ αὐτῶν καλλιτεχνήματα.

Ὁ Θεοδόσιος ἐξεστράτευσε δύο φορὰς εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ κράτους, διότι οἱ αὐτοκράτορες τῆς δύσεως εἶχον περιπλακῆ εἰς πολέμους μεταξὺ των. Ὁ Θεοδόσιος κατέβαλεν αὐτοὺς καὶ ἤνωσεν ὅλον τὸ κράτος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Τέλος δέ,

ὅταν ἀπέθανε τὸ ἔτος 395, ἔμοίρασε πάλιν τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του. Καὶ τὸ μὲν ἀνατολι-

Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

κὸν μέρος ἔδωκεν εἰς τὸν μεγαλύτερον Ἀρκάδιον, τὸ δὲ δυτικὸν εἰς τὸν νεώτερον Ὀνώριον. Τὰ δύο ταῦτα μέρη δὲν ἠνώθησαν πλέον ἀπὸ τότε, ἀλλὰ τὸ

μὲν ἀνατολικὸν ἐσχημάτισε τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, τὸ δὲ δυτικὸν διελύθη.

Τὸ δυτικὸν κράτος ἐπολέμησαν, περιώρισαν καὶ διέλυσαν διάφοροι λαοὶ ὡς ἐξῆς.

Οἱ Οὔννοι, ἀφ' οὔ πολλάκις διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐληλάτησαν ἀγρίως τὸ ἀνατολικὸν κράτος καὶ ἀφ' οὔ ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν ἐγκατεστάθησαν ἐντὸς αὐτοῦ, ἐστράφησαν τελευταῖον κατὰ τοῦ δυτικοῦ. Ἡγεμῶν τῶν Οὔννων τότε ἦτο ὁ τρομερὸς Ἀπίλας, ὁ ὁποῖος πολλὰ μέρη τοῦ δυτικοῦ κράτους κατέστρεψε. Τέλος δὲ εἰσέβαλε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν. Ἄλλ' εἰς μίαν ἐκεῖ μάχην φοβερὰν τὸ 451 ἠττήθη καὶ ὑπεχώρησε. Μετὰ διετίαν ὅμως ἀπέθανε καὶ τὸ κράτος του διελύθη. Ἐκτοτε δὲ καὶ οἱ Οὔννοι σιγὰ-σιγὰ ἐξηφανίσθησαν.

Οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἄνωθεν τοῦ Δουνάβεως πολὺ ἐνωρίτερον τῶν Οὔννων, εἰσέβαλον καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος καὶ μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτὸ ἐπροξένησαν. Καὶ οἱ Γότθοι, ὅπως καὶ οἱ Οὔννοι, συνῆψαν συνθήκας καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐντὸς τοῦ κράτους, κυρίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου. Οἱ ἀρχηγοὶ δὲ αὐτῶν κατέλαβον καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας θέσεις μέσα εἰς τὸ κράτος.

Ἐπειτα ὅμως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου πολλοὶ ἐκ τῶν Γόθων τούτων μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλαρίχον ἐπανεστάτησαν. Οὔτοι, ἀφ' οὔ ἐληλάτησαν πολλὰ μέρη, ἐστράφησαν κατόπι κατὰ τοῦ δυτικοῦ κράτους. Ἐκεῖ καὶ εἰς ἀγῶνας μεγάλους ἐνεπλάκησαν καὶ πολλὰς πόλεις ἐληλάτησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὴν τὴν Ρώμην. Τέλος δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρίχου ἐκυρίευσαν ὀριστι-

κῶς τὰ νότια μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἴδιον κράτος.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλοι πολλοὶ Γερμανικοὶ λαοὶ εἰσέβαλον τότε εἰς τὸ δυτικὸν κράτος καὶ τοῦ ἀφήρεσαν ὅλας τὰς ἄλλας χώρας, πλὴν τῆς Ἰταλίας. Τέλος τὸ 470 ὑπέταξαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ οὕτω τελείως διέλυσαν πλεόν τὸ δυτικὸν κράτος.

Κατόπιν πάλιν οἱ ἄλλοι Γότθοι, ποῦ εἶχαν μείνει εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος, παρακινήθηντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, μετέβησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέλαβον αὐτοὶ τὴν Ἰταλίαν. Τέλος ἀπὸ τοὺς Γότθους αὐτοὺς ἐπῆρε τὴν Ἰταλίαν καὶ μέρος τῆς Ἰσπανίας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστιανός, ὡς θὰ ἴδωμεν.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

13. Κύρια αὐτοῦ χαρακτηριστικά,

ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ Χριστιανικὴ πίστις.

Τὸ ἀνατολικὸν κράτος, ὅταν ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ ὅλον Ρωμαϊκόν, ἐξηκολούθησε νὰ ὀνομάζεται *Ρωμαϊκόν* καὶ οἱ αὐτοκράτορες αὐτοῦ *Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες*. Ἡ διοίκησις καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐφαίνοντο Ρωμαϊκά. Ἡ δὲ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα ἦτο Ρωμαϊκὴ, ἢ ὅπως ἄλλως ἐλέγετο, *Λατινικὴ*. Ἀλλὰ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ ἦσαν μόνον φαινομενικά. Τὰ πραγματικὰ ὅμως τοιαῦτα, ἦσαν *Ἑλληνικά*. Διὰ τοῦτο τὸ ἀνατολικὸν κράτος κατὰ τὸ πλεῖστον ἦτο Ἑλληνικόν καὶ δὲν ἐχρειάζετο ἄλλο τι, παρὰ χρόνος μόνον ἀκόμη, διὰ νὰ μεταμορφωθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἐντελῶς Ἑλληνικόν.

Τὰ πραγματικά Ἑλληνικά γνωρίσματα ἦσαν τὰ ἑξῆς. Ἡ γλῶσσα, ἐκτὸς τῶν δημοσίων ἐγγράφων, δι' ὅλας τὰς ἄλλας ἀνάγκας ἦτο Ἑλληνική. Τὰ γράμματα, οἱ διδάσκαλοι, τὰ σχολεῖα, αἱ ὥραϊαι τέχναι, τὰ ἔθιμα καὶ ὅλος ὁ πολιτισμὸς ἦσαν Ἑλληνικά. Οἱ κάτοικοι κατὰ τὸ πλεῖστον Ἕλληνες. Ἡ σημαία τοῦ Κράτους ἔφερε γράμματα Ἑλληνικά καὶ ὁ λαὸς ἐχαιρέτιζε καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ λέξεις Ἑλληνικάς.

Τὰ Ἑλληνικά ταῦτα γνωρίσματα καὶ πρὸ πάντων ἡ Ἑλληνική γλῶσσα συνεδέθησαν στενότερα καὶ μὲ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἔδωσαν εἰς ὅλον τὸ κράτος τὴν μορφήν Ἑλληνοχριστιανικοῦ κράτους. Ἡ Χριστιανικὴ πίστις εἶχε διαδοθῆ πολὺ εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος. Διὰ δὲ τὴν διάδοσιν αὐτῆς εἶχον συντελέσει πολλὰ μέσα καὶ κυρίως ἡ Ἑλληνική γλῶσσα, διότι δι' αὐτῆς εἶχε διδασχθῆ ἡ Χριστιανικὴ πίστις. Ἐπειτα εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα Χριστιανικά βιβλία, εἰς αὐτὴν ἔγιναν αἱ συζητήσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ εἰς αὐτὴν ἐγίνοντο ὅλαι τῆς Ἐκκλησίας αἱ ἱεροτελεστίαι.

Ὅστε ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ φαινομενικά τοῦ Κράτους γνωρίσματα ἦσαν Ῥωμαϊκά, τὰ δὲ πραγματικά ἦσαν Ἑλληνικά. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν πραγματικῶν γνωρισμάτων ἦσαν ἡ Ἑλληνική γλῶσσα καὶ ἡ Χριστιανικὴ πίστις. Ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ἀντικατέστησε διὰ τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους, τὴν Λατινικὴν, καὶ ἐνεφάνισε τοῦτο καθαρότερον Ἑλληνικόν. Ἡ δὲ Χριστιανικὴ πίστις διὰ τοῦ χρόνου πάλιν ἐξερρίζωσε τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ κατέστησε τὸ κράτος τελείως Χριστιανικόν.

14. Προστασία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Τὸ πανδιδακτήριον.

Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐπροστάτευσαν καὶ μὲ νόμους ἀκόμη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου Ἀρκαδῖος διὰ νόμου ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ γράφουν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπειτα πάλιν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀρκαδίου Θεοδόσιος ὁ δεύτερος δι' ἄλλου νόμου ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ μεταχειρίζονται ἐλευθέρως, ὅπου ἤθελον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρους νόμους ἐξέδωκαν καὶ οἱ δύο αὐτοὶ αὐτοκράτορες πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Θεοδόσιος ὁ Β' ἔλαβε μάλιστα καὶ σύζυγον μορφωμένην Ἑλληνίδα, τὴν κόρην ἑνὸς φιλοσόφου Ἀθηναίου, Ἀθηναΐδα καλουμένην. Ἡ Ἀθηναῖς δὲν ἦτο Χριστιανή, ἀλλ' ὅταν ἐγίνε βασιλισσα, ἐβαπτίσθη καὶ μετωνομάσθη Εὐδοκία. Ἡ Ἀθηναῖς εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μόνη της, διὰ νὰ ζητήσῃ προστασίαν ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Πουλχερίαν. Ἡθελε δὲ τὴν προστασίαν αὐτὴν, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ λάβῃ τὸ μερίδιον τῆς πατρικῆς της περιουσίας, τὸ ὅποιον καὶ ὁ πατὴρ της δὲν εἶχεν ἀφήσει ἀκέραιον καὶ οἱ δύο ἀδελφοί της δὲν τὸ ἔδιδον. Ἡ Πουλχερία τόσον πολὺ ἐγοητεύθη ἀπὸ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς Ἀθηναίδος, ὥστε ἐφρόντισε καὶ τὴν ἔδωκε σύζυγον εἰς τὸν ἀδελφόν της Θεοδόσιον.

Ἡ Ἀθηναῖς, ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, δὲν ἀνεμείχθη καθόλου εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἀλλ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της εἰς ἔργα κοινωφελῆ. Πρὸ

πάντων δὲ ὡς μορφωμένη, πού ἦτο, ἡσυχολήθη πολὺ νὰ διαδώσῃ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους καὶ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐκτός. Συνέ-
τρεξε πολὺ νὰ ἰδρυθῇ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἓνα ἀνώτατον σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **Πανδι-
δακτῆριον** καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἴσον μὲ τὰ σημερινὰ πα-
νεπιστήμια. Εἰς αὐτὸ ἐδίδασκον 30 ἀνώτεροι καὶ ἐκλε-
κτοὶ καθηγηταὶ διάφορα μαθήματα καὶ τὴν Λατινικὴν
γλῶσσαν, οἱ δὲ 15 ἔξ αὐτῶν ἐδίδασκον μόνον τὴν Ἑλ-
ληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Θεο-
δοσίου ἐγένεν ἡ τρίτη οἰκουμενικὴ σύνοδος τὸ 331 εἰς
τὴν Ἔφεσον τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ τετάρτη τὸ 451
εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἡ τρίτη κατεδίκασε τὸν Νεστό-
ριον, ὁ ὁποῖος παρεδέχετο τὸν Χριστὸν μᾶλλον ὡς ἄν-
θρωπον, καὶ ἡ τετάρτη τὸν Εὐτύχιον, ὁ ὁποῖος ἤθελε
τὸν Χριστὸν μόνον Θεόν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξηκολούθησεν ἡ προ-
στασία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας καὶ τῆς
Χριστιανικῆς πίστεως μέχρι τοῦ 527, ὅτε ἐγένεν αὐτο-
κράτωρ ὁ Ἰουστινιανός.

15. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέ-
χρι τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἀνεδείχθη-
σαν καὶ οἱ 4 μεγάλοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκ-
κλησίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ μέ-
γας Βασίλειος, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καὶ ὁ Ἰωάννης
ὁ Χρυσόστομος.

Πάντες οἱ ἀγωνισθέντες εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνό-
δους κατὰ τῶν αἰρέσεων καὶ ἄλλοι ὑποστηρικταὶ τῆς

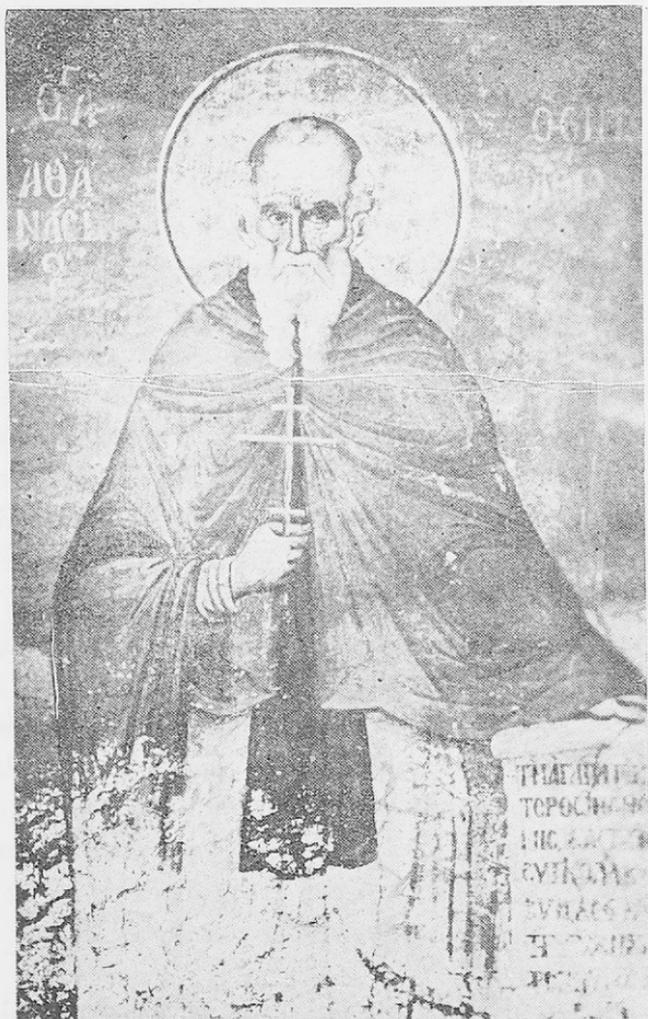
Χριστιανικῆς πίστεως ὀνομάζονται χάριν τιμῆς *πατέρες τῆς ἐκκλησίας*. Ἐξαιρετικῶς δὲ οἱ ἀνωτέρω 4 ὀνομάζονται *μεγάλοι πατέρες καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι*, διότι οἱ ἀγῶνες αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν πραγματικῶς μεγάλοι. Διὰ τοῦτο καὶ μεταξὺ τῶν ἀγίων κατετάχθησαν.

Πρῶτος ἐκ τούτων ἔζησεν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ὡς βοηθὸς τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀρείου. Κατόπιν, ὅταν ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος, ἐχειροτονήθη ὁ Ἀθανάσιος ἐπίσκοπος αὐτῆς, διότι ὅλος ὁ Χριστιανικὸς λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἠθέλησε τοῦτο. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ φίλοι τοῦ Ἀρείου ἔπεισαν τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, ὅτι ὁ Ἀρειος, μετενόησε τάχα. Διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος διέταξε νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Ἀρειος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ὁ μέγας ὅμως Ἀθανάσιος δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Ἀρειος μετενόησε καὶ δὲν θέλει νὰ δεχθῇ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τοῦτο οἱ φίλοι τοῦ Ἀρείου δυσσαρεστοῦνται καὶ διαβάλλουν τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Ὁ Κωνσταντῖνος πείθεται καὶ ἐξορίζει τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἀρειος ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθνήσκει, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος μένει εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐφ' ὅσον ζῆ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ μεγάλου Κωνσταντῖνου ὁ Ἀθανάσιος ἐπανερχεται εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου γίνεται δεκτὸς μὲ πολλὴν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐξακολουθεῖ τοὺς ἀγῶνάς του διαρκῶς κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀρειανοὶ τὸν καταδιώκουν καὶ κατορθώνουν

ἄλλας τέσσαρας φορές νὰ τὸν ἐξορίσουν. Ἄλλ' ὁ μέγας Ἅθανάσιος, καὶ ὅταν ἦτο ἐξόριστος, καὶ ὅταν ἐπανήρ-

Ὁ Ἅγιος Ἅθανάσιος.

χετο εἰς τὸν θρόνον του, ἐξηκολούθει τοὺς ἀγῶνάς του
μὲ πολὺ θάρρος πάντοτε.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ μεγαλόψυχος τῆς Χριστιανικῆς πίστεως διδάσκαλος ἐπὶ 46 ἔτη, πού ἦτο ἐπίσκοπος, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ εἴκοσι ἦσαν ἔτη ἐξορίας, ἐπάλαισε γενναίως χάριν τῆς Ὁρθοδοξίας. Διὰ τοῦτο δικαίως ὠνομάσθη **μέγας διδάσκαλος καὶ στύλος τῆς Ὁρθοδοξίας** καὶ δικαίως ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ δύο φορὰς τὸ ἔτος, τὴν 18 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 2 Μαΐου.

16. Ὁ μέγας Βασίλειος.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Καππαδοκίας Καισάρειαν, ἡ ὁποία ἦτο τότε μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἐμορφώθη δὲ μὲ τρόπους Χριστιανικούς, διότι ἡ οἰογένειά του ἦτο Χριστιανική. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔπειτα μαζί μὲ τὸν φίλον του Γρηγόριον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔγινε δικηγόρος καὶ διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς. Ἄλλ' ἂν καὶ διέπρεψεν εἰς τὰ ἐπαγγέλματα αὐτά, ταχέως τὰ ἐγκατέλειπε, διὰ νὰ ἐπιδοθῆ εἰς θρησκευτικὰς μελέτας καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο ἐγύρισε πολλὰ μέρη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔμεινε καὶ εἰς ἐξοχικὰ μέρη τοῦ Πόντου. Ἐπειτα δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἔγινε ἱερεὺς καὶ κατόπιν ἐπίσκοπος.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐπολέμησε μὲ μεγάλην τόλμην τοὺς Ἀρειανούς. Τόση δὲ ἦτο ἡ τόλμη του, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ ἀντισταθῆ καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα Μόδεστον, τὸν ὁποῖον ἔστειλε ὁ τότε αὐτοκράτωρ Οὐάλης, διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ γίνῃ Ἀρειανός. Καὶ ὅταν ὁ Μόδεστος τὸν

ἠπειλήσε μὲ ἐξορίαν, μὲ βασάνους καὶ μὲ θάνατον, ὁ Βασίλειος ὑπῆντησε ὅτι δὲν φοβεῖται τίποτε ἀπὸ αὐτά. «Περιουσίαν, εἶπε, δὲν ἔχω, διὰ νὰ τὴν χάσω. Τὴν ἐξορίαν δὲν φοβοῦμαι, διότι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς εἶμαι ξένος διαβάτης. Βασάνους δὲν ἀντέχει τὸ ἀσθενικόν μου σῶμα καὶ θὰ ἐκπνεύσω ἀμέσως. Ὁ δὲ θάνατος θὰ μὲ φέρῃ ταχύτερον πρὸς τὸν Θεόν». Μετὰ τὰς ἀπαντήσεις αὐτάς, τόσον ὁ Μόδεστος, ὅσον καὶ ὁ Οὐάλης, ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἀφήσουν ἥσυχον.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ὑπῆρξε δὲ πάντοτε φίλος τῶν δυστυχῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν περιουσίαν του ὅλην ὑπὲρ αὐτῶν διέθεσε καὶ πτωχοκομεῖον καὶ νοσοκομεῖον χάριν αὐτῶν ἵδρυσεν. Εἰς μίαν μάλιστα ἐποχὴν, πὺρ συνέβη μεγάλη πείνα εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, μόνος αὐτὸς κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του νὰ σώσῃ ἐκ τῆς πείνης ὅλους τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς καὶ εἰδωλολάτραις.

Τέλος, ὅταν ἀπέθανε, τόσον ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἦτο, ὥστε παρηκολούθησαν τὴν κηδεῖαν του πάντες οἱ Χριστιανοὶ καὶ εἰδωλολάτραι τῆς ἐπαρχίας του. Τόσος δὲ ἦτο ὁ συνωστισμὸς κατ' αὐτήν, ὥστε καὶ ἀτυχήματα ἐκ τούτου συνέβησαν καὶ θάνατοι ἀκόμη ἐπῆλθον.

Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία τὴν 1 Ἰανουαρίου.

17. Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.

Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Καπαδοκίας Ναζιανζὸν καὶ ἐκλήθη διὰ τοῦτο καὶ Ναζιανζηνός. Ὁ πατήρ του, Γρηγόριος ὡσαύτως καλούμενος, εἶχε χειροτονηθῆ ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ. Ὁ νέος Γρηγόριος, ἀφ' οὗ ἐσπούδασεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Καισαρείας καὶ

τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τελευταῖον εἰς Ἀθήνας μὲ τὸν φίλον του Βασίλειον, ἔγινε μοναχός. Βραδύτερον δὲ μετέβη δύο φορὰς εἰς τὰ μέρη τοῦ Πόντου, ὅπου διέμενε καὶ ὁ Βασίλειος, καὶ κατέγινε μαζί μὲ αὐτὸν εἰς μελέτας.

Μετὰ τὴν πρώτην ἐπιστροφήν ἐκ τοῦ Πόντου ἔχει-

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

ροτονήθη ὁ Γρηγόριος ἱερεὺς καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἐπίσκοπος καὶ ἔμεινε πλησίον τοῦ πατρὸς του, διὰ νὰ τὸν βοηθῇ. Ὁ Γρηγόριος ἤρχισε τότε νὰ διδάσκη καὶ τὸν λαὸν τῆς πατρίδος του καὶ ταῦτοχρόνως νὰ ἀγωνίζεται μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. Ἡ φήμη τῆς λαμπρᾶς διδασκαλίας του ἔφθασε καὶ μέχρι

τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου, οἱ Ὁρθόδοξοι τὸν ἐκάλεσαν ὡς προϊστάμενον τῆς μερίδος τῶν. Ὁ Γρηγόριος εὐχαρίστως μετέβη ἐκεῖ, ὅπου εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἐξεφώνησε καὶ τοὺς πέντε περιφήμους λόγους του κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ **Θεολόγος** ὠνομάσθη.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ μέγας Θεοδόσιος, καθὼς εἶδομεν, ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Γρηγόριον. Ταχέως ὁμοίως ὁ Γρηγόριος, ἐπειδὴ ἐστενοχωρήθη διὰ τοὺς ἀδίκους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ἔκαμον κατ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροί του, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ τοῦ θρόνου καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἀσχολούμενος μὲ τὴν καλλιέργειαν μικροῦ κήπου, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Τὴν μνήμην αὐτοῦ εορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία τὴν 25 Ἰανουαρίου.

18. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ ἀνετράφη χριστιανικῶς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν αὐτοῦ γονέων. Μετὰ τὰς σπουδὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου πλησίον τοῦ περιφήμου σοφοῦ διδασκάλου Λιβανίου ἐδιδάχθη τὴν ρητορικὴν. Τόσον δὲ πολὺ ἐξετίμησεν αὐτὸν ὁ Λιβάνιος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰδωλωλάτρης, ὥστε ἔλεγε κατόπιν ὅτι θὰ τὸν ἀνεγνώριζεν ὡς διάδοχόν του, ἐὰν δὲν ἦτο χριστιανός.

Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέ-

λειψεν αὐτό, ἔβαπτίσθη καὶ κατέγινεν εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, διότι εἶδεν ὅτι δι' αὐτῶν θὰ φανῆ ὠφέλιμος περισσότερον εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ὁ Χρυσόστομος κατόπιν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς Ἀντιοχείας, καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκη τόσον ὥραϊα καὶ τόσον γοητευτικά, ὥστε ἐπήγαιναν εἰς τὰς ὀμιλίαις του ὄχι μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ εἰδωλολάτραι. Διὰ τὴν μεγάλην του δὲ εὐγλωττίαν καὶ τὴν γοητευτικὴν του διδασκαλίαν ἐπωνομάσθη **Χρυσόστομος** καὶ ἔμεινε πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ τὸ ἐπώνυμον αὐτό.

Ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ πολὺ ὠφέλησε καὶ πολὺ ἐξέτιμήθη. Ἡ φήμη δὲ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀξίας ταχέως ἔφθασε καὶ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο, ὅτε κατόπιν συνέπεσε νὰ χηρεύσῃ ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος αὐτῆς, ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος μὲ μίαν φωνὴν ἐκάλεσαν τὸν Χρυσόστομον διὰ τὸν θρόνον αὐτόν. Ὁ Χρυσόστομος κατ' ἀρχὰς ἐδίστασεν, ἀλλὰ κατόπιν διὰ τῆς βίας σχεδὸν ἐπείσθη νὰ δεχθῆ καὶ νὰ χειροτονηθῆ.

Ὁ Χρυσόστομος καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξέτιμήθη πολὺ. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο μὲ ἀδιαφορίαν νὰ βλέπῃ καὶ τὰς μεγάλας παρεκτροπὰς, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο τότε ἐκεῖ παρὰ πολλῶν ἀνθρώπων διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἐκκλησίας τὰς κατέκρινε πολὺ. Κατέκρινεν ἐπίσης καὶ τὰς παρεκτροπὰς πολλῶν κληρικῶν καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀνακτόρων. Ἀλλὰ τότε πάντες οἱ κατηγορηθέντες δυσηρεστήθησαν πολὺ καὶ ἐνήργησαν διὰ παντὸς τρόπου νὰ καταδικασθῆ εἰς ἔξορίαν καὶ διὰ νυκτὸς νὰ φύγῃ. Ἀλλ' ὁ πολὺς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἐλάτρευε τὸν μέγαν ποιμενάρχην, ἐπανεστάτησεν ἀμέσως

τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς βασιλεῖς νὰ διατάξουν τὴν ἐπάνοδόν του.

Ὁ μέγας Ἱεράρχης καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξηκολούθησε νὰ καυτηριάζῃ πάντα τὰ κακά. Διὰ τοῦτο οἱ ἐχθροὶ του ἐφύλαξαν, ἕως ὅτου ἐπέτυχον τὸν κατάλληλον καιρὸν, καὶ τὸν ἐξώρισαν ὀριστικῶς, χωρὶς ὀλαὸς νὰ δυνηθῆ ἴτε νὰ ἀντισταθῆ.

Ὁ Χρυσόστομος ἔμεινεν ἐξόριστος τρία ἔτη εἰς τὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας του. Τέλος δὲ ἐκ τῶν κακουχιῶν, τὰς ὁποίας ὑφίστατο ἐκεῖ, ἀπέθανε.

Μετά τινα ἔτη κατ' ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου Θεοδόσιος ὁ Β' μετέφερε τὰ ὄσα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς αὐτήν.

Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τρεῖς φορές τὸ ἔτος, τὴν 27 Ἰανουαρίου, τὴν 13 Νοεμβρίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον τὴν 30 Ἰανουαρίου.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

19. Ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν μέγαν Θεοδόσιον ἄξιος αὐτοκράτωρ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀνεδείχθη ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ ἔτος 527 ἕως τὸ 565. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε πολλὰ χαρίσματα σωματικὰ καὶ ψυχικά. Ἦτο γενναῖος, ἐργατικός, μορφωμένος καὶ πολὺ εὐφυῆς καὶ φιλόδοξος. Ἡ μεγάλη του φιλοδοξία τὸν παρεκίνησε νὰ κάμῃ ἔργα μεγάλα καὶ λαμπρά. Ἡ δὲ μεγάλη του εὐφυΐα τὸν ὠδήγησε νὰ εὔρῃ ἱκανοὺς ἀνθρώπους διὰ τὰ ἔργα αὐτά.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν ἱκανῶν στρατηγῶν, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξεν, ἐδόξασε τὸ κράτος του μὲ ἐξωτερικοὺς μεγάλους πολέμους. Διὰ δὲ

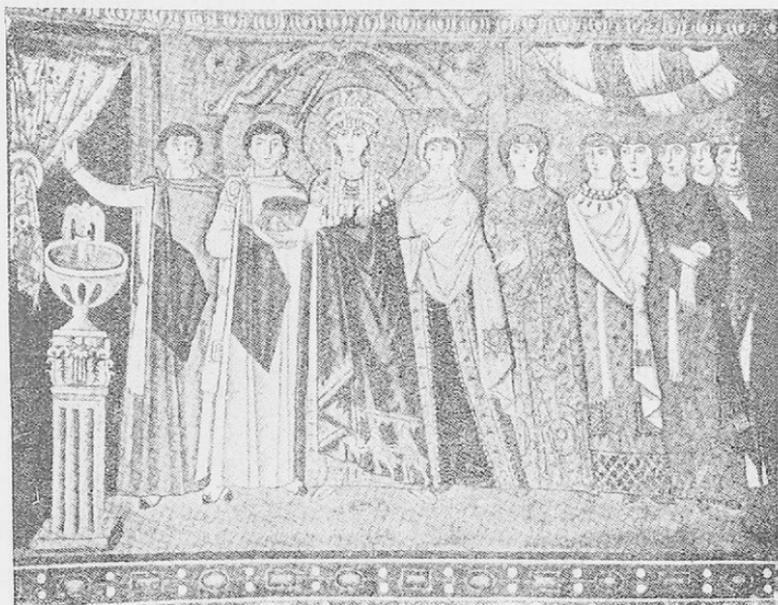
Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του.

τῶν μεγάλων ἄλλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξε, τὸ ἐλάμπρυνεν ἐσωτερικῶς μὲ ὠραῖα καὶ θαυμαστὰ ἔργα. Ἄλλ' εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν στερέωσιν τῆς βασιλείας του συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα.

20. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ στάσις τοῦ Νίκα.

Ἡ Θεοδώρα κατήγετο ἀπὸ οἰκογένειαν ταπεινὴν καὶ ἔμεινεν ὀρφανὴ καὶ ἀπροστάτευτος εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν. Διὰ τοῦτο ἔζησε κατὰ τὴν νεανικὴν τῆς ἡλικίας βίον πολὺ ἄτακτον καὶ ἀπρεπῆ. Ἀλλὰ κατόπιν μετενόησε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς μίαν πτωχικὴν κατοικίαν,

ὅπου εἰργάζετο καὶ ἔζη βίον τακτικὸν καὶ τίμιον. Ἐκεῖ τὴν ἐγνώρισεν ὁ Ἰουστινιανὸς προτοῦ νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ καί, ἐπειδὴ ἦτο πολὺ ὠραία καὶ εὐφυής, τὴν ἠγάπησε καὶ τὴν ἔλαβε σύζυγον. Ἡ Θεοδώρα ὑπῆρξε σύζυγος πιστὴ καὶ σύμβουλος συνετὴ εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ μάλιστα κατὰ τὴν στάσιν τοῦ *Νίκα*.

Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα καὶ ἡ ἀκολουθία της.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγίνοντο ἀγῶνες ἵπποδρομικοί. Εἰς τοὺς ἵπποδρομικοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας ἠγωνίζοντο δύο ἄμαξαι, τῶν ὁποίων οἱ ὀδηγοὶ ἐφοροῦσαν, τῆς μιᾶς μὲν πράσινα ἐγδύματα, τῆς δὲ ἄλλης γαλάζια. Πολὺς τότε λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλάμβανε μέρος καὶ ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν νίκην τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀμάξης.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον σχηματισθῆ δύο μερίδες πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὰ χρώματα τῶν ἐνδυμάτων τῶν ὀδηγῶν ὠνομάζοντο *Πράσινοι καὶ Γαλάζιοι*.

Αἱ μερίδες αὐταὶ σιγὰ-σιγὰ ἔγιναν κόμματα καὶ ἀνεμειγνύοντο πολλάκις καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα με διαδηλώσεις καὶ κάποτε μὲ στάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ταραχαί, ἢ καὶ φόνοι ἀκόμη ἐγίνοντο. Μία δὲ μεγάλη τοιαύτη στάσις ἔγινε τότε κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν Πρασίνων διὰ διαφόρους ἀφορμάς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐναντίον του, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

Ἐνῶ ἐγίνοντο μίαν φορὰν οἱ ἵπποδρομικοὶ ἀγῶνες, μετέβη εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ τοὺς ἴδῃ. Οἱ Πράσινοι τότε ἤρχισαν νὰ παραπονοῦνται καὶ νὰ ταραττοῦν τὴν πανήγυριν διὰ φωνῶν. Ἐζήτησαν δὲ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἀκόμη νὰ παύσῃ καὶ μερικoὺς ἄρχοντας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως ἠρνήθη. Διὰ τοῦτο οἱ Πράσινοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ σιγὰ-σιγὰ ἐρεθιζόμενοι ἐπανεστάτησαν. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἔλαβον μέρος μὲ διαφόρους προφάσεις καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολῖται.

Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ διήρκεσε μίαν ἐβδομάδα καὶ ὠνομάσθη *στάσις τοῦ Νίκα*, διότι οἱ στασιασταὶ ἐφώναζον *νίκα, νίκα*. Φαίνεται δέ, ὅτι τὴν λέξιν *νίκα* τὴν ἐφώναζον οἱ ὀδηγοὶ πρὸς τοὺς ἵππους των κατὰ τὴν ὥραν τῶν ἀγῶνων, ἢ καὶ τὰ κόμματα κατὰ τὴν νίκην των. Διὰ τοῦτο τὴν ἔλεγον καὶ οἱ στασιασταί. Οἱ στασιασταὶ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας των παρεκτροπὰς ἔκαυσαν καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀνεκήρυξαν ἄλλον αὐτοκράτορα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχε κλεισθῆ εἰς τὰ ἀνάκτορά του καὶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ φύγῃ. Ἄλλ' ἢ Θεοδώρα τὸν πείθει νὰ μείνουν καὶ νὰ

ἀγωνισθοῦν, ἀφ' οὗ μεταξύ ἄλλων γενναίον λόγων εἶπε καὶ τοὺς ἐξῆς: «εἶναι προτιμότερον νὰ ἀποθάνωμεν ἐδῶ ὡς βασιλεῖς παρὰ νὰ σωθῶμεν διὰ τῆς φυγῆς».

Ὁ Ἰουστινιανὸς πείθεται, παραλαμβάνει τὸν στρατηγὸν Βελισάριον καὶ τὴν πιστὴν τῶν ἀνακτόρων φρου-

Ἡ Θεοδώρα διευθύνει τὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.

ρὰν καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν στασιαστῶν. Οἱ στασιασταὶ ἐν τῷ μεταξύ εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὸν ἱππόδρομον. Ἐκεῖ φονεύονται περὶ τὰς 30.000 ἐξ αὐτῶν καὶ οἱ λοιποὶ διασκορπίζονται. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καταβάλλεται ἡ στάσις καὶ σώζεται ἡ βασιλεία.

21. Ἐξωτερικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Βελισάριος καὶ Ναρσῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς πρόγραμμα του εἶχε θέσει τὴν ἀνάκτησιν ὅλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν τοῦ ἐδόθησαν ἀφορμαί, ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους πρὸς ὅλα τὰ σύνορα τοῦ Κράτους. Τοὺς πολέμους δὲ αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε μὲ τοὺς δύο ἐξόχους αὐτοῦ στρατηγούς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν.

Τρεῖς φεράς ἔστειλε τὸν Βελισάριον, κατὰ τρεῖς διαφόρους περιστάσεις, εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα τοῦ κράτους καὶ ἐπολέμησε τοὺς Πέρσας, τοὺς ὁποίους ἐξηνάγκασεν εἰς τὸ τέλος νὰ κλείσουν εἰρήνην.

Ἐπίσης ἔστειλε τὸν Βελισάριον εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τῶν Βανδήλων. Ὁ Βελισάριος ὑπέταξε τὸ κράτος αὐτῶν καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλούσια λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν.

Ἐπίσης ἔστειλε τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀρκετὸν μέρος τῆς Ἰσπανίας. Τὰς χώρας δὲ αὐτὰς κατεῖχον τότε οἱ Γότθοι.

Τέλος δὲ ἀπέκρουσε τοὺς Σλαύους καὶ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀναφανῆ τότε εἰς τὰ βόρεια μέρη καὶ εἶχον κάμει ἐπιδρομὰς εἰς τὸ κράτος.

22. Ἐσωτερικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τριβωνιανός. Ἀγία Σοφία. Καλλιέργεια μετὰξῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς μαζὶ μὲ τοὺς μεγάλους πολέμους, πού ἔκαμεν, ἐφρόντισε νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του καὶ μὲ ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ μέσα εἰς τὸ κράτος.

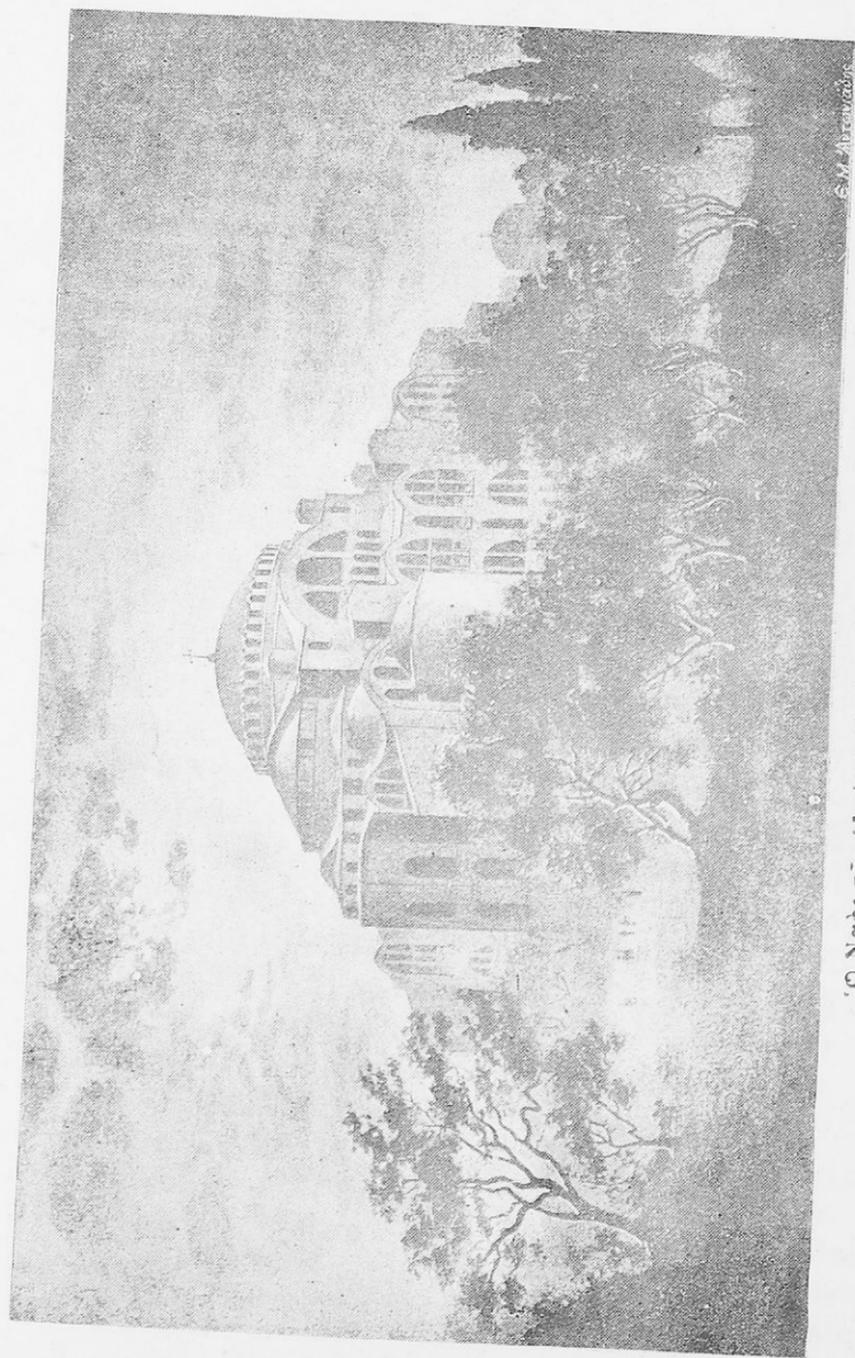
Ἔνα δὲ ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι καὶ ἡ τακτοποιήσις τῶν νόμων τοῦ κράτους.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχον ὅλοι οἱ Ρωμαϊκοὶ νόμοι εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶχον καταργηθῆ, ἢ ἀντικατασταθῆ, ἢ διορθωθῆ, ἐπεκράτει μεγάλη σύγχυσις. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς συνέστησε μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ 10 Ἑλλήνων νομοδιδασκάλους, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ συμπληρώσῃ τοὺς νόμους αὐτούς. Πρόεδρος δὲ τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἦτο ὁ περιφημότερος ὄλων τῶν νομοδιδασκάλων τότε Τριβωνιανός.

Πράγματι ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐτακτοποίησε τοὺς παλαιοὺς νόμους καὶ κατήρτισε τρία μεγάλα βιβλία. Εἰς τέταρτον δὲ βιβλίον συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ νέοι νόμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πάντες οἱ νόμοι οὗτοι ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν ὄλων τῶν νόμων τῶν σημερινῶν κρατῶν.

Ἄλλὰ τὸ λαμπρότερον ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἡ ἀνάγερσις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τὸν ναὸν αὐτὸν εἶχε κτίσει κατ' ἀρχὰς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ Θεοδοσίος ὁ Β' τὸν εἶχε κτίσει ἐκ νέου. Τώρα δὲ μετὰ τὴν πυρπόλησιν αὐτοῦ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα ἀπεφάσισεν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ τὸν ἀνεγείρῃ εὐρυχωρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον. Καὶ πραγματικῶς τὸν ἔκαμε τοιοῦτον, ἀφ' οὗ συνήθροισεν ὑλικά ἀπὸ πολλὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ οἰκοδομήματα πολλῶν μερῶν.

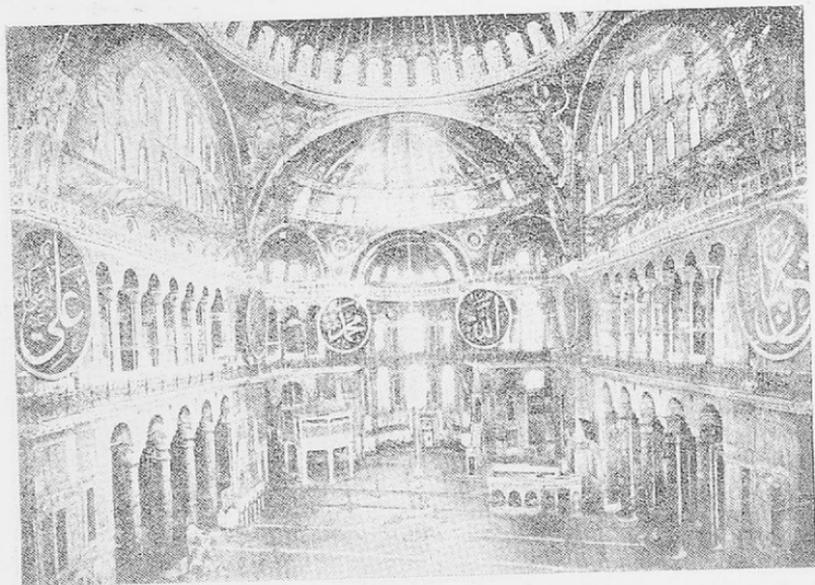
Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέθεσε τὴν ἀνάγερσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας εἰς τοὺς δύο ἐξόχους ἀρχιτέκτονας τῆς ἐποχῆς του, τὸν Ἀνθέμιον καὶ τὸν Ἰσίδωρον. Ἐδαπάνησε δὲ διὰ τὸ κτίριον καὶ τὸν καλλωπισμὸν αὐτοῦ πλεον τῶν 300 ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν εἰς διάστημα 6 ἐτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκτίσθη ὁ ναός. Ὁ

Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπὶ Ἰερουσαλῶν.

ναὸς αὐτὸς σώζεται ἀκέραιος μέχρι σήμερον καὶ ἔχει μεταβληθῆ εἰς Τζαμί Τουρκικὸν μὲ τὴν προσθήκην μόνον μιναρῶν καὶ ἄλλων μικρῶν οἰκοδομημάτων.

Διάφορα ἄλλα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ναοί, οἰκοδομήματα, ὄχυράματα, φρούρια καὶ λοιπά, ἐστόλισαν καὶ ἐξησφάλισαν τότε τὸ κράτος.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς συνεκάλεσε καὶ τὴν πέμπτην οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ κατεδίκασεν ὅλους, ὅσοι δὲν παρεδέχοντο τὸν Χριστὸν ὡς τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον.

Τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς μετέφερεν εἰς τὸ κράτος του καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς μετᾶξης, ἣ ὁποία ἕως τότε ἦτο γνωστὴ μόνον εἰς τὴν Κίνα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δύο μοναχοὺς εἰς τὴν Κίνα, οἱ ὁποῖοι ἔμαθον τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς. Ἐπειτα δὲ ἔκρυσαν σπόρους μετα-

ξοσκωλήκων μέσα εἰς τὰς ράβδους των, διότι ἦτο ἀπηγορευμένη ἢ ἐξαγωγή αὐτῶν, καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατόπιν ἢ καλλιέργεια τῆς μετὰξῆς διεδόθη πανταχοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνέβησαν δυστυχῶς καὶ πολλοὶ σεισμοί, μεγάλαι ἀσθένειαι καὶ μεγάλη πείνα, καὶ κατεστράφησαν πολλαὶ πόλεις καὶ ἀπέθανον πολλοὶ ἄνθρωποι.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐβασίλευσαν ἀρκετὰ ἔτη, ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἱκανοί. Διὰ τοῦτο ἡ βασιλεία περιῆλθεν εἰς ἓνα ἄλλον ἱκανὸν ἄνδρα τὸν Ἡράκλειον.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνεφάνησαν καὶ οἱ Ἄβαροι ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη. Οἱ Ἄβαροι ἦσαν Τουρκικῆς καταγωγῆς καὶ ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον, πὺν ἦλθον καὶ οἱ ὁμόφυλοι αὐτῶν Οὐννοι καὶ Βούλγαροι. Οἱ Ἄβαροι, ἀφ' οὗ ὑπέταξαν καὶ τοὺς Βουλγάρους, ἐγκατεστάθησαν ἄνωθεν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

23. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου πρὸς τοὺς Πέρσας.

Ὁ Ἡράκλειος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ ἔτος 610 μ. Χ. Κατήγετο δὲ ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν τῆς Καππαδοκίας καὶ ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος καὶ ρωμαλέος καὶ στρατηγὸς ἔξοχος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξετέλεσε πολεμικὰ ἔργα ἐξαιρετα.

Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος, τὸ κράτος εὕρισκετο εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν. Οἱ

Ἄβαροι μετὰ τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ Σλαῦοι εἶχον πολλάκις λεηλατήσει πολλά μέρη τοῦ κράτους. Οἱ δὲ Πέρσαι εἶχον κυριεύσει μέρη τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μάλιστα εἶχον ἀφαιρέσει καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχε στήσει ἐκεῖ ἡ ἅγια Ἑλένη. Ἐπειτα κατέλαβον καὶ ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι

Ὁ Ἡράκλειος.

τῆς Χαλκηδόνος ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Χρήματα δὲν ὑπῆρχον καὶ ὁ στρατὸς εὗρισκετο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἀπεφάσισεν ὁ Ἡράκλειος νὰ ἐτοιμασθῆ καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κυρίως τὸ κράτος ἐκινδύνευε.

Καὶ κατ' ἀρχὰς διὰ νὰ ἐτοιμασθῆ ὁ Ἡράκλειος

λαμβάνει δανεικὰ τὰ χρήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἐπειτα δίδει εἰς τὸν λαὸν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι κινδυνεύει ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἀπὸ τοὺς Πέρσας, διότι εἰς τὰς προτάσεις αὐτοῦ περὶ εἰρήνης, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς : « Ὅτι τότε μόνον θὰ δεχθοῦν οἱ Πέρσαι εἰρήνην, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀρνηθοῦν τὸν ἐσταυρωμένον καὶ λατρεύσουν τὸν Ἥλιον, τὸν ὁποῖον λατρεύουν καὶ οἱ Πέρσαι ».

Τότε ὁ Ἡράκλειος κάμνει ἀμέσως εἰρήνην χωριστὴν μὲ τοὺς Ἀβάρους καὶ χωριστὴν μὲ τοὺς Σλαῦους, διὰ νὰ ἔχῃ ἡσυχὰ τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους. Εἰς

τοὺς Σλαύους μάλιστα ἐπέτρεψε καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ κράτους, ἐκεῖ, ὅπου εἶναι σήμερον οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν Σέρβοι καὶ ἄλλοι Σλαῦοι. Καὶ τέλος, ἀφ' οὗ ἀφῆκεν ἀντιπροσώπους του τὸν πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βῶνον, ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 622 κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐπέρασεν ἀπέναντι εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ὅπου ἦσαν οἱ Πέρσαι, ἀλλ' ἠκολούθησεν ἕνα μέγα σχέδιον στρατηγικόν, διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποχωρήσουν. Ἐπλευσεν ὅλα τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἴσσον τῆς Κιλικίας, ὅπου καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἰς τὴν ἐποχὴν του εἶχε νικήσει τοὺς Πέρσας.

Ὁ Ἡράκλειος ἐξέρχεται ἐκεῖ εἰς τὴν ξηράν, στρατοπεδεύει καὶ προπαρασκευάζει τὸν στρατὸν του. Πάντα δέ, ὅσα προέβλεπε, συνέβησαν. Ὁ Περσικὸς στρατὸς τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀντιλαμβάνεται ὅτι κατελήφθησαν τὰ νῶτά του καὶ ὅτι διεκόπη ἡ συγκοινωνία του μετὰ τὴν Περσίαν. Διὰ τοῦτο ὑποχωρεῖ μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ συνάπτει μάχην, ἀλλὰ νικᾶται καὶ φεύγει πρὸς τὴν Περσίαν.

Ὁ Ἡράκλειος μετὰ τὴν νίκην μεταφέρει τὸν στρατὸν του εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίας καὶ στρατοπεδεύει ἐκεῖ. Ἐπειτα πορεύεται μόνος του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ τακτοποιεῖ τὰς ὑποθέσεις του. Τὴν ἀνοιξιν δὲ τοῦ 623 παραλαμβάνει καὶ νέον στρατὸν, πορεύεται διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον πόντον καὶ φθάνει εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ἐκεῖ μεταφέρει καὶ τὸν στρατὸν τῆς Καππαδοκίας καὶ εἰσβάλλει πλέον διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὸ Περσικὸν κράτος. Νικᾷ τοὺς Πέρσας εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἐπὶ μίαν διετίαν ἀπὸ τὸ 623 ἕως τὸ 625 σπεύρει τὸν

τρόμον καὶ τὸν ὄλεθρον εἰς αὐτούς. Τέλος δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 625 ἐπανέρχεται εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκίας πάλιν καὶ μένει ἐκεῖ καθ' ὄλον τὸν χειμῶνα.

24. Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος.

Ὁ πολυμήχανος βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης μὲ ὄλας τὰς συμφορὰς τοῦ στρατοῦ του δὲν καταβάλλεται. Παρασκευάζει νέα σώματα στρατοῦ, διὰ νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Ἡρακλείου καὶ νὰ στείλῃ καὶ μέρος αὐτοῦ εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἐπρόκειτο δὲ ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀβάρους, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ συμφωνήσει, ἀφ' οὗ κυριεύσουν μαζί τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος, νὰ τὰ μοιράσουν. Πράγματι οἱ Ἀβάροι φθάνουν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πολιορκοῦν αὐτὴν τὸ θέρος τοῦ 626.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν φοβεῖται, διότι εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοὺς δύο ἐκλεκτοὺς ἄνδρας, τὸν Σέργιον καὶ τὸν Βῶνον. Μένει εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο, καὶ στέλλει μόνον 12000 ἄνδρας, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως. Πράγματι δὲ ὁ Σέργιος καὶ ὁ Βῶνος μὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀβάρων ἐπιτυχῶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ πολιορκούμενοι στέλλουν ἀπεσταλμένους, διὰ νὰ δοκιμάσουν τὰς διαθέσεις τῶν Ἀβάρων. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἀπαντᾷ μὲ ὑπερηφάνειαν τὰ ἐξῆς: «Δύνανται οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ λάβουν μόνον ἀπὸ μίαν ἐνδυμασίαν, νὰ φύγουν καὶ νὰ σωθοῦν. Διαφορετικὰ δέ, τότε θὰ σωθοῦν, ἂν γίνουν

ψάρια καὶ φύγουν διὰ θαλάσσης, ἢ πτηνὰ καὶ πετάξουν εἰς τὸν ἀέρα».

Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ ἐκέντησε τὴν φιλοτιμίαν τῶν πολιορκουμένων περισσότερον. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέκρουσαν κατόπιν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων μὲ μεγαλυτέραν γενναιότητα. Τέλος δὲ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ αὐτοκρατορία ὀλόκληρος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, τὸ δὲ κράτος τῶν Ἀβάρων βραδύτερον ἐξηφανίσθη.

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριάρχης Σέργιος ἐπρότεινε εἰς τὸν Ἡράκλειον, καὶ οὗτος ἐνέκρινε, νὰ γίνῃ ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος. Ὁ ὕμνος αὐτὸς ἔγινε χάριν εὐγνωμοσύνης καὶ τιμῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον, διότι ὁ λαὸς ἐπίστευσεν, ὅτι ἡ πόλις ἐσώθη καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποῖαν διαρκῶς παρεκάλει τότε.

Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος, ὁ ὁποῖος καὶ Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας λέγεται σήμερον, εἶνε μία μεγάλη σειρὰ τροπαρίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξυμνεῖται ἡ Θεοτόκος. Τὰ τροπάρια αὐτὰ διαιροῦνται εἰς 4 μέρη καὶ ἕκαστον ἐκ τῶν μερῶν αὐτῶν ἀναγινώσκειται ὑπὸ ἱερέως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκάστην ἑσπέραν τῶν 4 πρώτων Παρασκευῶν τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὴν δὲ πέμπτην Παρασκευὴν ἐπαναλαμβάνονται ὅλα μαζί.

Ὁ ὕμνος αὐτὸς ὠνομάσθη Ἀκάθιστος, διότι οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι προσηύχοντο τότε καὶ παρεκάλουν τὴν Θεοτόκον νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἐστέκοντο ὄρθιοι.

25. Οἱ τελευταῖοι πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἡ ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὁ Ἡράκλειος, ὅταν ἔμαθε εἰς τὸ στρατόπεδόν του τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἀβάρων, ἐπαναλαμβάνει τοὺς ἀγῶνάς του μέσα εἰς τὴν Περσίαν ἐπὶ μίαν διετίαν πάλιν ἀπὸ τὸ 626 ἕως τὸ 628. Νικᾷ παντοῦ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ καταβιβάσουν ἐκ τοῦ θρόνου τὸν Χοσρόην καὶ νὰ ἀναβιβάσουν τὸν υἱόν του Σιρόην. Ὁ Σιρόης φονεύει τὸν πατέρα του καὶ ζητεῖ εἰρήνην ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον. Ὁ Ἡράκλειος δέχεται αὐτὴν μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ θέσῃ καὶ πάλιν ὡς σύνορα τοῦ κράτους τοὺς ποταμοὺς Εὐφράτην καὶ Ἀράξην καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν.

Μετὰ τὴν εἰρήνην ὁ Ἡράκλειος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 629 ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν τίμιον Σταυρόν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν ἔστησεν ἀκριβῶς ἐκεῖ, ἔνθα τὸν εἶχε στήσει ἄλλοτε ἡ ἀγία Ἑλένη, καὶ μάλιστα τὴν ἰδίαν ἡμέραν, 14 Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ τότε πλεόν ὠρίσθη ἡ 14 Σεπτεμβρίου νὰ εορτάζεται εἰς ἀνάμνησιν καὶ τῶν δύο αὐτῶν ὑψώσεων τοῦ Σταυροῦ.

Εἰς τὸν Ἡράκλειον ὀφείλεται καὶ μία ἄλλη τιμή, ἡ ἐξῆς. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα γίνεται ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος τελειότερον πλεόν ἐξελληνίζεται.

Δυστυχῶς ὅμως τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἡρακλείου ὑπῆρξαν ἔτη πικρίας, διότι ἐνεφανίσθησαν τότε οἱ Ἀραβες, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπολέμησαν καὶ πολλὰς χώρας τοῦ ἀφῆρσαν.

ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ

26. Οἱ Ἄραβες καὶ ὁ Μωάμεθ.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἔπειτα εἰς διάστημα 400 περίπου ἐτῶν τρεῖς μεγάλους ἀγῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν. Πρῶτον τοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἄραβας. Δεύτερον τοὺς ἀγῶνας διὰ μίαν θρησκευτικὴν μεταβολήν. Καὶ τρίτον τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀγῶνες ἀρχίζουσι μὲν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλείου, ἀλλ' ἔγιναν κυρίως μέσα εἰς δύο σειρὰς βασιλέων, ἢ, ὅπως ἄλλως λέγομεν, εἰς δύο δυναστείας. Ἡ μία ἀπὸ τὰς δυναστείας αὐτὰς ὀνομάζεται *δυναστεία τῶν Ἰσαύρων*, διότι ὁ πρῶτος αὐτῆς βασιλεὺς Λέων ὁ Γ' ἦτο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας Ἰσαυρίαν. Ἡ δὲ ἄλλη *Μακεδονικὴ δυναστεία*, διότι πρῶτος αὐτῆς βασιλεὺς ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδών. Ἡ πρώτη ἐβασίλευσεν 150 ἔτη, ἀπὸ τὸ 717 ἕως τὸ 867, καὶ ἡ δευτέρα 190 ἔτη, ἀπὸ τὸ 867 ἕως τὸ 1057 μ.Χ.

Οἱ Ἄραβες κατῴκουσι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Ἀραβίας καὶ ἐπίστευον εἰς τὰ εἰδῶλα. Ἄλλ' ὁ Μωάμεθ κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλη μίαν νέαν θρησκείαν ἰδικήν του. Ἡ θρησκεία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὀνομάσθη *Μωαμεθανισμὸς* καὶ οἱ ὀπαδοὶ του *Μωαμεθανοί*. Ἀκόμη δὲ ἡ θρησκεία αὐτὴ ὀνομάσθη καὶ *Ἰσλαμισμὸς*, δηλαδὴ *ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν*.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη τὸ ἔτος 571 εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀραβίας Μέκκαν. Ἀπὸ μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς καὶ ἔγινε βοσκός. Ὅταν ὅμως ἐμεγάλωσε, μία πλουσία χήρα τοῦ ἀνέθεσε τὰς ἐμπορικὰς τῆς ὑπαθέσεις. Ὁ Μωά-

μεθ τότε ἐγύρισε πολλὰ μέρη, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἐμελέτησε τὴν Χριστιανικὴν καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν καὶ ἐσκέφθη νὰ δημιουργήσῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ χήρα τὸν ἐξετίμησε πολὺ καὶ τὸν ἔλαβε σύζυγον. Τότε πλέον καὶ ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε νὰ ἐμφανίσῃ καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ θρησκείαν.

Τὴν θρησκείαν αὐτὴν κατήρτισεν ὁ Μωάμεθ με βάσιν τὴν Χριστιανικὴν καὶ Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας ιδέας ἰδικὰς του. Τότε πλέον παρουσιάσθη εἰς τοὺς συμπολίτας του τῆς πόλεως Μέκκας καὶ ἤρχισε τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς. Ἔλεγε δὲ ὅτι τὸν ἔστειλεν ὁ Ἄγγελος Γαβριὴλ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ ὡς προφήτην του, διὰ νὰ διδάσκῃ ὅσα ἐδίδασκεν.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκεν ὅτι εἷς Θεὸς ὑπάρχει καὶ μεγαλύτερος αὐτοῦ προφήτης εἶναι αὐτὸς ὁ Μωάμεθ. Ὅτι πάντες οἱ ἄλλοι προφήται καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον παρεδέχετο ὡς προφήτην, εἶναι κατώτεροι αὐτοῦ. Ὅτι μόνον ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ εἶναι ἀληθινὴ καὶ μόνον οἱ Μωαμεθανοὶ πιστοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Θεοῦ, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἄπιστοι. Ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ ἔχουν καθῆκον νὰ ἐπιβάλλουν τὴν πίστιν των καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ μόνον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῆς πειθοῦς. Πάντα δὲ ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐδίδαξεν ὁ Μωάμεθ, τὰ ἔγραψαν οἱ διάδοχοί του εἰς ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Κοράνιον.

Ἀπὸ τοὺς συμπολίτας τοῦ Μωάμεθ ὀλίγοι μόνον τὸν ἐπίστευσαν, οἱ δὲ περισσότεροι τὸν κατεδίωξαν. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας τὴν Μένδιναν, ὅπου οἱ κάτοικοι καὶ τὸν ἐδέχθησαν καὶ ἠκολούθησαν τὴν διδασκαλίαν του. Ἐγινε δὲ ἡ φυγὴ αὐτῆ τὸ ἔτος 622. Δι' αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦτο

τὸ θεωροῦν οἱ Μωαμεθανοὶ ἔτος σωτηρίας τοῦ Μωάμεθ καὶ τὸ ἔχουν πρῶτον ἔτος εἰς τὴν χρονολογίαν των.

Εἰς τὴν Μέδιναν ὁ Μωάμεθ ἐσχημάτισε καὶ σῶμα στρατοῦ, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ ἐπέβαλε καὶ ἐκεῖ τὴν θρησκείαν του. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τῆς Μέκκας ὅλοι οἱ Ἄραβες ἀνεγνώρισαν τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ καὶ αὐτὸν ὡς προφήτην των.

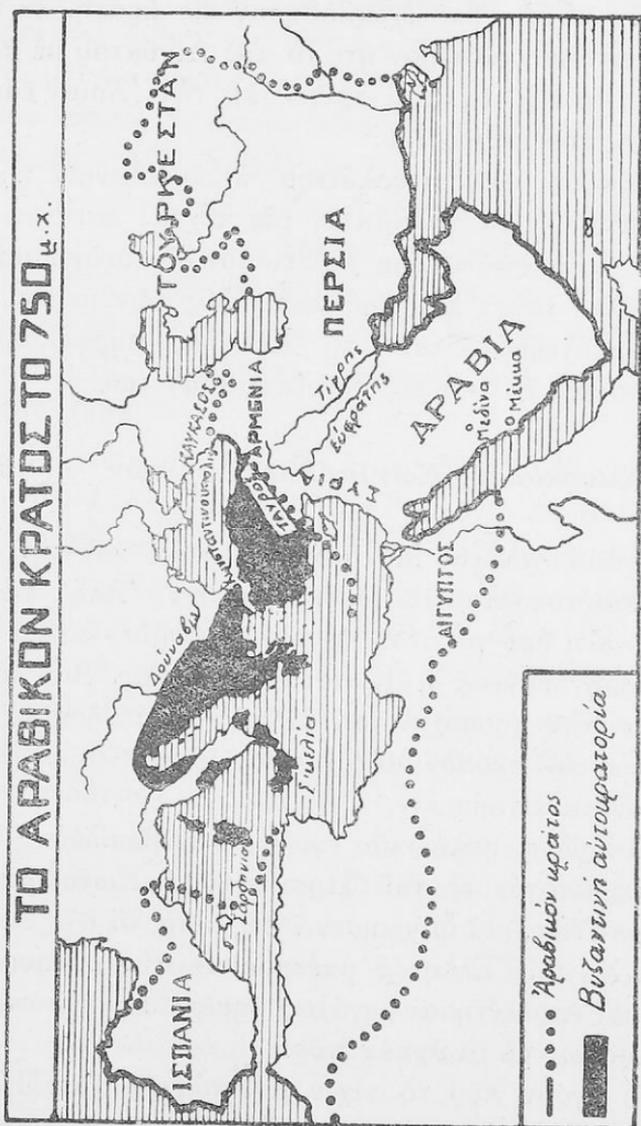
27. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων καὶ ἡ διάδοσις τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ, ἄφ' οὗ διέδωκε τὴν θρησκείαν του εἰς ὅλην τὴν Ἀραβίαν καὶ ἤνωσεν ὅλους τοὺς Ἄραβας, ἐσκέφθη νὰ διαδώσῃ αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Ἀλλὰ μόνις ἤρρισε νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν τὰ σχέδιά του ἀπέθανε. Τὰ σχέδιά του δὲ αὐτὰ ἀνέλαβον νὰ τὰ ἐκτελέσουν οἱ διάδοχοί του, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν Ἀραβικὴν λέγονται *Χαλίφαι*.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν, καὶ ὅλον τὸ Περσικὸν κράτος καὶ ἔφθασαν ἕως τὸ Τουρκεστὰν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπίσης ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅλα τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν κατόπιν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ ἐπέρασαν καὶ κατέλαβον τὴν Ἰσπανίαν. Ἠθέλησαν μάλιστα βραδύτερον νὰ εἰσβάλουν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Καρόλου Μαυρέλλου. Πᾶσαι δὲ αἱ κατακτήσεις αὐταὶ ἔγιναν ἐντὸς 100 ἐτῶν.

Πρωτεύουσα τοῦ ὅλου Ἀραβικοῦ κράτους κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ Μέδινα, κατόπιν ἡ Δαμασκὸς τῆς Συρίας καὶ

τέλος ἐκτίσθη παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν τὸ Βαγδάτιον. Ἄλλὰ τὸ μέγα τοῦτο κράτος τῶν Ἀράβων,

ἐνεκα τῶν φιλονεικιῶν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ἐχωρίσθη εἰς πολλὰ Μωσαμεθανικὰ κράτη. Καὶ πρῶτον

οὐ Ἄραβες τῆς Ἰσπανίας ἐσχημάτισαν ἰδιαίτερον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κορδοῦην. Δεύτερον εἰς τὴν Ἀφρικὴν οἱ Ἄραβες ἐχωρίσθησαν εἰς κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ τῆς Αἰγύπτου μὲ πρωτεύουσαν τὸ Κάϊρον. Καὶ τρίτον εἰς τὴν Ἀσίαν ἔμεινε τὸ κράτος τοῦ Βαγδατίου.

Τὰ τρία αὐτὰ μεγαλύτερα Μωαμεθανικὰ κράτη προώδευσαν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ γενικῶς εἰς τὸν πολιτισμόν. Τὸν πολιτισμόν δὲ αὐτὸν παρέλαβον καὶ ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας κατοίκους τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα κατέκτησαν, καὶ ἀπὸ Ἑλληνας μορφωμένους, τοὺς ὁποίους ἐπῆραν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των.

28. Πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ ἠθέλησαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν νὰ κυριεύσουν. Ἄλλ' ἐνωρὶς ἐνόησαν ὅτι διὰ νὰ πέσῃ ἡ αὐτοκρατορία ἔπρεπε νὰ πέσῃ προηγουμένως ἡ Κωνσταντινούπολις. Διὰ τοῦτο ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῆς. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐπολιορκήσαν δύο φορὰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ πρώτη πολιορκία ἔγινεν, ὅτε ἐβασίλευεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλείου, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος, καὶ διήρκησεν 7 ἔτη ἀπὸ τὸ 672 ἕως τὸ 678 μ. Χ. Οἱ Ἑλληνες ἀπέκρουσαν τὴν πολιορκίαν αὐτὴν καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας εἰς τὸν στόλον τῶν Ἀράβων μὲ τὸ *ὑγρὸν πῦρ*.

Τὸ ὑγρὸν πῦρ τὸ εἶχεν ἀνακαλύψει τότε Ἑλλην μηχανικὸς ἀπὸ τὴν Συρίαν, Καλλίνικος ὀνομαζόμενος. Τὴν παρασκευὴν δὲ αὐτοῦ διετήρησαν οἱ Ἑλληνες ἐπὶ πολλὰ ἔτη μυστικῶς, ἕως ὅτου ἔπαυσαν νὰ τὸ μεταχειρί-

ζωνται. Φαίνεται μόνον ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ ἀνάμειξιν διαφόρων ὕλικῶν, τὰ ὁποῖα ἀνάπτουν εὐκόλως. Ἀκόμη δὲ φαίνεται ὅτι ἔκαιε καὶ μέσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ κατέστρεφε καὶ λίθους καὶ σίδηρον. Καὶ τέλος φαίνεται ὅτι μὲ τὸ μείγμα αὐτὸ ἐγέμιζαν σωλῆνας, ἢ ἀγγεῖα, ἢ πυρροπολικά πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἤναπτον κατόπιν καὶ τὰ διηύθυνον κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηνάγκασαν τότε οἱ Ἑλληνες τοὺς Ἀραβας νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Ἀλλὰ 30.000 ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν διὰ ξηρᾶς, κατεδιώχθησαν καὶ κατεστράφησαν. Ὁ δὲ στόλος τῶν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν κατελήφθη ἀπὸ τρικυμίαν καὶ κατεποντίσθη.

Ἡ δευτέρα πολιορκία ἔγινε τὸ 717 πάλιν μὲ ἰσχυρὸν στόλον, ὅτε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος, καὶ διήρκεσε μόνον ἓνα ἔτος. Ὁ Λέων κατώρθωσε διὰ τῆς στρατηγικῆς του ἰκανότητος καὶ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς νὰ συντρίψῃ τὰς δυνάμεις τῶν Ἀράβων καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ φύγουν διὰ θαλάσσης ἄπρακτοι. Ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ στόλος τῶν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν κατεστράφη ἐκ τρικυμιῶν καὶ μόνον 5 πλοῖα αὐτοῦ ἐσώθησαν.

Αἱ δύο αὐταὶ ἀποτυχίαι τῶν Ἀράβων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι σπουδαιόταται διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. Πρῶτον μὲν διότι ἐσώθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐπομένως ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Δεύτερον δὲ διότι ἐσώθη ὅλη ἡ Εὐρώπη, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο τότε νὰ ἀντισταθῇ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανένα βασίλειον ἰσχυρὸν.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰς πολιορκίας αὐτὰς καθώρισαν, ὅπως ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἀναγινώσκειται εἰς τὴν Ἐκ-

κλησίαν καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἄραβας.

29. Ἄλλοι ἀγῶνες Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων.

Οἱ Ἄραβες ἐξηκολούθησαν τοὺς ἀγῶνάς των μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅταν ἐχωρίσθησαν εἰς διάφορα κράτη. Κυρίως τὸ κράτος τοῦ Βαγδατίου ἔδωκε πολλὰς ἀφορμὰς καὶ ἔγιναν πολλοὶ καὶ διάφοροι ἀγῶνες μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων καὶ ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῶν Ἰσαύρων οἱ Ἄραβες τοῦ Βαγδατίου καὶ νήσους καὶ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατέλαβον. Κατὰ τὴν Μακεδονικὴν ὁμως πολλάκις ἐνίκηθησαν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἔχασαν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἄραβες τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας μὲ τοὺς στόλους των πολλὰς ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Καὶ οἱ μὲν τῆς Ἀφρικῆς ἐλεηλάτησαν νήσους καὶ παράλια τοῦ κράτους. Οἱ δὲ τῆς Ἰσπανίας ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Κρήτην, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν 138 ἔτη καὶ τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσεν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.

Μετὰ ταῦτα πάντα τὰ Ἀραβικὰ κράτη ἤρχισαν νὰ παρακμάζουν. Ἐπομένως ἐσταμάτησαν καὶ τοὺς ἀγῶνάς των μὲ τοὺς Ἕλληνας. Τέλος δὲ βραδύτερον τὸ κράτος τῆς Βαγδάτης καὶ τὰ κράτη τῆς Ἀφρικῆς ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, τὸ δὲ τῆς Ἰσπανίας διελύθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

30. Οἱ εἰκονομάχοι καὶ οἱ εἰκονολάτραι.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἶναι μία μεταβολή, ἣ διόρθωσις, τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν νὰ κάμουν μερικοὶ βασιλεῖς ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ μεταρρύθμισις ἔγινεν, ὅταν εἶχον παύσει οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν αἰρέσεων, διὰ τοὺς ἔξης λόγους.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δὲν εἶχον οὔτε ναοὺς, οὔτε εἰκόνας. Ἐμαζεύοντο μόνον, ὡς γνωρίζομεν, εἰς ὠρισμένην οἰκίαν, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων καθηκόντων των ἔκαμνον καὶ προσευχὰς χωρὶς εἰκόνας. Κατόπιν ὅμως σιγὰ-σιγὰ ἔκτισαν ναοὺς, τοὺς ὁποίους ἐστόλισαν μὲ εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ ὄλων τῶν ἁγίων. Τότε πλέον ἐμαζεύοντο ἐκεῖ καὶ ἔκαμνον τὰς προσευχὰς των καὶ τὰς λειτουργίας των. Ἄλλ' ἐκεῖ πάλιν ἔφθασαν σιγὰ-σιγὰ εἰς τὸ ἄτοπον νὰ λατρεύουν ὡς θεοὺς καὶ ἁγίους καὶ εἰκόνας καὶ λείψανα. Διὰ τοῦτο ἠϋξήσαν καὶ τὰς εορτάς των καὶ ἄφινον τὰς ἐργασίας των καὶ μετέβαινον συχνὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄλλα πάλιν θρησκευτικὰ ἄτοπα ἐγίνοντο τότε εἰς τὰ μοναστήρια. Εἰς τὰ μοναστήρια κατ' ἀρχὰς μετέβαινον ἄνθρωποι ἐνάρετοι, διὰ νὰ ἐκτελοῦν ἐκεῖ τὰ θρησκευτικὰ των ἔργα μὲ τὴν ἡσυχίαν των. Ἀλλὰ κατόπιν σιγὰ-σιγὰ εἰς τὰ μοναστήρια ἤρχισαν νὰ πηγαίνουν συχνὰ καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἠθέλαν νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν στρατὸν καὶ νὰ ζήσουν καλά. Ἐπομένως τὰ μοναστήρια μετεβλήθησαν καὶ εἰς κατοικίας ἀέργων, φυγοστράτων καὶ τρυφηλῶν ἀνθρώπων.

Πάντα ταῦτα τὰ θρησκευτικὰ ἄτοπα ἀνέλαβον νὰ διορθώσουν οἱ δύο πρῶτοι βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων, ὁ Λέων ὁ Γ' καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Ε'. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ αὐτοκράτορες ἀφήρεσαν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας καὶ περιώρισαν πάντα τὰ ἄλλα ἄτοπα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων.

Ἄλλὰ τότε, ὡς ἦτο ἐπόμενον, οἱ Χριστιανοὶ ἐμοιράσθησαν εἰς δύο μερίδας. Καὶ ἡ μὲν μία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὅλος ὁ ἀνώτερος κληρὸς καὶ ὁ στρατὸς καὶ αἱ μορφωμέναί τάξεις τῶν πολιτῶν, ἤθελε καὶ ὑπεστήριζε τὴν μεταρρύθμισιν. Ἡ δὲ ἄλλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν οἱ μοναχοί, οἱ κατώτεροι κληρικοί, αἱ γυναῖκες καὶ ὅλος ὁ ἀπλοῦς λαός, δὲν ἤθελε καμμίαν μεταβολὴν καὶ ἀνθίστατο. Οἱ τῆς πρώτης μερίδος ὠνομάσθησαν *εἰκονομάχοι*, οἱ δὲ τῆς δευτέρας *εἰκονολάτραι*.

Αἱ δύο αὐταὶ μερίδες πλέον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σταματήσουν παρὰ νὰ φθάσουν εἰς ἔριδας καὶ ἀντεγκλήσεις καὶ νὰ ἀναπτύξουν μίση καὶ πάθη μεταξὺ τῶν. Ἄλλὰ τίποτε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πράξουν οἱ εἰκονολάτραι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λέοντος Γ' καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. Ὅτε ὁμως ἔλειψαν αὐτοὶ καὶ ἐβασίλευσε κατόπιν ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἡ ὁποία ἦτο ὑπὲρ τῶν εἰκόνων, συνῆλθεν ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἐπανεφερεν αὐτὰς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁρίσεν ὁμως ἡ σύνοδος αὐτῇ, ὅτι αἱ εἰκόνες δὲν πρέπει νὰ λατρεύωνται, ἀλλὰ νὰ προσκυνῶνται μόνον χάριν τιμῆς τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα παριστάνουν.

31. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ νίκη τῶν εἰκονολατρῶν δὲν διετερήθη πολὺ, διότι κατόπιν ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον ἄλλοι αὐτοκρά-

τορες, οί οποιοι ἐπανάφερον τὴν θρησκευτικὴν μεταρ-
ρύθμισιν. Οί αυτοκράτορες αὐτοὶ ἦσαν κυρίως δύο, Λέων
Ε΄ ὁ Ἀρμένιος καὶ ὁ Θεόφιλος. Καὶ οί δύο αὐτοὶ αὐτο-
κράτορες ἀφῆρσαν πάλιν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς Ἐκκλη-
σίας. Ἄλλ' εἰς μάτην, διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεο-
φίλου ἐβασίλευσεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα, ἀντὶ τοῦ
ἀνηλίκου υἱοῦ της, ἡ ὁποία ἐπανάφερε τὰς εἰκόνας εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἐκλογή τοῦ Θεοφίλου.

Τὴν Θεοδώραν εἶχε λάβει σύζυγον ὁ Θεόφιλος
κατὰ τὸν ἐξῆς περιεργον τρόπον. Ἡ μητριὰ τοῦ Θεο-
φίλου Εὐφροσύνη ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς σύζυ-
γον μίαν ὠραίαν κόρην ἐκ τῶν καλυτέρων τότε οἰκο-
γενειῶν. Διὰ τοῦτο ἔφερε πλησίον της πολλὰς τοιαύτας.
Ἐκάλεσε δὲ καὶ τὸν Θεόφιλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε

χρυσοῦν μῆλον, καὶ τὸν προέτρεψε νὰ τὸ δώσῃ εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἐκλέξει ὡς σύζυγόν του.

Ὁ Θεόφιλος ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὸ μῆλον εἰς τὴν Κασσιανήν, ἀλλ' ἠθέλησε προηγουμένως νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὴν εὐφυΐαν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἀστειευόμενος καὶ ἔχων εἰς τὸν νοῦν του τὴν Εὐαν εἶπεν εἰς τὴν Κασσιανήν. «Ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐγεννήθησαν ὅλα τὰ κακά». «Ναί, ἀπήντησεν ἡ Κασσιανή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐγεννήθησαν τὰ μεγαλύτερα καλά», ἐννοοῦσα τὴν Παναγίαν. Ἡ ἀπάντησις αὐτῆ δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν Θεόφιλον, διότι δὲν ἤθελεν ἡ σύζυγός του νὰ ἔχῃ τὴν εὐφυΐαν, ὅσῃν παρουσίασεν ἡ Κασσιανή. Δι' αὐτὸ ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν Θεοδώραν καὶ ἔλαβεν αὐτὴν σύζυγον.

Ἡ Κασσιανὴ ἐστενοχωρήθη διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς αὐτῆν καὶ κατέφυγεν εἰς μοναστήριον, ὅπου ἔζησεν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου τῆς. Ἐκεῖ ἔγραψε πολλοὺς ὕμνους καὶ τροπάρια ἐκκλησιαστικά. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ ὠραῖον τροπάριον, «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνὴ κτλ.», τὸ ὁποῖον ψάλλεται τὴν ἑσπέραν τῆς μεγάλης Τρίτης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Θεοδώρα συνεκάλεσε καὶ σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὴν ἐπαναφορὰν τῶν εἰκόνων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς πράξεως ταύτης ἡ ἰδία σύνοδος ὥρισεν νὰ ἐορτάζεται ἡ ἐπαναφορὰ τῶν εἰκόνων τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Καὶ πράγματι ἡ ἐορτὴ αὐτὴ τελεῖται ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ κατόπιν καθωρίσθη, ὅπως ἡ ἐορτὴ αὐτὴ γίνεται καὶ δι' ὅλας τὰς νίκας τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντίον ὄλων τῶν αἱρέσεων. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ Κυριακὴ αὐτὴ καὶ *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας* ὠνομάσθη.

32. Ὁ Φώτιος καὶ τὸ σχῆμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

Μετὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταρροῦθμισιν ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἄλλο σπουδαῖον ζήτημα. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ὁ χωρισμός, ἢ, ὡς ἄλλως λέγεται τὸ **σχῆμα** μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ σχῆμα ἔγινε τὸ ἔτος 867 διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Εἶπομεν ἄλλοτε πῶς ἐγίνοντο οἱ ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅτε ἤρχισε νὰ διαδίδεται πολὺ ὁ Χριστιανισμός. Κατόπιν ὅμως οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρώτης πόλεως ἐκάστης ἐπαρχίας ἔλαβον ἀνωτέραν τινὰ θέσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους καὶ ὠνομάσθησαν **μητροπολίται**. Καὶ βραδύτερον πάλιν οἱ μητροπολίται ὠρισμένων μεγάλων πόλεων ἔλαβον κατὰ πολὺ ἀνωτέραν θέσιν τῶν ἄλλων καὶ ὠνομάσθησαν **πατριάρχαι**. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἔγιναν οἱ 5 πατριάρχαι, Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερον ὑπάρχουν. Ἐπὶ πλέον δὲ τῆς Ρώμης ὠνομάσθη μόνος τοῦ καὶ Πάπας, ὅπως καὶ μέχρι σήμερον λέγεται.

Οἱ 5 αὐτοὶ πατριάρχαι εἶχον τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας τῶν καὶ ἦσαν ἀνεξάρτητοι μεταξὺ τῶν. Μόνον δὲ οἱ 4 ἄλλοι ἀνεγνώριζον πρωτεῖα τιμῆς εἰς τὸν Πάπαν, ἐπειδὴ ἡ Ρώμη ἦτο ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Οἱ Πάπαι ὅμως προσεπάθουν, ὡσάκις παρουσιάζετο ἀφορμὴ, νὰ φαίνωνται κυρίαρχοι ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὴν προσπάθειαν δὲ αὐτὴν ὑπεστήριζον μετὰ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης ἦσαν διάδοχοι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς. Καὶ ὅπως ὁ Πέτρος ἐθεω-

ρεῖτο ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι κορυφαῖοι ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ἄλλοι ὅμως πατριάρχαι δὲν παρεδέχοντο τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν τῶν Παπῶν καὶ συχνὰ διὰ τοῦτο εὗρισκοντο εἰς ἔριδας μὲ αὐτούς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ ἔριδες ἠϋξήθησαν τόσον πολύ, ὥστε νὰ φέρουν τὸ σχῆμα ὡς ἑξῆς.

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος περιέλεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ τότε αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ ἐξωρίσθη. Ἀντὶ τούτου ἐθεωρήθη ἄξιος νὰ γίνῃ πατριάρχης ὁ Φώτιος, ὁ ὁποῖος ἦτο μορφωμένος πολύ. Καὶ πράγματι ἐντὸς 6 ἡμερῶν ἀπὸ λαϊκός, πού ἦτο, ἐπέρασεν ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἐχειροτονήθη πατριάρχης, ὅπως καὶ ἄλλοι λαϊκοὶ προηγουμένως.

Ἄλλ' ἢ ἐκλογὴ αὐτὴ τοῦ Φωτίου ἐχώρισε τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους εἰς δύο διαμαχομένας μερίδας, εἰς ὀπαδοὺς τοῦ Φωτίου καὶ εἰς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ Πάπας τότε ἐνόμισεν ὅτι ἦτο κατάλληλος ἡ περίστασις νὰ ἀναμειχθῇ κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ κυρίαρχος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπέτυχεν ἐκάλεσε σύνοδον ἰδικὴν του εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς πατριάρχην παράνομον καὶ ἄκυρον.

Ὁ Φώτιος ἀμέσως ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς σύνοδον ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν ἄλλων πατριαρχείων. Ἡ σύνοδος αὐτὴ συνήλθε τὸ 867 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ καθήρεσε καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν τότε Πάπαν Νικόλαον διὰ τὴν προᾶξίν του ἐκείνην. Ἀπὸ τότε πλέον ἔγινε τὸ σχῆμα τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι σχέσεις φιλικαὶ ἐπανελήφθησαν εἰς μερικὰς περιστάσεις, ἀλλὰ τὸ ἔτος 1054 καὶ αὐταὶ ἐντελῶς διεκόπησαν.

ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

33. *Οἱ Σλαῦοι.*

Σλαῦοι εἶναι οἱ Ρῶσσοι, οἱ ὁποῖοι λέγονται ἀνατολικοὶ Σλαῦοι, καὶ πρὸς δυσμὰς αὐτῶν εἶναι οἱ Πολωνοί, οἱ Τσεχοσλοβᾶκοι καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται βόρειοι Σλαῦοι.

Ἐκ τῶν Σλαύων αὐτῶν ἐχωρίσθησαν μερικαὶ φυλαὶ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ κατέβησαν πρὸς νότον. Αἱ φυλαὶ αὐταὶ ἐσταμάτησαν τότε εἰς τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας πέραν τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, κυρίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἐπειτα δέ, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Ἡράκλειος ἐπέτρεψεν εἰς τὰς φυλάς αὐτὰς νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, ὅπου εἶναι σήμερον οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν καὶ ἀποτελοῦν τὸ κράτος τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Τέλος οἱ Σλαῦοι αὐτοὶ ἐγκατασταθέντες πρὸς νότον τῶν ἄλλων Σλαύων ὀνομάσθησαν **Νοτιοσλαῦοι**, ἢ κατὰ τὴν γλῶσσάν των **Γιογκοσλαῦοι**.

Ὁ Ἡράκλειος μὲ τοὺς Σλαῦοὺς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐγκατάστασίν των συνεφώνησε τὰ ἐξῆς. Νὰ ἀναγνωρίζουν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς κυρίαρχον, νὰ ἔχουν ἰδικούς των ἡγεμόνας, νὰ πληρώνουν φόρον καὶ νὰ δεχθοῦν τὸ ἅγιον βάπτισμα. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν ἡ ἐγκατάστασίς των τότε ἦτο εὐκόλος, διότι πολλὰ μέρη τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἶχον ἐρημωθῆ ἀπὸ λιμούς, λοιμούς καὶ σεισμούς, πού εἶχον συμβῆ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, καθὼς

εἶδομεν. Μάλιστα δὲ ἔνεκα τῆς ἐρημώσεως αὐτῆς καὶ ἄλλης, ἣ ὁποία ἔγινε κατόπιν, συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Νοτιοσλαύους αὐτοὺς κατέβησαν σιγὰ-σιγὰ καὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τοῦ κράτους καὶ μέχρις ἀκόμῃ καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου.

Πάντες οὗτοι ἔμειναν πιστοὶ ὑπήκοοι καὶ μόνον εἰς μερικὰς ἐποχὰς μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἔκαμαν ταραχάς, ἢ ἐπαναστάσεις. Ἄλλὰ σιγὰ-σιγὰ ὅλοι αὐτοὶ ἔγιναν κατόπιν Χριστιανοὶ καὶ ἐξελληνίσθησαν καὶ μόνον μέχρι σήμερον ἐσώθησαν ὀλίγα Σλαυϊκὰ ὀνόματα χωρίων ἢ τόποθεσιῶν εἰς μερικὰ μέρη. Ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης παρέμεινε καὶ γλωσσικὸν ἰδίωμα Σλαυϊκόν, ἔνεκα τῆς γειτνιασεως καὶ τῆς μεγάλης ὡς ἐκ τούτου ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς Σλαύους.

Οἱ πολλοὶ ὅμως Νοτιοσλαῦοι παρέμειναν ἐκεῖ, ὅπου καὶ σήμερον εἶναι, καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν μὲ τὰς αὐτονόμους ἡγεμονίας των. Ὀλίγοι δὲ εἶναι αἱ περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας περιεπλάκησαν εἰς πολέμους μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον περὶ τὸ ἔτος 1350 ὃ τότε ἡγεμῶν τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσσάν ἐκυρίευσε τὰς βορείους χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἠπείλησε νὰ ὑποτάξῃ καὶ ἄλλας. Ἄλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ κράτος του ἐμοιράσθη καὶ πάλιν εἰς διαφόρους μικρὰς καὶ αὐτονόμους ἡγεμονίας, αἱ ὁποῖαι τελικῶς ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους.

34. Οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Βούλγαροι εἶναι λαὸς Τουρκικῆς καταγωγῆς, ὃ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Ρωσσίαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βόλγα. Ἐκεῖ οἱ

Βούλγαροι ἐκάθησαν μερικὰ ἔτη καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Βόλγα ὠνομάσθησαν **Βούλγαροι**. Κατόπιν κατέβησαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως καὶ ἤρχισαν τὸς ἐπιδρομὰς των κατ' αὐτῆς καὶ μόνοι καὶ μὲ ἄλλους μαζί. Περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μ. Χ. συνεφώνησαν μὲ τὸν τότε αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πογωνᾶτον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ὄρους Αἶμου χώραν. Ἀπὸ τότε πλέον καὶ ἡ χώρα αὕτη ὠνομάσθη Βουλγαρία.

Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν χώραν αὕτην εὗρηκαν καὶ Σλαυικὰς φυλάς, τὰς ὁποίας ὑπέταξαν. Τόσον ὅμως μὲ τὰς φυλάς αὐτάς, ὅσον καὶ μὲ τοὺς πρὸς δυσμὰς ἐγκατεστημένους Σλαύους, ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἀνέπτυξαν σχέσεις στενάς. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν περισσότερον ἀμόρφωτοι ἀπὸ τοὺς Σλαύους παρέλαβον τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεσλαύισθησαν. Διὰ τοῦτο καὶ φαίνονται σήμερον συγγενεῖς τῶν Σλαύων, ἐνῶ πραγματικῶς εἶναι συγγενεῖς τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν ἤρχισαν πλέον καὶ τοὺς μεγάλους καὶ φοβεροὺς ἀγῶνάς των κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

35. Βουλγαρικοὶ πόλεμοι πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Οἱ μεγαλύτεροι καὶ φοβερότεροι πόλεμοι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἔγιναν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δύο δυναστειῶν, τῶν Ἰσαύρων καὶ τῆς Μακεδονικῆς. Οἱ Βούλγαροι καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των εἰς τὴν

Βουλγαρίαν ἐξηκολούθησαν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ε΄ νὰ τοὺς πολεμήσῃ.

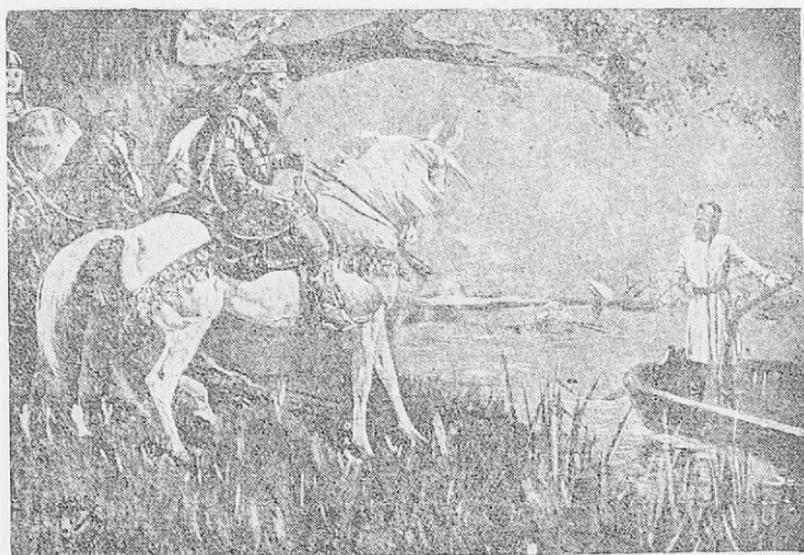
Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄ τοὺς ἐνίκησε πολλὰς φορὰς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ ὑπογράψουν συνθήκας. Ἄλλ' αὐτοί, μόλις εὗρισκον εὐκαιρίαν, παρέβαινον τὰς συνθήκας καὶ ἐπανελάμβανον τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος παρέτεινε τοὺς ἀγῶνάς του κατ' αὐτῶν ἐπὶ 17 ἔτη, ἕως ὅτου τελειωτικῶς τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἡσυχάσουν.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Ε΄ οἱ Βούλγαροι εὗρισκουν καιρὸν πάλιν καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὰς ἀγρίας ἐπιδρομὰς των μὲ τὸν φοβερὸν αὐτῶν ἡγεμόνα τὸν Κροῦμον. Ἄλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 802 γίνεται αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος ὁ Α΄, ὁ ὁποῖος ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ νικᾷ αὐτούς. Αἴφνης ὅμως τότε εἰς μίαν θέσιν περικυκλοῦται ὑπὸ πολλῶν Βουλγάρων καὶ ἀγωνίζεται μὲν γενναίως, ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ αὐτὸς καὶ ὁ περισσότερος στρατός του πίπτει κατὰ τὴν μάχην αὐτήν. Ὁ Κροῦμος τότε κόπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου, καθαρίζει τὸ κρανίον, τὸ περιτυλίσσει μὲ ἄργυρον καὶ τὸ μεταχειρίζεται ὡς ποτήριον πλέον.

Μετὰ ταῦτα οἱ Βούλγαροι εὗρισκουν εὐκαιρίαν καὶ λεηλατοῦν ἀγρίως τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, διότι οἱ διάδοχοι τοῦ Νικηφόρου ἐφάνησαν ἀνίκανοι. Τέλος γίνεται αὐτοκράτωρ ὁ στρατηγὸς Λέον ὁ Ε΄ ὁ Ἀρμένιος, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει νέον στρατόν, ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Βουλγάρων τὸ 814 καὶ προξενεῖ πραγματικὴν πανωλεθρίαν εἰς αὐτούς. Ὁ Κροῦμος κατὰ τὴν μάχην αὐτήν πληγώνεται καὶ κατόπιν ἀποθνήσκει. Οἱ δὲ Βούλγαροι ζητοῦν εἰρήνην καὶ περιορίζονται καὶ πάλιν

εις την Βουλγαρίαν, ὅπου ἐπὶ 75 πλέον ἔτη μένουσιν ἡσυχιοί.

Πάντες οἱ ἀγῶνες τοῦ Κωνσταντίνου Ε΄, τοῦ Νικηφόρου Α΄ καὶ τοῦ Λέοντος Ε΄. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων. Ἐπειτα πλέον ἔρχεται καὶ ἡ σειρὰ τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς δυναστείας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὁποίας τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ὑποτάσσει τελειωτικῶς τοὺς Βουλγάρους.

Ἰωάννης δ Τσιμισκῆς.

Οἱ Βούλγαροι ἔμειναν ἡσυχιοὶ μέχρι τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα. Ὀνομάσθη δὲ Σοφός, διότι ἐγνώριζε πολλὰ γράμματα, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ἐντελῶς ἀνίκανος. Διὰ τοῦτο οἱ Βούλγαροι εὐρῆκαν καιρὸν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον του. Ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἦτο τότε ὁ Συμεὼν, ἔγ-

γονος τοῦ Κρούμου. Ὁ Συμεὼν ἐξακολουθεῖ τοὺς μακροὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ μέχρι τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ συνθηκολογεῖ.

Οἱ Βούλγαροι ἠσύχασαν μερικὰ ἔτη. Ἀλλὰ κατόπιν, ὅτε ἐβασίλευσεν ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἤρχισαν πάλιν νὰ γίνωνται ἐνοχλητικοί. Ὁ Φωκᾶς τότε, ἐπειδὴ ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τοὺς Ἄραβας, παρακινεῖ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ Ρώσους νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Ρῶσοι ἐπιτίθενται καὶ καταλαμβάνουν τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ἀρνοῦνται κατόπιν νὰ ἀφήσουν αὐτήν. Δι' αὐτὸ ἀποφασίζει ὁ Φωκᾶς νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του δολοφονεῖται καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς.

Ὁ Τσιμισκῆς ἐκστρατεύει τὸ 971 κατὰ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τοὺς νικᾷ τελειωτικῶς. Καὶ τοὺς μὲν Ρώσους ἀναγκάζει νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ ἀναχωρήσουν, τὸ δὲ Βουλγαρικὸν κράτος μεταβάλλει εἰς ἐπαρχίαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

36. Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς δὲν ἦσαν αὐτοκράτορες, ἀλλ' ἐβασίλευσαν ὀλίγα ἔτη ἀντὶ τοῦ ἀνηλίκου αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Β'. Δι' αὐτό, ὅτε κατόπιν ἠλικιώθη ὁ Βασίλειος, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν βασιλείαν καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 976 ἕως τὸ 1025.

Ὁ Βασίλειος ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους καὶ ἀνύψωσε τὸ κράτος του εἰς μεγίστην ἀκμὴν. Κυρίως δὲ ἔκαμε τοὺς φοβερωτέρους κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμους, διὸ καὶ **Βουλγαροκτόνος** ὠνομάσθη.

Ὁ Βασίλειος κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ ἐπαναστάσεις στρατηγῶν του. Ἐνεκα τούτου οἱ Βούλγαροι εὐρῆκαν καιρὸν, ἀνεκήρυξαν βασιλέα αὐτῶν τὸν πολεμικὸν ἄνδρα Σαμουήλ καὶ ἐπανεστίασαν.

Ὁ Σαμουήλ ἐστρατεύει καὶ καταλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν, πλὴν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ κάμνει πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας Ἀχρίδα. Ἐπειτα εἰσβάλλει εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Βασίλειος διὰ νὰ καταφέρῃ γενναῖον κτύπημα κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐστρατεύει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ εἰς τὸν δρόμον μανθάνει, ὅτι κινδυνεύει ὁ θρόνος του καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀναγκάζεται νὰ μείνῃ μερικὸν καιρὸν καὶ νὰ ἀφήσῃ τοὺς Βουλγάρους ἀνενοχλήτους.

Ἀλλὰ μόλις ὁ Βασίλειος εὐρῆκε καιρὸν, ἐτοιμάζει καὶ στέλλει κατὰ τῶν Βουλγάρων στρατὸν μὲ τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν. Οἱ Βούλγαροι μὲ τὸν Σαμουήλ εἶχον προχωρήσει, ὡς εἶπομεν, πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Πρὸς τὰ ἐκεῖ διευθύνεται καὶ ὁ Οὐρανός.

Ὁ Σαμουήλ, ἅμα ἔμαθε τοῦτο, ἐπιστρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ συναντᾷ τὸν Οὐρανὸν παρὰ τὸν ποταμὸν

Βασίλ. ὁ Βουλγαροκτόνος.

τῆς Λαμίας Σπερχειόν. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὁ εἷς εἰς τὴν μίαν καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὴν ἄλλην, σταματοῦν καὶ οἱ δύο ἐχθροί, διότι τὴν ἡμέραν τῆς συναντήσεώς των ὁ ποταμὸς εἶχε πλημμυρίσει καὶ ἐφαίνετο ἀδιάβατος. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπασαν τὴν νύκτα καὶ ἐκοιμήθησαν ἤσυχοι. Ἄλλ' ὁ Οὐρανὸς εὕρισκει πέρασμα, διαβαίνει τὸν ποταμὸν τὴν νύκτα, ἐπιπίπτει κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ προξενεῖ φριβεράν πανωλεθρίαν εἰς αὐτούς. Ἐσώθη δὲ μόνον ὁ Σαμουήλ πληγωμένος καὶ ὀλίγοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν ὁρέων ἔφυγον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἀπὸ τότε πλέον ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Θεσσαλία ἀπαλλάσσονται, ὁ δὲ ἀγὼν συνεχίζεται εἰς τὰς ἄλλας χώρας καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Βασίλειος ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν στέλλει στρατὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ κυρίως ἐκστρατεύει ὁ ἴδιος κατ' αὐτῶν.

Ὁ Σαμουήλ, ἐπειδὴ παρετήρησεν ὅτι ὁ Βασίλειος κατὰ τὰς ἐκστρατείας συνείθιζε νὰ διέρχεται ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Κλειδίου, τοῦ σημερινοῦ Σιδηροκάστρου, ἀπεφάσισε νὰ ὀχυρώσῃ αὐτά. Πράγματι κατεσκεύασεν ἓνα μέγα καὶ ἰσχυρὸν ὀχύρωμα καὶ ἀνέμενεν ἐκεῖ. Ὁ Βασίλειος ἔρχεται τὸ 1014 καὶ ἀδυνατεῖ νὰ κυριεύσῃ αὐτό. Ἄλλ' ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Νικηφόρος Ξιφίας κατορθώνει νὰ τὸ περικυκλώσῃ. Οἱ Βούλγαροι καταλαμβάνονται τότε ἀπὸ τρόμον καὶ φεύγουν, ἀλλὰ καταδιώκονται καὶ πολλοὶ φονεύονται, οἱ δὲ περισσότεροι συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι. Καὶ μόνον ὁ Σαμουήλ καὶ ὀλίγοι ἄλλοι σώζονται διὰ τῆς φυγῆς.

Ὁ Βασίλειος, καθὼς λέγουν, ἐτύφλωσε τότε 15.000 ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοὺς καὶ ἀφῆκεν ἓνα μόνον εἰς τοὺς 100 μονόφθαλμον, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἄλλους εἰς

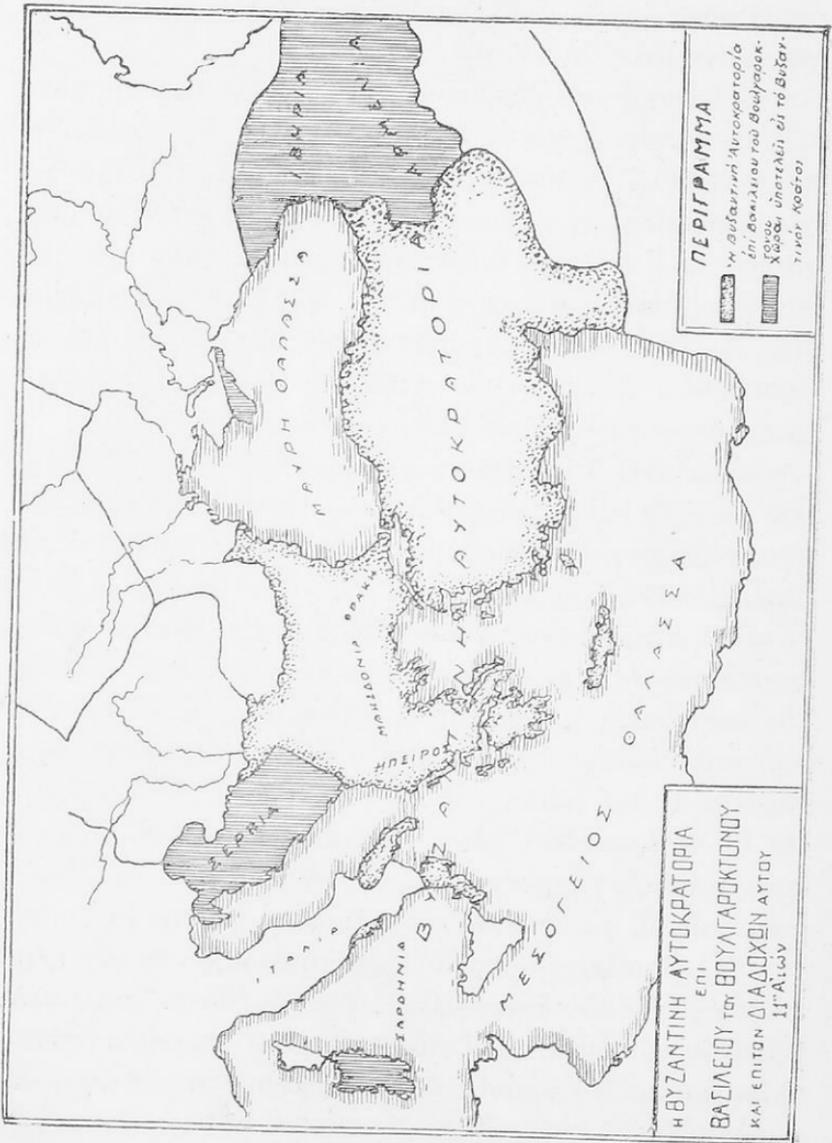
τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Σαμουήλ, ὅταν εἶδε τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ἐλιποθύμησε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ λύπης.

Ὁ Βασίλειος ἐξακολουθεῖ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Βουλγάρων μέχρι τοῦ ἔτους 1018, ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ τελευταῖος αὐτῶν βασιλεὺς Ἰωάννης. Οἱ Βούλγαροι ἀπελπίζονται πλέον καὶ ἀποφασίζουν νὰ ὑποταχθοῦν. Ὁ Βασίλειος διέρχεται τὰς χώρας των τότε καὶ καταλαμβάνει τὰ φρούρια αὐτῶν. Εἰς δὲ τὴν πρωτεύουσαν Ἀχρίδα εὐρίσκει χρυσὸν πολὺν καὶ ἄλλους πολλοὺς θησαυρούς. Τελειωτικῶς πλέον ἢ Βουλγαρία γίνεται ἐπαρχία καὶ πάλιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Βασίλειος κατέρχεται τὸ 1019 διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας. Ἀναβαίνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ προσφέρει μεγάλα ἀφιερώματα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε μεταβληθῆ εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ἐπειτα καταβαίνει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ διὰ θαλάσσης ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχεται θριαμβευτικῶς. Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν δὲ πρὸ τοῦ βασιλέως ἐβάδιζον πεζῇ ὡς αἰχμάλωτοι ἢ σύζυγος καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουήλ καὶ πολλοὶ ἐξέχοντες Βούλγαροι. Καὶ κατὰ τὴν ὑποδοχὴν πάλιν αὐτὴν ὁ λαὸς τὸν ἐλευφήμησεν ἐπισήμως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Βουλγαροκτόνου, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε τὰ λαμπρὰ ἐν γένει ἔργα του μέχρι τοῦ ἔτους 1025, ὅτε ἀπέθανε. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως οἱ διάδοχοι αὐτοῦ παρουσιάζονται ἀνίκανοι καὶ τὸ κράτος ἀρχίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ παρακμάζη.

Οἱ Βούλγαροι μένουں ὑποτεταγμένοι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος μέχρι τοῦ ἔτους 1186, ὅτε ἐπαναστατοῦν καὶ κάμνουں ἰδιαίτερον κράτος μαζί μὲ τοὺς Βλάχους.

Τὸ νέον τοῦτο κράτος τῶν Βουλγάρων ἔζησε μέχρι τοῦ 1388, ὅτε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

37. Ἐκχριστιανισμὸς Σλαύων, Βουλγάρων καὶ Ρώσων.

Οἱ Σλαῦοι ἐδέχθησαν νὰ βαπτισθοῦν, καθὼς γνωρίζομεν, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλείου, ὅτε ἐγκατεστάθησαν μέσα εἰς τὸ κράτος. Ἄλλ' ἢ πίστις των πρὸς τὸ Χριστιανικὸν βάπτισμα δὲν ἐστερεώθη τότε. Κατόπιν ὁμως εἰς τὸ τέλος τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων, ὅτε ἦτο βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Γ' καὶ πατριάρχης ὁ Φώτιος, οἱ Σλαῦοι ἔστειλαν πρέσβεις μόνους τοὺς καὶ παρεκάλεσαν νὰ διδαχθοῦν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Πράγματι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Φώτιος ἔστειλαν τότε δύο Ἕλληνας μοναχοὺς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν Μεθόδιον καὶ τὸν Κύριλλον, καὶ ἐκήρυξαν εἰς τοὺς Σλαῦους τὸν Χριστιανισμόν.

Οἱ δύο ἐκεῖνοι Ἕλληνες μοναχοί, διὰ νὰ ἐργασθοῦν ἀποτελεσματικώτερον μὲ τοὺς Σλαῦους, ἔμαθον καὶ τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν. Κατόπιν δὲ ἔκαμαν καὶ ἀλφάβητον τῆς Σλαυϊκῆς γλώσσης μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετέφρασαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὅλα τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας εἰς αὐτήν.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἐδιδάχθησαν καὶ αὐτοὶ τὸν Χριστιανισμόν διὰ τῶν ἰδίων Ἑλλήνων μοναχῶν καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ Μεθοδίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἀπὸ τότε πλέον καὶ οἱ δύο μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος τιμῶνται παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ὄλων

τῶν Νοτιοσλαύων ὡς ἀπόστολοι καὶ ἄγιοι αὐτῶν.

Οἱ Ρῶσοι ἔγιναν Χριστιανοὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, ὅτε ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Βλαδίμηρος ἔλαβε καὶ σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Ἄνναν. Ὁ Βλαδίμηρος ἐδέχθη, ὅπως καὶ ὁ μητροπολίτης τοῦ Κιέβου, τῆς πρωτεύουσας τότε τοῦ Ρωσικοῦ κράτους, διορίζεται ἀπὸ τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

38. Πῶς ἦτο ἡ Εὐρώπη

κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν.

Μετὰ τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν ἀκολουθεῖ διάστημα 200 καὶ πλέον ἐτῶν ἀπὸ τὸ 1057 ἕως τὸ 1261, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐβασίλευσεν ἡ *δυναστεία τῶν Κομνηνῶν*, ὀνομάσθη δὲ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, διότι οἱ περισσότεροι βασιλεῖς αὐτῆς κατήγοντο ἐκ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν Κομνηνῶν ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους μετὰ διάφορους λαοὺς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νὰ τὸ ὑποδουλώσουν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν, πῶς ἦτο ἡ Εὐρώπη κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν αὐτὴν ἐποχὴν.

Κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.— Εἶπομεν ἄλλοτε ὅτι διάφοροι Γερμανικοὶ λαοὶ ἐλέπεσαν κατὰ τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὸ διέλυσαν. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ Φράγκοι, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Βουργούνδιοι, οἱ Ἀλαμανοὶ καὶ ἄλλοι.

Οἱ Γερμανικοὶ αὐτοὶ λαοὶ μαζὶ μετὰ τοὺς παλαιοὺς

κατοίκους τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβον, ἐσχημάτισαν πολλὰ καὶ διάφορα κράτη. Ἐπειδὴ ὁμως ἦσαν βάρβαροι κατέστρεψαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πολιτισμοῦ τῶν παλαιῶν αὐτῶν κατοίκων. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι τότε ἐλησμονήθησαν καὶ ἔμειναν μόνον εἰς χεῖρας τοῦ κλήρου. Τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ αἱ ἀνεπτυγμέναι ἕως τότε πόλεις περιορίσθησαν τόσον πολὺ, ὥστε μόλις διεκρίνοντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὅτι ὑπῆρχον. Διὰ τοῦτο μεγάλη ἀμάθεια καὶ πολλὴ ὀπισθοδρόμησις ἐπεκράτησεν ἀπὸ τότε μέχρι τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

Τὰ μόνα δὲ καλὰ, τὰ ὁποῖα παρέμειναν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς. Πρῶτον ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἦτο εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη διαδεδομένη. Δεύτερον τὰ περισσότερα λαμπρὰ Ρωμαϊκὰ ἔθιμα. Καὶ τρίτον ἡ Χριστιανικὴ πίστις, ἡ ὁποία σιγὰ-σιγὰ διεδόθη καὶ εἰς ὅλους τοὺς κατακτητὰς καὶ κατακτηθέντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἕως τότε δὲν εἶχε διαδοθῆ.

Τοιοιουτρόπως ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν κατακτητῶν καὶ κατακτηθέντων καὶ τῆς συγχωνεύσεως αὐτῶν διὰ τοῦ χρόνου παρήχθησαν οἱ νεώτεροι λαοί, Γάλλοι, Ἴσπανοί, Ἰταλοὶ κλπ. καὶ αἱ νεώτεραι αὐτῶν γλῶσσαι.

Ἐξάρσεις ὁμως εἰς τὴν τοιαύτην ἔνωσιν ἀπετέλεσαν οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι καταλαβόντες τὴν μεγάλην Βρετανίαν, ἐξωλόθρευσαν σχεδὸν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους καὶ ἐσχημάτισαν μόνον τοὺς κράτος. Ἄλλὰ βραδύτερον ἄλλοι Γερμανικοὶ λαοί, οἱ Νορμανδοί, ἐπιδραμόντες εἰς τὴν μεγάλην Βρετανίαν καὶ ἀναμειχθέντες μετὰ τῶν Ἄγγλων, ἐσχημάτισαν τὸ νέον Ἀγγλικὸν ἔθνος. Ἡ λέξις **Νορμανδοί** σημαίνει ἀνθρώπους τοῦ Βορρᾶ, ὅπως πράγματι αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὰ βόρεια Γερ-

μανικά μέρη, τῆς Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

Πάντες δὲ οἱ ἄλλοι Γερμανικοὶ καὶ Νορμανδικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι παρέμειναν εἰς τὰ μέρη των, ἐσχημάτισαν καὶ αὐτοὶ διάφορα κράτη. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλη ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τότε ἐχωρίσθη εἰς πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ κράτη.

Τέλος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκτὸς τῶν κρατῶν, ἔγιναν βραδύτερον καὶ μερικαὶ πόλεις αὐτόνομοι, ἐκ τῶν ὁποίων προώδευσαν πολὺ ἡ Γένουα καὶ πρὸ πάντων ἡ Ἐνετία. Εἰς δὲ τὸ μέσον πάλιν τῆς Ἰταλίας ἐσχηματίσθη μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην τὸ ἰδιαίτερον πολιτικὸν κράτος τοῦ Πάπα.

Ἀπὸ ὅλα ὅμως τὰ κράτη αὐτὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, προώδευσε καὶ κατέλαβε μεγάλην ἔκτασιν τὸ κράτος τῶν Φράγκων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ μεγάλου κατὰ τὸ ἔτος 800 μ.Χ. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ ἐμοιράσθη καὶ τοῦτο πάλιν εἰς ἄλλα κράτη. Ἄλλ' ἀπὸ τότε ἔμεινε ἡ συνήθεια εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀνομάζουσι ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς δύσεως Φράγκους, ὅπως πάλιν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς δύσεως ὠνόμαζον Λατίνους.

Ὁ βίος τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. — Ὁ βίος τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τότε ἦτο πολὺ διαφορετικὸς τοῦ σημερινοῦ διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους.

Οἱ Γερμανοὶ κατακτηταί, ὅταν ἐκυρίευσαν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, τὰς ἐμοίρασαν μεταξύ των σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμά των ὡς ἑξῆς. Ὁ βασιλεὺς, ἢ ἡγεμὼν, ἐκάστης χώρας ἐκράτει ἓνα μερίδιον ἰδικόν του καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἐμοίραζε μὲ κλήρους εἰς τοὺς ἀνωτέρους συμπολεμιστάς του, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *δοῦνες*. Οἱ δοῦνες κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔδιδον ἀπὸ τὰ μερίδιά των εἰς

δευτέραν τάξιν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο *μαρκήσιοι*. Αὐτοὶ πάλιν εἰς τοὺς *κόμητας*, καὶ οἱ κόμητες εἰς τοὺς *βαρώνους*.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθη σειρά ἀρχόντων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κατώτεροι ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς ἀνωτέρους. Τὸ μερίδιον δὲ ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἐλέγετο *τιμάριον*, ἢ *φέουδον*, ὁ κάτοχος αὐτοῦ *τιμαριουῆχος*, ἢ *φουδάρχης*, καὶ τὸ ὄλον αὐτὸ σύστημα *τιμαριωτικόν*, ἢ *φουδαλικόν*.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τάξεων ἐσχηματίσθη κατόπιν καὶ ἡ τάξις τῶν *ἱπποτῶν*. Οἱ ἱππῶται ἦσαν στρατιῶται πολεμισταὶ καὶ ὠνομάζοντο *ἱππῶται*, διότι ἐμάχοντο ἔφιπποι. Τοὺς ἱππῶτας ἐξέλεγον κατ' ἀρχὰς οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς καλυτέρους νέους τῶν ὑπὸ κούρας αὐτῶν. Ἐπειτα δέ, ἀφ' οὗ ἔγιναν πολλοί, κατήντησαν κληρονομικοί. Ἦσαν δὲ οἱ ἱππῶται πιστοὶ εἰς τοὺς κυρίους τῶν καὶ ἐλάμβανον διὰ τὰς ὑπηρεσίας τῶν μικρὸν φέουδον.

Πάντες οὗτοι οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τοῦ βασιλέως μέχρι καὶ τῶν ἱπποτῶν ἀπετέλουν τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν καὶ ὠνομάζοντο *εὐγενεῖς*. Ἦσαν ὅμως ἀγράμματοι καὶ ἀμόρφωτοι καὶ ὡς ἔργα αὐτῶν εἶχον τὴν ἀσκησιν εἰς τὰ ὄπλα, τὸ κυνήγιον καὶ τὸν πόλεμον.

Ἐπειτα ἄλλη τάξις, ἡ ὁποία ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἦτο ὁ κληρῶς. Ὁ κληρῶς εἶχε μεγάλας ἰδιοκτησίας ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων καὶ ἦτο ἀρκετὰ μορφωμένος, διότι μόνος αὐτὸς ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας· ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ κληρῶν οἱ Πάπας ἐθεωρεῖτο ἀνώτερος καὶ ὄλων τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Δι' αὐτὸ ἠδύνατο καὶ εἰς ὄλους αὐτοὺς νὰ ἐπιβληθῇ.

Μετὰ τοὺς εὐγενεῖς ἦρχετο πλέον ἡ τάξις τῶν *χω-*

ρικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν κρατῶν. Οἱ χωρικοὶ κατόκουν εἰς τὰ χωρία των, ἦσαν δοῦλοι τῶν εὐγενῶν καὶ ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγρούς αὐτῶν. Ἐκαστος δὲ χωρικός ἐκαλλιέργει ὠρισμένον μέρος γῆς καὶ ἐπλήρωνεν ὠρισμένον χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὠρισμένον ποσὸν ἐκ τῶν προϊόντων του.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν κρατῶν καὶ τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Κατόπιν ὅμως ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται πόλεις, νὰ κινῆται τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, νὰ καλλιεργοῦνται τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ νὰ προάγωνται καὶ ἀναπτύσσωνται οἱ λαοί.

39. Αἰτία τῶν Σταυροφοριῶν.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν διαδόχων τοῦ Βουλγαροκτόνου εἶχον ἀναφανῆ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ *Σελτζοῦκοι Τουρκοί*. Οἱ Σελτζοῦκοι κατόκουν εἰς τὸ Τουρκεστὰν καὶ ὠνομάσθησαν *Σελτζοῦκοι* ἀπὸ ἓνα ἀρχηγόν των, *Σελτζοῦκον* καλούμενον. Θρησκείαν εἶχον τὴν Μωαμεθανικὴν καὶ ἦσαν ἄριστοι πολεμισταί. Δι' αὐτό, ὅταν εἶδον ὅτι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀραβες τῆς Ἀσίας ἤρχισαν νὰ παρακμάζουν, ἐκινήθησαν κατ' αὐτῶν καὶ ὑπέταξαν ὅλας τὰς χώρας των μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ἐπειτα ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκυρίευσαν τὰ περισσότερα μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τὰς χώρας αὐτὰς ἐμοίρασαν τότε εἰς πολλὰς ἡγεμονίας μὲ ἡγεμόνας ὀνομαζομένους *Σουλτάνους*. Μία ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ ἡγεμονία τῆς μικρᾶς Ἀσίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἰκόνιον.

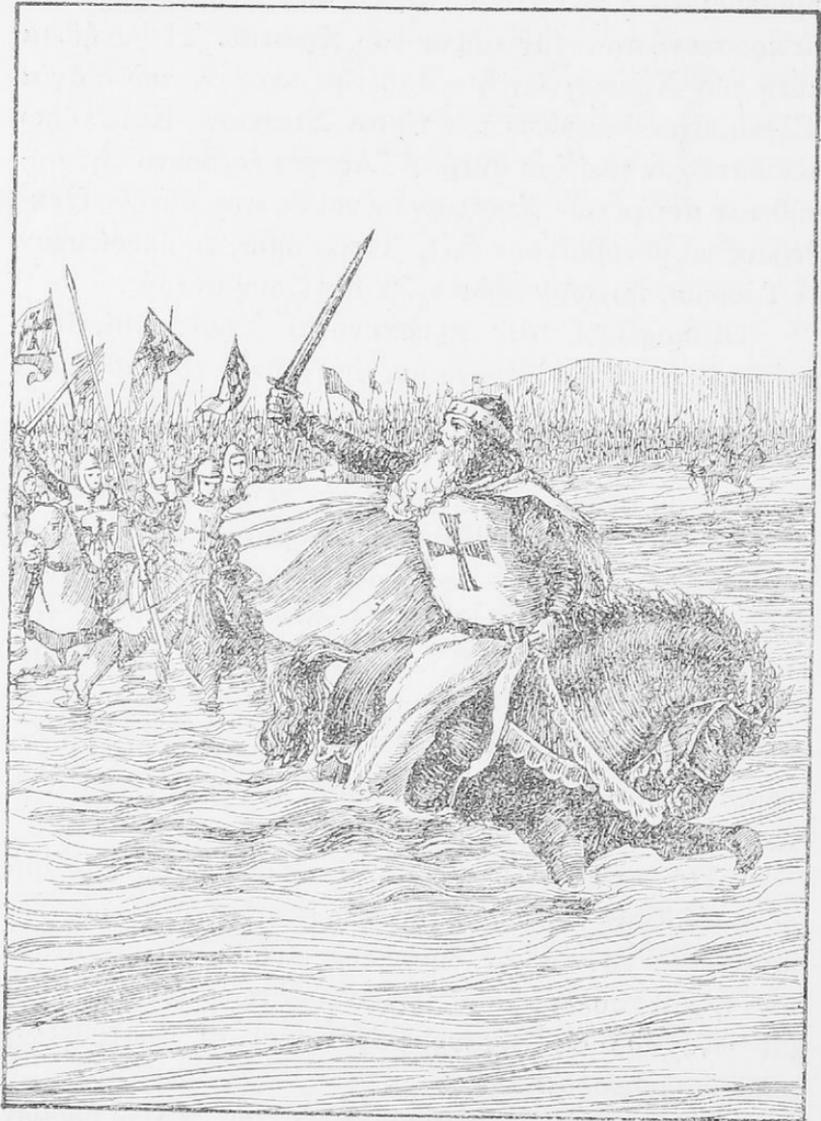
Οἱ Σελτζοῦκοι, πὺ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐβασάνιζον τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι κατὰ

τὴν συνήθειάν των μετέβαινον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ. Ἡ συνήθεια αὕτη τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, πού ἡ ἀγία Ἑλένη εἶχεν ἀνυψώσει τὸν τίμιον Σταυρόν. Καὶ ἐνόσφ μὲν κατεῖχον τὰ μέρη αὐτὰ οἱ Ἄραβες ἐσέβοντο τὴν συνήθειαν αὐτὴν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄφινον αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ μεταβαίνουν ἐκεῖ. Ὅταν ὅμως τὰ ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι, ἤρχισαν πολὺ νὰ βασανίζουν αὐτούς.

Οἱ διάφοροι τότε προσκυνηταὶ Χριστιανοί, ὅταν ἐπέστρεφον εἰς τὴν Εὐρώπην, διηγοῦντο τὰ παθήματά των αὐτὰ καὶ ἐκίνουν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Πρὸ πάντων δὲ συνεκινήθησαν οἱ Χριστιανοί, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τοὺς ἀγίους τόπους ἓνας μοναχός, Πέτρος Ἐρημίτης ὀνομαζόμενος, καὶ διηγήθη πολλὰ μαρτύρια Χριστιανῶν προσκυνητῶν. Τότε πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης συνενοήθησαν μὲ τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β΄ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἀγίους τόπους ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Πάπας ἐδέχθη πολὺ προθύμως, διότι ἐνόμισεν ὅτι θὰ τοῦ δοθῆ εὐκαιρία νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀνατολῆς.

Πάντες οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται αὐτῶν διὰ νὰ φανερώσουν τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας των ἔγραψαν εἰς τὸν δεξιὸν ὄμω των ἓνα κόκκινον σταυρὸν ἢ καὶ πολλοὺς ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των. Δι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθησαν **σταυροφόροι** καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι των **σταυροφορίαι**.

Σταυροφορίαι ἔγιναν κυρίως ὀκτώ, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἐπτὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν. Αἱ περισσότεραι ὅμως ἐξ αὐτῶν παρεξέτράπησαν ἀπὸ τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν, διότι οἱ σταυροφόροι διέπραξαν πολλὰ καὶ μεγάλα κακά.

Σταυροφόροι.

40. Αἱ 4 πρῶται Σταυροφορίαι.

Κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν οἱ σταυροφόροι συνενοήθησαν καὶ συνητήθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1096. Ἐκεῖ συνεφώνησαν καὶ μὲ τὸν τότε αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Α΄ νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν ὄλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας θὰ ἐκυρίευσον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ Ἀλέξιος νὰ βοηθήσῃ αὐτούς. Οἱ σταυροφόροι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἀφ' οὗ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Τούρκους, ἔφθασαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν. Ἀλλὰ κατόπιν παρέβησαν τὰς συμφωνίας των πρὸς τὸν Ἀλέξιον καὶ ἴδρυσαν ἰδικόν των κράτος ἐκεῖ.

Ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη σταυροφορία δὲν παρουσιάζουν ἄξιον λόγον ἀποτελέσματος, διότι οἱ σταυροφόροι ἐπέστρεψαν μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀπρακτοί. Καὶ μόνον ἀρχετὰς ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, ὅπως καὶ κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν.

Σπουδαιότερα ὄλων τῶν σταυροφοριῶν εἶναι ἡ τετάρτη. Αὕτη ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν πρὸ τῆς τρίτης σταυροφορίας. Οἱ ἐπισημότεροι ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἦσαν δύο, ὁ Μαρκήσιος Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς καὶ ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος. Ἀκόμη δὲ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἤλθον εἰς συμφωνίαν μὲ τοὺς Ἑνετούς, οἱ ὅποιοι εἶχον πλοῖα πολλὰ. Κατὰ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν οἱ Ἑνετοὶ ὄφειλον νὰ δώσουν πλοῖα μεταφορικὰ καὶ πολεμικὰ καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴν τροφοδοσίαν τοῦ στρατοῦ δι' ἓν ἔτος. Οἱ σταυροφόροι πάλιν ὄφειλον νὰ πληρώσουν μέγα χρηματικὸν ποσόν. Τέλος

δὲ τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκυριεύοντο, θὰ ἐμοιράζοντο ἐξ Ἰσου μεταξὺ Φράγκων καὶ Ἑνετῶν.

Πάντες οἱ σταυροφόροι συνηθροίσθησαν τότε εἰς τὴν Ἑνετίαν, τῆς ὁποίας δόγης, ἦτοι δούξ, ἦτο ὁ γέρον Δάνδολος, καὶ ἠτοιμάσθησαν πρὸς ἀναχώρησιν.

41. Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἑνετῶν.

Κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Ἀλέξιος Γ'. Ὁ Ἀλέξιος Γ' κατέλαβε τὴν βασιλείαν, ἀφ' οὗ κατεβίβασεν ἐκ τοῦ θρόνου διὰ συνωμοσίας τὸν ἀδελφόν του Ἰσαάκιον, τὸν ὁποῖον ἐτύφλωσε καὶ ἐφυλάκισε. Μαζὶ δὲ μὲ τὸν Ἰσαάκιον ἐφυλάκισε καὶ τὸν υἱὸν τούτου, Ἀλέξιον καὶ αὐτὸν ὀνομαζόμενον. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου, δραπετεύει ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ μεταβαίνει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Φίλιππον, τὸν ὁποῖον εἶχε γαμβρὸν ἀπὸ ἀδελφῆν. Διὰ τῶν συστάσεων δὲ αὐτοῦ καταφεύγει πρὸς τοὺς σταυροφόρους τότε, ὅτε οὗτοι ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ὁ Ἀλέξιος ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν σταυροφόρων, διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν πατρικὸν του θρόνον μὲ τὰς ἐξῆς ὑποσχέσεις. Νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς χρήματα καὶ στρατὸν διὰ τοὺς ἁγίους τόπους καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν δυτικὴν. Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἑνετοὶ δέχονται πάντα ταῦτα καὶ ἐκστρατεύουν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Ἀλέξιος Γ', ἅμα ἐπληροφορήθη τὴν ἐκστρατείαν, ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται. Ἀλλ' αἱ προετοιμασίαι του ἦσαν τόσο μικραὶ, ὥστε οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Φράγκοι εὐκόλως ἠδυνήθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον

κόλπον καὶ νὰ πολιορκήσουν τὴν πόλιν στενωῶς. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο τοῦτο, ὅτι ὁ Ἄλέξιος Γ' μετὰ μικροὺς μόνον ἀγῶνας ἐτρόμαξε καὶ ἐδραπέτευσεν.

Οἱ ἄρχοντες τότε τῆς πόλεως ἐξάγουν ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰσαάκιος δέχεται ἀμέσως τὰς συμφωνίας τοῦ υἱοῦ του μὲ τὸς Φράγκους. Διὰ τοῦτο ἡ πολιορκία παύει καὶ ὁ Ἄλέξιος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου, εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνακηρύσσεται συμβασιλεὺς τοῦ πατρὸς του ὡς Ἄλέξιος Δ'. Ἄλλ' οἱ νέοι βασιλεῖς δὲν δύνανται νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποσχέσεις των πρὸς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἀναγκάζουν αὐτοὺς νὰ ἐπαναλάβουν τὴν πολιορκίαν. Οἱ Ἕλληνες στενοχωροῦνται τότε καὶ ἐπαναστατοῦν, ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Μούρτζοφλον καὶ φονεύουν τὸν Ἀλέξιον Δ'. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσαάκιος ἀποθνήσκει ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ὁ Μούρτζοφλος ἀνθίσταται γενναίως, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τίποτε, ἀπελπίζεται καὶ φεύγει. Οἱ Ἕλληνες ἐκλέγουν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸν στρατηγὸν Θεόδωρον Λάσκαριν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε καὶ ἀναγκάζεται νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς. Τέλος οἱ σταυροφόροι κυριεύουν τὴν πόλιν καὶ ἀρχίζουν τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταστροφὴν, ἡ ὁποία ἀληθῶς δὲν περιγράφεται.

Ἡ καταστροφὴ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἡ λεηλασία εἶναι ἀγριωτάτη. Ἡ δὲ διαρπαγὴ τῶν ἱερῶν σκευῶν, τῶν κοσμημάτων καὶ τῶν καλλιτεχνημάτων ἀφάνταστος. Τέλος ὅ,τι ἀφῆκεν ἡ λεηλασία καὶ ἡ διαρπαγὴ τὸ κατέστρεψεν ἡ πυρκαϊά.

42. Αἱ 4 τελευταῖαι σταυροφορίαι.

Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι σταυροφορίαι, οὐδὲν ἄξιον λόγου ἔφερον εἰς πέρας, ἐκτὸς τῆς ἕκτης, ἡ ὁποία δι' ὀλίγον μόνον καιρὸν ἠλευθέρωσε καὶ πάλιν τὴν Ἰερουσαλήμ. Ἐπομένως εἰς μάτην ἀπέβησαν ἀγῶνες 200 ἐτῶν τῶν σταυροφόρων κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ μόνον δὲ καλὸν ἀποτέλεσμα τῶν σταυροφοριῶν ἦτο τοῦτο, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι ἐγνώρισαν τότε πολλὰ καλὰ πράγματα εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ τὰ παρέλαβον καὶ εἰς τὴν δύσιν.

43. Διανομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους μεταξὺ τῶν νικητῶν.

Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἑνετοί, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, ἐνόμισαν ὅτι εὐκόλως πλεόν θὰ κυριεύσουν καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐμοίρασαν αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων εἰς τρία μεγάλα μερίδια κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ὁ Βαλδουῖνος ἔλαβε τὸ περισσότερον μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν Θράκην καὶ ὅλας τὰς παραλίους ἐπαρχίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διότι τὰ μεσόγεια μέρη τὰ κατεῖχον οἱ Σελτζούκοι. Ὁ Βανιφάτιος τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλας τὰς νήσους, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἠπειρον. Καὶ τέλος πατριάρχης ἐχειροτονήθη ὁ Ἑνετὸς Θωμᾶς Μοροζίνης.

Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἑνετοὶ μετὰ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν ἐβάδισαν διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ μεριδίου των. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φέρουν εἰς πέρας ὄλον τὸ

ἔργον αὐτό, διότι δὲν εἶχον ἀρκετὰ στρατεύματα.
Ἔπειτα καὶ πολλαὶ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἐσχημάτισαν
ἰδιαίτερα κράτη καὶ ἀντέστησαν.

Καὶ πρῶτον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας
κατέφυγεν ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Λάσκα-

Θεόδωρος Λάσκαρις.

ρις καὶ ἐσχημάτισε κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν.
Δεύτερον εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας πάλιν τῆς
μικρᾶς Ἀσίας ἵδρυσεν ἰδιαίτερον κράτος μὲ πρωτεύου-
σαν τὴν Τραπεζοῦντα ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. Καὶ

τρίτον εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐσχημάτισεν ἄλλο κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Κομνηνός. Τὸ κράτος αὐτὸ ὠνομάσθη *Δεσποτᾶτον τῆς Ἑπείρου*, ἢ *Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος*.

Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὁ Βαλδουῖνος δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὰς ἐπαρχίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ περιορίσθη εἰς τὴν Θράκην.

Ὁ Βονιφάτιος ὁμοῦς δὲν εὗρε ἀντίστασιν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ μεριδίου του, διότι μετεχειρίσθη τρόπους εὐγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Δι' αὐτὸ εὐκόλως κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐπὶ πλεόν αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οἱ Ἐνετοί, διότι δὲν εἶχον στρατόν.

Τέλος οἱ Ἐνετοὶ κατέλαβον τὰς πλείστας τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, ἀπὸ δὲ τὴν Πελοπόννησον μόνον τὰς παραλίους πόλεις Μεθώνην καὶ Κορώνην καὶ ἀπὸ τὴν Ἑπειρον πάλιν μόνον τὸ Δυρράχιον.

44. Τὸ φεουδαλικὸν σύστημα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Βιλαρδουῖνοι.

Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐφήρμοσαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ σύστημα τοῦ φεουδαλισμοῦ. Ἐπομένως ἐμοίρασαν τὰ τρία μεγάλα μεριδιὰ των εἰς πολλὰ μικρὰ καὶ ἐγκατέστησαν εἰς αὐτὰ δοῦκας, κόμητας, βαρώνους καὶ ἰππότας. Ἀφῆκαν ὁμοῦς εἰς μερικὰ μέρη καὶ ἰσχυροὺς ἐντοπίους Ἕλληνας ἄρχοντας μὲ προνόμια. Ἄλλ' αἱ πολλαὶ αὐταὶ διαιρέσεις ἔβλαψαν, διότι καὶ τὰς δυνάμεις των ἐξησθένησαν καὶ ἔριδας μεταξύ των ἐγέννησαν. Διὰ τοῦτο ἐξ ὅλων τῶν Φραγκικῶν κρατῶν διε-

τηρήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μόνον τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, τὸ Πριγκηπᾶτον τῆς Πελοποννήσου καὶ μερικαὶ νῆσοι καὶ παρᾶλιοι πόλεις τῶν Ἑνετῶν.

Τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἐδόθη εἰς τὸν Γάλλον Ὅθωνα Δελαρός. Τὸ Δουκᾶτον αὐτὸ ἔζησε 200 καὶ πλέον ἔτη, ἕως οὗ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

Τὸ Πριγκηπᾶτον τῆς Πελοποννήσου ἐδόθη εἰς τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίτην καὶ ὠνομάσθη Πριγκηπᾶτον τῆς Ἀχαΐας, ἢ τοῦ Μωρέως. Εἶχε δὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀνδραβίδα τῆς Ἥλιδος, ὅπου ἔμενον ὁ ἄρχων Πριγκηψ. Τὸ Πριγκηπᾶτον αὐτὸ διηρέθη ἐξ ἀρχῆς εἰς 12 βαρωνίας.

Πρῶτος Πριγκηψ ἔγινεν, ὡς εἵπομεν, ὁ Σαμπλίτης, δεύτερος ὁ Βιλλαρδουῖνος ὁ Α΄, τρίτος ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βιλλαρδουῖνος ὁ Β΄, καὶ τέταρτος ὁ ἀδελφὸς τούτου Βιλλαρδουῖνος ὁ Γ΄. Πάντες οὗτοι ἐκυβέρνησαν τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ 70 καὶ πλέον ἔτη πολὺ καλά. Ἀπὸ τὸν τελευταῖον δὲ Βιλλαρδουῖνον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀφῆρεσεν ὀλόκληρον τὴν Λακωνικὴν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Ὁ Βιλλαρδουῖνος ὁ Γ΄ εἶχε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ τότε Δεσπότη τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄ τοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ Κομνηνὸς αὐτὸς περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον καὶ ἐζήτησε καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ γαμβροῦ του Βιλλαρδουῖνου. Εἰς δὲ τὴν μάχην, ἣ ὁποία ἔγινε τὸ 1259 παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας Φλώριναν, ἐνίκησεν ὁ Παλαιολόγος καὶ συνέλαβε καὶ τὸν Βιλλαρδουῖνον αἰχμάλωτον. Ὁ Βιλλαρδουῖνος αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τότε εἰς τὸν Παλαιολόγον ὅλην τὴν Λακωνικὴν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀπὸ τότε πλέον ἡ Λα-

κωνική ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐστέλλοντο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ἐλέγοντο *Δεσπότες τοῦ Μιστρᾶ*, διότι εἶχον ἔδραν τῶν τὴν πλησίον τῆς Σπάρτης κειμένην πόλιν Μιστρᾶν.

Ὁ Βιλλαρδουίνος ὁ Γ' δὲν ἀπέκτησεν υἱούς, ἀλλὰ μόνον θυγατέρας. Μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ἔδωκε σύζυγον εἰς ἓνα Φράγκον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ 1278 ἀφῆκε καὶ τὸ Πριγκηπᾶτον. Ἐκτοτε τὸ Πριγκηπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ἐπὶ 150 ἔτη τὸ ἐκυβέρνησαν διάφοροι Φράγκοι. Τέλος οἱ Παλαιολόγοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιώρισαν τοὺς Φράγκους τῆς Πελοποννήσου, ἕως οὗ τὸ 1430 τοὺς ἐξεδίωξαν ἐντελῶς. Ἀπὸ τότε πλέον ἡ Πελοπόννησος παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, μέχρις οὗ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

45. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

Εἶδομεν προηγουμένως, ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Λάσκαρις κατέφυγεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσεν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν. Ἐκεῖ κατέφυγον καὶ πολλοὶ ἄρχοντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκεῖ μετεφέρθη καὶ τὸ πατριαρχεῖον. Διὰ τοῦτο τὸ νέον αὐτὸ Ἑλληνικὸν κράτος ὠνομάσθη *αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας*. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του καὶ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Σελτζούκους ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς.

Τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν μετὰ τὸν θάνατόν του διεδέχθη ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς θυγατρὸς του Ἰωάννης Δούκας Βατάσης. Ὁ Βατάσης μὲ τοὺς Σελτζού-

κους ἔκαμε συνθήκην εἰρήνης. Ἐπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὑπέταξε τὰ νότια αὐτῆς μέρη, τὰ ὁποῖα κατεῖχε τότε τὸ Δεσποτῆτον τῆς Ἡπείρου. Ἀκόμη δὲ ἐκυρίευσεν καὶ τὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ πολλὰ μέρη τῆς Θράκης, τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Βούλγαροι. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του ἀνέλαβε τὸ κράτος ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνέλαβεν ὡς ἐπίτροπος καὶ συμβασιλεὺς τοῦ ἀνηλίκου ἐγγόνου τοῦ Βατάτση, Ἰωάννου τοῦ Λασκάρεως.

46. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἴδρυσεν κράτος ἰδιαίτερον, καθὼς γνωρίζομεν, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός ἦλθεν ἀμέσως εἰς σχέσεις φιλικὰς μὲ τοὺς Φράγκους. Διὰ τοῦτο οἱ Φράγκοι τὸν ἀφῆκαν ἀνενόχλητον. Ἀπὸ τότε πλέον ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος ἔζησεν χωριστὰ ἐπὶ 250 καὶ πλέον ἔτη, μέχρις ὅτου τὸ 1461 ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν 250 ἐτῶν ἀνέπτυξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἀρκετά.

47. Τὸ Δεσποτῆτον τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς Ἡπείρου.

Τὸ κράτος αὐτό, καθὼς εἶδομεν, ἐσηματίσθη ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Ἀγγελὸν Κομνηνὸν καὶ περιελάμβανε τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Κατόπιν ὅμως ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Θεόδωρος Ἀγγελὸς Κομνηνὸς ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Φράγκους ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Θράκης μὲ τὴν Ἀδριανούπολιν. Τότε ὁ Θεόδωρος μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετὰ ταῦτα ὁμως ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἐνικήθη, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐτυφλώθη. Παρέδωκε δὲ καὶ τὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τὰ μέρη τῆς Θράκης εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἄλλὰ κατόπιν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰ μέρη τῆς Θράκης τὰ ὑπέταξε, καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω, ὁ Βατάτσης εἰς τὸ κράτος τῆς Νικαίας. Τὸ δὲ ἄλλο Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου περιήλθεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος μετωνομάσθη Μιχαὴλ Β΄ Ἀγγελος Κομνηνός.

Ὁ Μιχαὴλ Β΄ ἔκαμε διαφόρους πολέμους καὶ ἐπολέμησεν ἐξ ἀντιζηλίας καὶ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον, διότι ἤθελεν αὐτὸς νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἐνικήθη, καθὼς γνωρίζομεν, παρὰ τὴν Φλώριναν καὶ συνελήφθη καὶ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Βιλλαρδουῖνος αἰχμάλωτος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Β΄ ἐμοίρασαν τὸ κράτος οἱ υἱοὶ του. Ἐκτοτε πλέον τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου δὲν ἠνώθη, ἀλλὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη κατεῖχον ἄλλοτε μὲν οἱ Ἕλληνες, ἄλλοτε δὲ οἱ Φράγκοι καὶ ἄλλοτε οἱ Σέρβοι καὶ Ἀλβανοί, ἕως ὅτου περιήλθον ὅλα εἰς τοὺς Τούρκους.

48. Ἀνάκτησις τῆς Κων)λεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνέκτησεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ ἀρχαίαν οἰκογένειαν τῶν Παλαιολόγων, ἡ ὁποία ἕως τώρα εἶχεν ἀναδείξει πολλοὺς ἐπισήμους ἀνδρας. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχεν ἐκλεγῆ κατ' ἀρχὰς ἐπίτροπος καὶ συμβασιλεὺς τοῦ ἀνηλίκου Ἰωάννου Λασκάρεως. Τότε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολό-

γος εἶχε νικήσει καὶ τὸν Μιχαὴλ Β' Ἄγγελον Κομνηνὸν παρὰ τὴν Φλώριναν καὶ εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸν Βιλαρδουῖνον τὸν Γ' τὴν Λακωνικήν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μιχαὴλ Παιολόγος ἐξηκολούθησε νὰ ἀγωνίζεται κατὰ τῶν Φράγκων τῆς Κωνσταντινου-

Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

πόλεως καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐπιτεθῆ καὶ κατ' αὐτῆς. Ἄλλὰ προτοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῆς ἔστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν στρατηγὸν τοῦ Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον μὲ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ του, διὰ νὰ κατο-

πτεύση τὰ μέρη ἐκεῖ. Παρήγγειλε δὲ αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ παρατηρήσῃ τί συμβαίνει καὶ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τίποτε κατ' αὐτῆς.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἐπέρασεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἔρχονται τότε πρὸς αὐτὸν πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ τὸν προτρέπουν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ὁ στόλος τῶν Ἐνετῶν καὶ ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων δὲν ἦτο ἐκεῖ. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος αὐτῶν εἶχε σταλῆ τότε κατὰ τῆς πλησίον ἐκεῖ νήσου Δαφνουῦντος. Ὁ Στρατηγόπουλος διστάζει κατ' ἀρχὰς νὰ παραβῆ τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ κατόπιν ἀποφασίζει, διότι τοῦ ἐδόθη καὶ ἡ ἐξῆς εὐκαιρία.

Οἱ στρατιῶταί του ἔτυχε νὰ συλλάβουν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἕνα κάτοικον αὐτῆς. Ὁ κάτοικος αὐτὸς εἶχεν ἐξέλθει τὴν νύκτα ἀπὸ μίαν ὑπόγειον διόδον, ἡ ὁποία ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς οἰκίας του καὶ ἔξω τοῦ τείχους. Ἀπὸ τὴν διόδον λοιπὸν αὐτὴν εἰσάγει τότε ὁ Στρατηγόπουλος 50 στρατιῶτας, οἱ ὁποῖοι κυριεύουν μίαν πύλην τοῦ φρουρίου καὶ ἀνοίγουν αὐτὴν δι' ὄλον τὸν στρατόν. Πράγματι ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς εἰσέρχεται δι' αὐτῆς καὶ καταλαμβάνει τὴν πόλιν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπέστρεψαν καὶ οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοὶ μὲ τὸν στρατόν καὶ τὸν στόλον των. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς εἶχε θέσει πῦρ εἰς τὰς οἰκίας τῆς παραλίας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πλησιάσουν πρὸς τὴν πόλιν. Διὰ τοῦτο ἀναγκάζονται νὰ παραλάβουν, ὅσους ἐκ τῶν ἰδικῶν των ἠδυνήθησαν, καὶ νὰ φύγουν διὰ τὰς πατρίδας των.

Ὁ Στρατηγόπουλος στέλλει καὶ εἰδοποιεῖ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἔλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν Κωνσταντινούπο-

λιν. Ὁ αὐτοκράτωρ διστάζει κατ' ἀρχὰς νὰ πιστεύσῃ, ἀλλὰ κατόπιν πείθεται, σπεύδει περιχαρῆς καὶ εἰσέρχεται τὴν 15 Αὐγούστου 1261 εἰς αὐτήν. Ἡ εἴσοδος τοῦ πλέον προκαλεῖ εἰς τὸν λαὸν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος παραμερίζει τότε ἐντελῶς τὸν ἔγγονον τοῦ Βατάτση καὶ στέφεται μόνος αὐτὸς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΑΓΩΝΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ

49. Ὁθωμανοὶ Τοῦρκοι καὶ κατακτήσεις αὐτῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ 200 περίπου ἔτη, ἀπὸ τὸ 1261 ἕως τὸ 1453, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.

Παλαιολόγοι αὐτοκράτορες ἔγιναν τὸ ὅλον 8. Ἄλλ' ἐὰν χωρίσωμεν τὰ ἄξια λόγου ἔργα τοῦ Μιχαήλ, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ ἄλλοι Παλαιολόγοι δὲν ἔπραξαν κανὲν ἔργον σπουδαῖον. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν προσεπάθησαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ κράτος μὲ ξένας συμμαχίας καὶ μισθοφορικοὺς στρατοὺς, ἢ μὲ ὑποσχέσεις ὑποταγῆς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν δυτικὴν. Καὶ μόνον ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἠγωνίσθη ἡρωικῶς καὶ ἔπεσεν ἐνδόξως ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐξηκολούθησε τοὺς ἀγῶνάς της μὲ τοὺς Φράγκους καὶ Ἑνετοὺς. Ἐπίσης μὲ τοὺς Βουλγάρους, Σέρβους καὶ ἄλλους. Καὶ τέλος μὲ τοὺς Ὁθωμανοὺς Τούρκους.

Ἐκ τούτων οἱ Σέρβοι ἔφθασαν εἰς μίαν ἐποχὴν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, νὰ ἀπειλήσουν καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τοῦτο ἔγινε περὶ τὸ ἔτος 1350, ὅτε ἡγεμὼν αὐτῶν ἦτο ὁ Στέφανος Δουσσάν. Ὁ Δουσσάν, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσε τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν,

Βυζαντινὴ αὐτοκράτειρα.

ἐσκέφθη νὰ ὑποτάξῃ καὶ ὀλόκληρον τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἄλλ' ἀπέθανε χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ σχέδιόν του, οἱ δὲ ἀπόγονοί του διεμοίρασαν καὶ πάλιν τὸ κράτος τῶν εἰς διαφόρους ἡγεμονίας.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι, μὲ τοὺς ὁποίους τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐπάλαισε ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν σκληρῶς, εἶναι

οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι τελειωτικῶς καὶ τὸ ὑπέταξαν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι εἶναι οἱ σήμερον ἀποτελοῦντες τὸ Τουρκικὸν κράτος. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἦλθαν ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Τουρκεστάν, διὰ νὰ ἀναλάβουν ὑπηρεσίαν πλησίον τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου. Ὁ Σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ μέρος ἰδιαίτερον νὰ κατοικήσουν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Προῦσσης εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα. Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τότε Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος.

Οἱ Ὀθωμανοὶ αὐτοὶ ἦσαν 400 περίπου οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸν ἀρχηγόν των Ὀθωμάν ἢ Ὀσμάν ἔθεσαν τὰ θεμέλια τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὁ Ὀθωμάν κατώρθωσε κατόπιν νὰ ὑποτάξῃ καὶ ἄλλας ἐκεῖ γύρω χώρας, νὰ σχηματίσῃ πραγματικὸν κράτος καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ Σουλτᾶνος αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ τὸ νέον τοῦτο κράτος ἀπὸ τότε ὠνομάσθη *Ὀθωμανικόν*, ἢ *Ὀσμανικόν*, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ *Ὀθωμανοί*. Τέλος ὁ Ὀθωμάν ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Προῦσσαν τὸ 1326 καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ.

Τὸ μικρὸν τοῦτο Ὀθωμανικὸν κράτος ταχέως ἐμεγάλωσε. Πρῶτος ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ὀθωμάν ὁ Οὐρχάν ἐπέρασε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατέλαβε καὶ τὴν Καλλίπολιν. Ἐπειτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουράτ ὁ Α' ὑπέταξε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Θράκης καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὸ 1361 εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Μουράτ κατόπιν κατέλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Νοτιοσλαύους εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τῆς Μακεδονίας. Τὸν Μουράτ Α' διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζήτ.

Ὁ Βαγιαζήτ ἐνίκησεν εἰς τὴν Βάρναν τῆς Βουλγαρίας μερικοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι εἶχον συναθροισθῆ ἐκεῖ διὰ νὰ τὸν πολεμήσουν. Εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ὑπέταξεν ὅλους τοὺς Σελτζούκους καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος του μέχρι τῆς Συρίας. Τέλος θὰ ἐκυρίευσεν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν εἶχε πολιορκήσει, ἐὰν δὲν ἐπῆρχοντο ἐναντίον του μέσα ἀπὸ τὴν Ἀσίαν οἱ Μογγόλοι μὲ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ταμερλᾶνον.

50. Ἐξισλαμισμὸς τῶν ὑποτασσομένων
εἰς τοὺς Τούρκους.

Ὅλαι αἱ κατακτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, τὰς ὁποίας εἶπομεν ἀνωτέρω, ἔγιναν εἰς διάστημα 100 περίπου ἔτων. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὅποιον διὰ τὰς κατακτήσεις αὐτὰς φαίνεται παράδοξον, εἶναι τοῦτο. Πῶς ἠδυνήθησαν αἱ 400 ἐκεῖναι οἰκογένειαι νὰ ἀυξηθοῦν τόσοσιν πολὺ καὶ νὰ ὑποτάξουν τόσα πολλὰ μέρη εἰς τόσοσιν ὀλίγον χρόνον. Ἄλλ' αὐτὸ ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τοῦτο.

Οἱ ἡγεμόνες τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων ἐξ ἀρχῆς ἐνόησαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδεύσῃ τὸ μικρὸν αὐτῶν κράτος, ἐὰν δὲν δεχθοῦν εἰς αὐτὸ καὶ Χριστιανούς. Ἀλλὰ Χριστιανούς, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ μεταδώσουν τὴν ἰδικὴν των θρησκείαν, τὸν Ἰσλαμισμὸν, δηλαδὴ νὰ τοὺς ἐξισλαμίσουν. Καὶ πραγματικῶς τοῦτο ἔπραξαν.

Ὁ ἐξισλαμισμὸς αὐτὸς τῶν Χριστιανῶν ἔγινε τότε κατὰ δύο τρόπους, ἢ διὰ τῆς βίας ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ἢ διὰ τῆς θελήσεως τῶν Χριστιανῶν. Διὰ τῆς βίας ἠναγκάζοντο πολλοὶ Χριστιανοὶ νὰ ἐξισλαμισθοῦν, διότι

δὲν ἠδύναντο νὰ πληρῶνουν τοὺς βαρεῖς φόρους καὶ νὰ ὑποφέρουν τὰς μεγάλας πιέσεις τῶν Ὀθωμανῶν. Κυρίως ὅμως πολλοὶ Χριστιανοὶ ἐξισλαμίσθησαν μὲ τὴν θέλησίν των. Ἄλλοι μὲν, διότι ἐλάμβανον ἀξιώματα εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας. Ἄλλοι δέ, διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ δίδει καὶ ὑπόσχεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν πολλὰ ἀγαθὰ. Καὶ ἄλλοι τέλος διὰ διαφόρους λόγους. Πάντες δὲ αὐτοί, διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὸ νέον κράτος, ἐφρόντιζον νὰ τὸ ὑπηρετήσουν καλύτερον καὶ προθυμότερον ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς Ὀθωμανούς.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δύο τρόπων τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἔγινε καὶ ἄλλος τοιοῦτος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *παιδομάζωμα*. Τὸ παιδομάζωμα, ὅπως καὶ ἡ λέξις φανερώνει, ἦτο μάζευμα παιδῶν χριστιανῶν καὶ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Οὐρχάν. Οἱ παῖδες αὐτοὶ ἐμαζεύοντο κατ' ἀρχὰς εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν καὶ βραδύτερον καὶ μέχρι 15. Ἄφ' οὗ δὲ ἐξισλαμίζοντο, ἐδιδάσκοντο καὶ ἐγυμνάζοντο διαρκῶς, ἕως ὅτου ἡλικιωθοῦν καὶ γίνουν φανατικοὶ Μωαμεθανοὶ καὶ τέλειοι στρατιῶται. Κατόπιν κατετάσσοντο εἰς ἰδιαιτέρον σῶμα στρατοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ὠνομάσθη *Γενι-Τσέρ*, δηλαδὴ *νέος στρατός*, καὶ τὸ ὁποῖον ἔμεινε εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ τὸ ὄνομα *Γενί-τσαροι*. Οἱ Γενίτσαροι ἦσαν καθ' ὅλην των τὴν ζωὴν στρατιῶται καὶ δὲν ἐνυμφεύοντο. Δι' αὐτὸ ὡς οἰκογένειάν των ἐθεώρουν τὸ στρατιωτικόν των σῶμα καὶ ὡς πατέρα των τὸν Σουλτᾶνον.

Κατόπιν λοιπὸν ὅλων αὐτῶν τῶν ἀφορμῶν τοῦ ἐξισλαμισμοῦ παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ αὐξηθῇ ταχέως ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὅτι ἐπομένως δὲν ἦσαν δύσκολοι αἱ μεγάλαι αὐ-

τοῦ κατακτήσεις. Καὶ ὅτι ὁ περισσότερος πληθυσμὸς καὶ στρατὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἶχον γίνεαι ἀπὸ Χριστιανῶν καὶ μάλιστα Ἑλλήνων.

*Προσωρινὴ ἀνακοπὴ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Τούρκων
ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Μογγόλων.*

Εἴπομεν προηγουμένως, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ θὰ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐὰν δὲν ἐπύρροντο ἐναντίον του ἀπὸ τὴν Ἀσίαν οἱ Μογγόλοι μὲ τὸν Ταμερλᾶνον. Οἱ Μογγόλοι εἶχον σχηματίσει μὲγα κράτος εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ ὁποῖον τῶρα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ταμερλᾶνου ἔφθανε μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς τὸν Ταμερλᾶνον αὐτὸν κατέφυγον τότε πολλοὶ ἐκδιωχθέντες παρὰ τοῦ Βαγιαζήτ ἡγεμόνες τῶν Σελτζούκων καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Ὁ Ταμερλᾶνος ἐζήτησεν ἀμέσως ἀπὸ τὸν Βαγιαζήτ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ παλαιὰ σύνορα τοῦ κράτους του. Ἄλλ' ὁ Βαγιαζήτ ἀπήντησεν ὑβριστικῶς εἰς αὐτὸν καί, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Ταμερλᾶνος, ἅμα εἶδε τὰς διαθέσεις αὐτὰς τοῦ Βαγιαζήτ, ἐξεκίνησε μὲ 800.000 στρατὸν κατ' αὐτοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν πλησίον τῆς Ἀγκύρας, ὅπου ἐνικήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὁ Βαγιαζήτ. Δὲν παρήλθεν ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ὁ Βαγιαζήτ ἀπέθανεν κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ταμερλᾶνος, ἀφ' οὗ ἐληλάτησε τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κράτος του ἠκολούθησε τὸν Βαγιαζήτ εἰς τὸν θάνατον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ οἱ υἱοὶ του περιεπλάκησαν εἰς πολέμους μεταξύ των ἐπὶ 10 ἔτη, ἕως ὅτου ἐπεκράτησεν ἐξ αὐτῶν ὁ Μωάμεθ ὁ Α'.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἀγώνων αὐτῶν ὠφελήθησαν ὅπωςδήποτε οἱ Ἕλληνες. Πρῶτον μὲν διότι ἐσώθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία ἦτο ἐπόμενον νὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὸν Βαγιαζήτ. Δεύτερον δὲ διότι ἐπῆλθε προσωρινὴ ἀνακοπὴ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Τούρκων καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπανέκτησαν μερικὰ σημεῖα. Καὶ τρίτον διότι οἱ Ἕλληνες ἐβοήθησαν τὸν Μωάμεθ τὸν Α' εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν πλέον νὰ μὴ τοὺς πειράξῃ, καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς βασιλείας του.

Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α', τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουράτ ὁ Β', οἱ ἀγῶνες μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐπανελήφθησαν. Ὁ Μουράτ ὁ Β' ἐπολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν κυριεύσῃ. Συνεπλήρωσεν ὅμως τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ ἔτος 1430 καὶ ἐκυριεύσε τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὰ Ἰωάννινα τῆς Ἡπείρου. Τέλος δὲ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ τὸν Δεσπότην αὐτῆς Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον.

52. Μωάμεθ ὁ Β' καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Προετοιμασίαι Μωάμεθ καὶ Κωνσταντίνου.—

Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἦτο υἱὸς τοῦ Μουράτ τοῦ Β' καὶ διεδέχθη τὸν πατέρα του τὸ 1451, ὅτε οὗτος ἀπέθανεν. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἦτο γενναῖος καὶ ἀποφασιστικὸς καὶ ἀντελήφθη ἐξ ἀρχῆς ὅτι οἱ Τούρκοι, ἐὰν δὲν κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν δύνανται νὰ στερεωθοῦν εἰς

τὴν Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ παρασκευάζῃ στρατὸν καὶ στόλον καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς.

Αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ὁ

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Κωνταντῖνος εἶχε χρηματίσει ἀρκετὰ ἔτη Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλὰ τὸ 1449 ἀφῆκε τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Δημήτριον καὶ Θωμᾶν καὶ ἀνέλαβε τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του Ἰωάννου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόησεν ἐγκαίρως, ὅταν εἶδε τὰς προετοιμασίας τοῦ Μωάμεθ, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκινδύνευε. Διὰ τοῦ-

το ἐνωρὶς διέκοψε πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται καὶ αὐτὸς κατὰ πάντα δυνατὸν τρόπον.

Ἄλλὰ δυστυχῶς διὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἔλειπον τὰ μέσα. Τὸ κράτος περιορίζετο τότε μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ περίχωρά της, εἰς ὀλίγας νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία ἄλλοτε εἶχε 500.000 κατοίκους, τώρα δὲν ὑπερέβαινε τὰς 80.000. Τὸ δημόσιον ταμεῖον, τὸ ὁποῖον εἰσέπραττε 500 ἑκατομμύρια φόρους τὸ ἔτος ἀπὸ αὐτὴν, τώρα δὲν ἔφθανε τὰ τρία. Διὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος μόλις κατώρ-

θωσε νὰ ἐτοιμάσῃ 5.000 στρατόν. Ἐλαβεν ὁμως καὶ ἄλλας 2.000 ἀπὸ ξένους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχε ζητήσῃ βοήθειαν. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὀλίγοι στρατιῶται, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλει ὁ Πάπας μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ ὑποταχθῇ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν δυτικὴν. Ἐπὶ πλεόν ὁ Κωνσταντῖνος συνεκέντρωσε καὶ 26 πλοῖα ἰδικά του καὶ ξένα μέσα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἐφράσσετο ὑπὸ σιδηρᾶς ἀλύσεως.

Ἀπέναντι τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν τοῦ Κωνσταντῖνου δυνάμεων ὁ Μωάμεθ παρεσκεύασε στρατόν ἐκ 250.000 μὲ πολλὰ πυροβόλα καὶ στόλον ἐκ 400 πλοίων.

Ἡ πολιορκία. Ὁ Μωάμεθ, ἀφοῦ ἠτοιμάσθη καλά, ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τὴν 7 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1453. Ἀλλὰ μέχρι τῆς 20 ἰδίου δὲν συνέβη τι ἄξιον λόγου. Τὴν 20 ὁμως Ἀπριλίου ἔγινε μία ναυμαχία πλησίον τῆς πόλεως μὲ πολλὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἐναντίον 4 Ἑλληνικῶν, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο μὲ τροφὰς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Παραδόξως δὲ τὰ 4 Ἑλληνικὰ πλοῖα μετὰ πολὺ ὄρον φοβερὸν ἀγῶνα κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον ἀβλαβῆ. Διὰ τοῦτο ὁ Σουλτᾶνος ὠργίσθη πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἐξῆς μέγα σχέδιον διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἑλληνας. Κατεσκεύασε ὁδὸν μὲ ξύλα καὶ σανίδας καὶ μετέφερε ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Βοσπόρου διὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς 72 πλοῖα. Οἱ Ἑλληνες ἔμειναν κατάπληκτοι τότε καὶ ἠθέλησαν νὰ τὰ καύσουν. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν.

Ἀπὸ τότε ὁμως ἡ πολιορκία ἔγινε στενωτέρα καὶ αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων συχνότεραι καὶ φοβερώτεραι. Παρῆλθον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον 7 τὸ ὄλον ἑβδομάδες πολιορκίας, ὅτε ὁ Σουλτᾶνος ἀποφασίζει νὰ κάμῃ τελικὴν ἐφοδον. Ἀλλὰ πρὶν ἐπιχειρήσῃ αὐτὴν προτείνει εἰς

τὸν Κωνσταντῖνον νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ ὑπόσχεται νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων καὶ νὰ ἀφήσῃ αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἀπαντᾷ, ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶναι ἀποφασισμένοι, ἢ νὰ σώσουν τὴν πόλιν, ἢ νὰ ἀποθάνουν χάριν αὐτῆς.

© Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ τότε ὀρίζει τὴν τελικὴν ἔφοδον διὰ τὴν 29 Μαΐου καὶ ὑπόσχεται ἀμοιβὰς εἰς ὅλους, πὺν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν νικηταί. Ἄλλ' ἀ καὶ οἱ Ἕλληνες βλέπουν τὰς προπαρασκευὰς τῶν Τούρκων διὰ τὴν ἐπί-

θεσιν καὶ ἐτοιμάζονται καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἄμυναν. Ὁ Κωνσταντῖνος μάλιστα τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως συγκαλεῖ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄρχοντας καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ σώσουν τὴν πόλιν. Ἐπειτα μεταβαίνει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, προσεύχεται καὶ μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἀπὸ ἐκεῖ πηγαίνει εἰς τὰ ἀνάκτορά του καὶ ἀποχαιρετᾷ ὅλον τὸ προσωπικόν του.

Ἡ ἄλωσις. Ἐπὶ τέλους φθάνει ἡ δευτέρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρα τῆς 29 Μαΐου 1453 καὶ ἀρχίζει ἡ φοβερὰ ἔφοδος τῶν Τούρκων. Γίνονται μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τέσσαρες ἐπιθέσεις, ἀλλ' ἀποκρούονται. Ὁ Κωνσταντῖνος μένει πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ τεύχους, ὅπου ἦτο ἡ πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου. Πρὸς στιγμὴν ἀρχίζει νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἡ νίκη κλίνει πρὸς τὸ μέρος του. Ἄλλ' αἴφνης βλέπει νὰ περικυκλώνεται ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ τὰ πράγματα νὰ μεταβάλλονται ἐξ αἰτίας τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ.

Πρὸς τὸ βορειανατολικὸν μέρος τῆς πόλεως ὑπῆρχε μία πολὺ μικρὰ πύλη εἰς τὸ τεῖχος ὑπόγειος, **ξυλόπορτα** ὀνομαζομένη. Τὴν πύλην αὐτὴν εἶχον ἀνοίξει προηγουμένως οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ ἐξέρχωνται κατὰ τὰς ἐφόδους τῶν καὶ εἶχον λησμονήσει νὰ τὴν κλείσουν. Αὐτὴν τὴν ἀνοικτὴν πύλην ἀνεκάλυψαν οἱ Τούρκοι καὶ ἀφ' οὗ εἰσηλθόν δι' αὐτῆς κατέλαβον τὰ νῶτα τοῦ αὐτοκράτορος. Συγχρόνως δὲ ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ ἄλλοι Τούρκοι ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον πληροφορηθέντες τοῦτο ἐπιτίθενται σφοδρότεροι κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ ἀνακόψουν τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον.

Οἱ Τούρκοι εἰσέρχονται ἀκράτητοι εἰς τὴν πόλιν καὶ καταλαμβάνουν διάφορα μέρη. Οἱ Ἕλληνες ἀγωνί-

ζονται γενναίως και πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πίπτουν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως ἀνακράζει «δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Ἄλλὰ μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις αὐτάς, πληγώνεται εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν τόσον δυνατά, ὥστε πίπτει νεκρὸς μεταξὺ ἄλλων πτωμάτων καὶ δὲν φαίνεται.

Οἱ Τοῦρκοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς πόλεως. Σφάζουν, λεηλατοῦν καὶ συλλαμβάνουν αἰχμαλώτους. Εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλοί, καὶ αἰχμαλωτίζουν αὐτούς. Ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφή διαρκεῖ τρεῖς ἡμέρας καὶ δὲν μένει τίποτε ἄλλο εἰς τὴν πόλιν παρὰ μόνον αἱ οἰκοδομαὶ καὶ τὰ τείχη.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀλώσεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἀργὰ καὶ ὁ Σουλτᾶνος καὶ ἐπῆγε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου καὶ προσηυχῆθη. Ἀπὸ τότε πλέον ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας μετετράπη εἰς Τζαμι Τουρκικόν. Ὁ Σουλτᾶνος διέταξε κατόπιν νὰ εὑρεθῇ τὸ πτῶμα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ νὰ στηθῇ ἐπάνω εἰς στήλην, διὰ νὰ τὴν ἴδουν ὅλοι, τὸ δὲ σῶμα νὰ ταφῇ μὲ τιμάς. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ποῦ ἀκριβῶς ἐτάφη, δὲν εἶνε γνωστόν. Ἄλλ' ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ἐτάφη, δὲν ἔχει σημασίαν. Τοῦτο μόνον ἔχει ἀξίαν, ὅτι τὸ ὄνομά του ἔμεινε καὶ θὰ μείνῃ αἰωνίως εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων ἀθάνατον, διότι ἔπεσε χάριν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος του.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀφ' οὔ ὑπέστη ἀγρίαν καταστροφήν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει καὶ ἄλλας τοιαύτας πτώσεις καὶ καταστροφὰς καὶ μεγαλυτέρας μάλιστα. Ἄλλ' ἡ πτώσις καὶ ἡ καταστροφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἦτο μόνον πτώσις

καὶ καταστροφή αὐτῆς, ἀλλὰ πῶσις τοῦ μόνου τότε ὑπάρχοντος μεγάλου πολιτισμοῦ, τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

53. Κατάκτησις καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.

Μετὰ τὴν πῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνον ὀλίγα τμήματα Ἑλληνικὰ ἦσαν ἐλεύθερα, διότι τὰ περισσότερα τὰ κατεῖχον οἱ ἴδιοι Τούρκοι, ἢ ἄλλοι ξένοι. Τέλος καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μάλιστα τὰ περισσότερα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μωάμεθ Β΄.

Ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ὑπέταξε τὴν Πελοπόννησον, τὸ Φραγκικὸν Δουκάτον τῶν Ἀθηῶν καὶ Θηβῶν καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντιος. Ἐπίσης κατέβαλε καὶ τὴν Ἀλβανίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε ἐλευθέραν ὁ Γεώργιος Καστριώτης, ἐφ' ὅσον ἔζη. Ὁ Γεώργιος Καστριώτης εἶχε δοθῆ, ὅτε ἦτο μικρός, ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς τὸν Μουράτ τὸν Β΄ δι' ἐγγύησιν. Ἡ ἐγγύησις ἦτο ὅτι ὁ πατήρ του θὰ εἶναι πιστὸς ὑπήκοος εἰς αὐτόν. Πλησίον τῶν Τούρκων ὁ Γεώργιος ἔγινε Μωαμεθανὸς καὶ ὠνομάσθη Σκεντέρμπεης, δηλαδὴ *Ἀλέξανδρος ἡγεμῶν*. Ἄλλ' ὅταν ἐμεγάλωσεν, ἔφυγεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους κρυφὰ καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν πατρίδα του Ἀλβανίαν, τὴν ὁποίαν ἐπανεστάτησεν. Ἐκράτησε δὲ τὴν ἐπανάστασιν πλέον τῶν 20 ἐτῶν καὶ πολλάκις ἐνίκησε τοὺς Τούρκους. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁμως ὁ Μωάμεθ κατώρθωσε νὰ γίνῃ καὶ πάλιν κύριος τῆς Ἀλβανίας.

Μετὰ ταῦτα οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ Β΄ ἐκυρίευσαν καὶ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ πόλεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοί. Ἐπίσης ἐκυ-

Χ. Χάρακα, Ἱστορία Βυζ. Αὐτοκρ. ἔκδ. Α' 1934 8

ορίουσαν καὶ ὅλας τὰς βορείους χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεσοποταμίας καὶ πρὸς νότον κατέλαβον πολλὰ μέρη τῆς Ἀραβίας καὶ ὅλα τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀφρικής. Ἀπὸ ὅλας δὲ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μόνον τὴν Ἑπτάνησον δὲν κατέλαβον ποτέ.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

54. Αἷτια τῆς ἀναγεννήσεως.

Εἶπομεν ἄλλοτε πῶς οἱ Χριστιανοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὸ 476 μ.Χ. μέχρι τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν 1057 μ.Χ. ἦσαν ἀμαθεῖς καὶ βάρβαροι. Εἶπομεν ἐπίσης πῶς οἱ λαοὶ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ ἔπειτα ἤρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ μεταβάλλωνται καὶ νὰ προοδεύουν. Κυριῶς ὁμως μεγάλη μεταβολὴ καὶ ταχεῖα πρόοδος τῶν λαῶν αὐτῶν ἔγινε πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετ' αὐτήν. Ἡ μεγάλη αὐτὴ μεταβολὴ καὶ ἡ ταχεῖα πρόοδος τῶν λαῶν αὐτῶν ὠνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν γενικῶς **ἀναγεννήσις τῆς δύσεως**. Αἷτια δὲ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς :

Πρῶτον ἡ μετάδοσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἰς τὴν δύσιν. Δεύτερον ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν εἰς τὴν δύσιν. Τρίτον αἱ ἐφευρέσεις τῆς τυπογραφίας, τῆς πυρίτιδος καὶ τῆς ναυτικῆς πυξίδος. Τέταρτον αἱ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ νέων ἐμπορικῶν ὁδῶν. Καὶ πέμπτον ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Περὶ ἐνὸς ἐκάστου τούτων ἰδιαιτέρως θὰ πραγματευθῶμεν κατωτέρω.

55. Βυζαντινὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Τὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν δυνάμεθα δι' ὀλίγων γραμμῶν νὰ τὸν ἴδωμεν εἰς τὸν οἰκιακὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τῶν κατοίκων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐπίσης εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν, εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον καὶ τέλος εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Οἰκιακὸς βίος.—Ὁ οἰκιακὸς βίος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀπλοῦς καὶ λιτός, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Κατόπιν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθη καὶ ἔγινε πολυτελέστερος εἰς φαγητά, ἐνδύματα, στολίδια, ἔπιπλα καὶ οἰκίας.

Κοινωνικὸς βίος. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἦτο, ὅπως εἶναι περίπου καὶ σήμερον. Δὲν ὑπῆρχον οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ δοῦλοι τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ἀλλ' οὔτε αἱ διάφοροι κοινωνικαὶ τάξεις τῆς δύσεως. Ὑπῆρχον μόνον ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις καὶ κατώτεροι. Εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας αὐτὰς τάξεις ἠδύνατο πᾶς πολίτης ἐκ τῶν κατωτέρων νὰ ἀνέλθῃ, ἐὰν παρουσιάζοντο δι' αὐτὸν εὐνοϊκαὶ περιστάσεις. Πάντες οἱ πολῖται μετέβαινον τακτικὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ προσευχηθοῦν, καὶ εἰς τὰ ἵπποδρόμια, διὰ νὰ διασκεδάσουν. Συχνὰ δὲ κατέφευγον εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἠσπάζοντο τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἐμπόριον καὶ βιομηχανία. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ὅλου τοῦ κόσμου κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ἦσαν συγκεντρωμένα σχεδὸν εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἦτο

τότε τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε συγκεντρώσει εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Ἦτο δὲ τὸ κράτος διηρημένον εἰς μεγάλα διοικητικὰ διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα κατόπιν ὠνομάσθησαν **θέματα** καὶ οἱ διοικηταὶ αὐτῶν **στρατηγοί**. Οἱ στρατηγοὶ εἶχον ὅλην τὴν πολιτικὴν, δικαστικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν τῶν θεμάτων εἰς χεῖράς των.

Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως προσοχὴν ἔδιδον οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, διότι τὸ κράτος διαρκῶς εἶχε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἐχθρούς. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος ἦτο μοιρασμένος εἰς δύο μέρη, εἰς τὸν βασιλικὸν στρατὸν καὶ στόλον καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ στόλον τῶν θεμάτων. Ὁ βασιλικὸς συνέκειτο ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπὸ δύο μεγάλα σώματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἔμενεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ δὲ θεματικὸς ἦτο ὀλιγώτερος μὲν ἐν καιρῷ εἰρήνης, περισσότερος δὲ ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ στρατὸς ἦτο ὀπλισμένος σχεδόν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, μὲ τὰ γνωστὰ ὅπλα. Τοῦ δὲ στόλου μεγαλύτερον ὄπλον ἦτο τὸ ὑγρὸν πῦρ. Γέλος δέ, ἐπειδὴ πολλοὶ πολῖται διὰ διαφορῶν λόγους ἀπηλλάσσοντο καὶ δὲν ἐστρατεύοντο, ἐγεννήθη ἀνάγκη νὰ σχηματίζωνται διάφορα σώματα στρατοῦ μισθοφορικὰ, κυρίως ἀπὸ ξένους λαούς.

Γράμματα καὶ τέχναι. — Ἄλλ' ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξαιρετικῶς ὑπερεῖχεν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία,

ἦτο ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν.

Τὰ σχολεῖα ἦσαν κατώτερα καὶ ἀνώτερα. Τὰ κατώτερα σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον μοναχοί, ἐλειτούργουν εἰς τὰ μοναστήρια, ἢ καὶ εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας. Ὑπῆρχον ὁμως καὶ ἰδιωτικὰ κατώτερα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν εἰς τὰς οἰκίας ἰδιωτικῶν διδασκάλων. Εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ ἐμάνθανον οἱ παῖδες ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικὴν καὶ θρησκευτικὰ μαθήματα. Τὰ ἀνώτερα ὁμως σχολεῖα ἦσαν ὅλα ἰδιωτικὰ καὶ ἐλειτούργουν εἰς πόλεις. Εἰς αὐτὰ ἐμάνθανον οἱ μαθηταὶ ἀνώτερα μαθήματα. Καὶ τέλος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο τὸ Πανδιδακτήριον.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι, λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, δὲν ἐδίδασκον μόνον εἰς τὰ σχολεῖα. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγραψαν καὶ διάφορα βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται πολλὰ μέχρι σήμερον. Πολλοὶ πάλιν, διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς, ὅπως καὶ πολλὰ μοναστήρια καὶ πολλαὶ πόλεις, κατήρτισαν μὲ ὄλας τὰς τότε δυσκολίας καὶ πλουσίας βιβλιοθήκας. Αἱ δυσκολίαι ἦσαν πολλαὶ καὶ κυρίως εἰς τὴν γραφήν, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἡ τυπογραφία καὶ τὰ βιβλία ἐγράφοντο μὲ τὰ χέρια ἐπάνω εἰς διάφορα ἀντικείμενα.

Αἱ τέχναι καὶ μάλιστα αἱ ὠραῖαι, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ, ἀνεπτύχθησαν πολὺ καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἡ ζωγραφικὴ ἐγένετο μὲ χρώματα καὶ μὲ ψηφιδωτά. Ἀπὸ δὲ τὴν γλυπτικὴν ἔλειψαν τὰ ἀγάλματα, διότι ἦσαν συνδεδεμένα μὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν.

Ὁ Βυζαντινὸς λοιπὸν αὐτὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Σλαύους, ἀλλὰ

κυρίως μετεδόθη εις τούς λαούς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ συνετέλεσε σπουδαίως εις τὴν πρόοδον αὐτῶν. Οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς σταυροφορίας ἐγνώρισαν τὰς καλὰς συνηθείας τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου καὶ τὰς μετέδωκαν εις τὴν δύσιν. Οἱ Φράγχοι καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐγκατασταθέντες, ὡς γνωρίζομεν, εις διάφορα μέρη τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας παρηκολούθησαν τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ εἰσήγαγον τὰ Ἑλληνικὰ προϊόντα εις τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Καὶ γενικῶς πάντες οὗτοι παρέλαβον τὰ περισσότερα μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ μετέφεραν εις τὰς πατρίδας των. Ἀπὸ τότε πλέον ἤρχισεν εις τὴν δυτικὴν Εὐρώπην μεγάλη πρόοδος εις πολλὰ πράγματα.

*56. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν
εις τὴν δύσιν.*

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εις τὴν δύσιν ὀνομάζεται ἰδιαιτέρως *ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.*

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εις τὴν δύσιν εἶχε προετοιμασθῆ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Τότε εις τὴν δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ ἔπειτα, ἐπλούτισε καὶ προήχθη μία τάξις πολιτῶν, ἡ λεγομένη *ἀστικὴ τάξις.* Ἡ τάξις αὕτη προϋπῆρχε καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικροεμπόρου καὶ τεχνίτας, ἀλλ' ἦτο τόσον πολὺ περιορισμένη ἕως τότε, ὥστε νὰ μὴ ἀνήκῃ εις τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἀλλὰ νὰ εἶναι μέρος τῆς τάξεως τῶν δούλων. Τώρα πλέ-

ον μὲ τὸν πλουτισμὸν τῆς ἠθέλησε νὰ μορφωθῆ καὶ νὰ λάβῃ μέρος καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

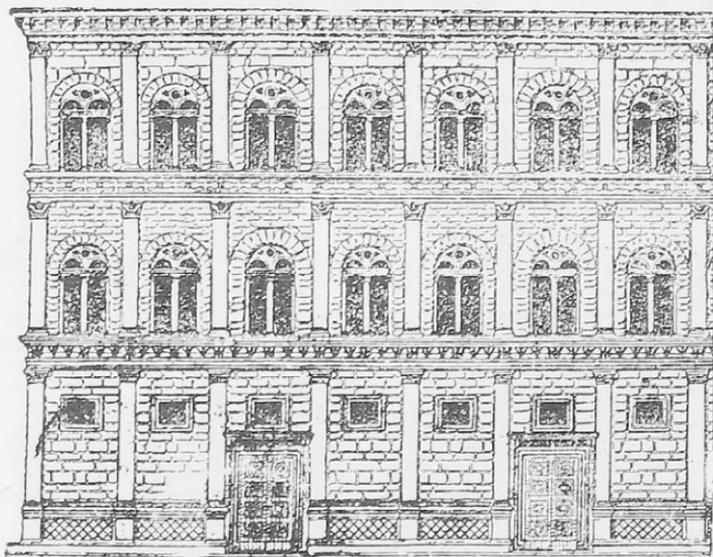

Τσακόντα. Ἔργον τέχνης Ἀναγεννήσεως

Ἄλλ' ἡ ἀστική αὐτὴ τάξις δὲν ἤρκειτο πλέον εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ περιορισμένην θρησκευτικὴν μόρφωσιν,

τὴν ὁποῖαν παρεῖχεν, ὡς γνωρίζομεν, ἕως τότε ὁ κληρὸς. Ἐπεθύμει εὐρύτεραν καὶ ἀνωτέραν τοιαύτην. Διὰ τοῦτο ἡ τάξις αὐτὴ ἤρχισε νὰ προάγῃ τὰς μικρὰς καὶ ὀλίγας τότε πόλεις, νὰ σχηματίζῃ νέας τοιαύτας, ὅπου δὲν ὑπῆρχον, καὶ νὰ καλλιεργῇ εὐρύτερον τὰ γράμματα καὶ τὰ τέχνας.

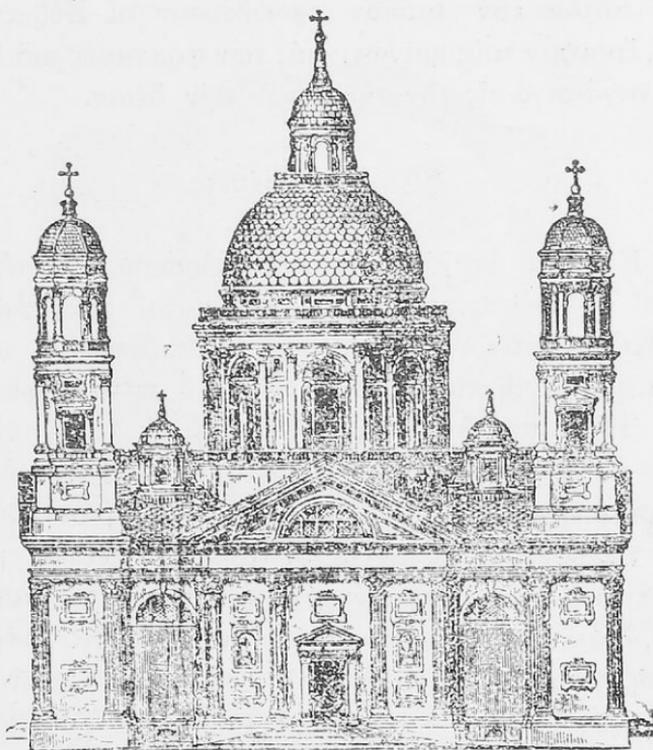
Τότε πλέον ἤρχισε καὶ ἡ σπουδὴ τῶν συγγραμμάτων Λατίνων συγγραφέων, ἡ ὁποία εὐκόλως ἠδύνατο νὰ

Ἄνακτορον τῆς Φλωρεντίας

γίνῃ, διότι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, ὡς γλῶσσα τῆς δυτικῆς θρησκείας, ἦτο διαδομένη κατὰ πολὺ εἰς ὅλην τὴν δύσιν. Κατόπιν ὅμως πρὸς μεγαλυτέραν εὐκολίαν ἐγένετο μετάφρασις τῶν συγγραμμάτων τούτων εἰς τὰς ἰδιαιτέρας γλώσσας τῶν διαφόρων λαῶν τῆς δύσεως. Τέλος δὲ εἰσῆχθη καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, διότι ταῦτα περιεῖχον περισσοτέρους καὶ ἀνωτέρους πνευματικοὺς θησαυροὺς.

Κυρίως ὅμως ἡ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἤρχισε νὰ γίνεσαι μεγαλυτέρα, ὅταν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' αὐτὴν πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι μετέβησαν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Μετέβησαν δὲ ἐκεῖ διὰ νὰ εὔρουν ἡσυχίαν, ἐπειδὴ κατεδιώκοντο

Ἐκκλησία τῆς Γενεύης

ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ζωὴν των. Ἄλλ' οἱ λόγιοι μετέφεραν καὶ τὰς βιβλιοθήκας των καὶ διὰ νὰ ζήσουν ἠναγκάζοντο νὰ ἀνοίγουν σχολεῖα καὶ νὰ διδάσκουν. Τοιοῦτοι λόγιοι ἀναφέρονται πολλοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς μετέβησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν ἐσκορπίσθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη

τῆς Εὐρώπης. Τὸ παράδειγμα τοῦτο τῶν λογίων ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ καλλιτέχναι.

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τότε τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν καὶ ἐκεῖ σχολεῖα κατώτερα, ἀνώτερα καὶ πανεπιστήμια. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προώδευσαν οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοί, ἔρριψαν τοὺς κοινωνικοὺς τῶν φραγμοὺς καὶ ἔφθασαν σιγά-σιγά εἰς τὴν σημερινὴν τῶν θέσιν.

57. Ἐφευρέσεις.

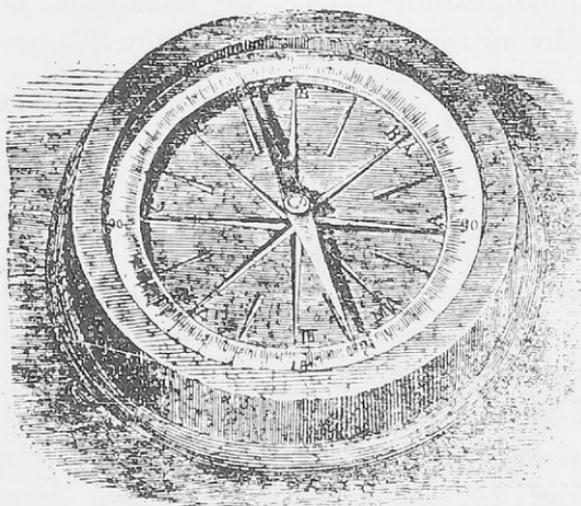
Εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης συνετέλεσαν καὶ αἱ ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ναυτικὴ πυξίς, ἡ πυρῖτις καὶ ἡ τυπογραφία.

Ἡ ναυτικὴ πυξίς.— Ἡ ναυτικὴ πυξίς εὐρέθη κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Πρῶτος δὲ ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν ἦτο ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας. Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως αὐτῆς οἱ ναυτικοὶ πλέοντες μὲ τὰ πλοῖά των δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὰ παράλια μέρη, διότι ἂν ἤθελον νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἦτο ἐπόμενον νὰ μὴ ἐγνώριζον, ποῦ ἀκριβῶς εὐρίσκοντο καὶ πρὸς ποῖον μέρος διευθύνοντο. Διὰ τοῦτο δὲν ἠδύναντο νὰ πλέουν μέσα εἰς ἀνοικτὰς θαλάσσας.

Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν ὅμως τῆς ναυτικῆς πυξίδος ὁ πλοῦς εἶναι παντοῦ εὐκόλος καὶ μέσα εἰς τοὺς ὠκεανοὺς καὶ κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας καὶ ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι συννεφώδης, ἢ ὀμίχλώδης. Οἱ ναυτικοὶ πλέον γνωρίζουν πρὸς ποῖον μέρος διευθύνονται καὶ ποῦ θὰ φθάσουν πλέοντες. Τοὺς ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς ἡ ναυτικὴ πυξίς.

Ἡ ναυτικὴ πυξίς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα μικρὸν κιβώ-

τιον, μέσα εις τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μία μαγνητικὴ βελὸνῃ στηριζομένη ἐπὶ κατακορύφου ἄξονος καὶ κινουμένη ἐλευθέρως. Ἡ μαγνητικὴ αὐτὴ βελὸνῃ ἔχει δύο ἄκρα καὶ τὴν ἀνεκτίμητον ἰδιότητα νὰ στρέφεται τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς διαρκῶς πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Τὸ βόρειον ὅμως ἄκρον διὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸ νότιον εἶναι χρωματισμένον. Ἐπομένως πρὸς οἰονδή-

Ναυτικὴ Πυξίς

ποτε μέρος καὶ ἂν διευθύνεται τὸ πλοῖον ἢ μαγνητικὴ βελὸνῃ πάντοτε ἔχει τὸ βόρειον αὐτῆς ἄκρον πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ νότιον πρὸς νότον.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ κιβώτιον ἔχει σκέπασμα ὑάλινον διὰ νὰ βλέπη ὁ παρατηρητῆς πλοίαρχος, ἢ οἴσο-
δήποτε ἄλλος, μέσα τὴν βελὸνῃ καὶ τὸν κάτωθι αὐτῆς πίνακα. Ὁ πίναξ αὐτὸς διὰ γραμμῶν σημειώνει τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ τοὺς ἀνέμους. Συνεπῶς ὁ παρατηρητῆς γνωρίζει διαρκῶς πρὸς ποῖον μέρος τοῦ ὀρίζοντος πλέει μὲ τὸ πλοῖόν του καὶ ποῖος ἄνεμος πνέει.

Ἡ πυρῖτις. Ἡ πυρῖτις ἦτο γνωστὴ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους εἰς τοὺς Κινέζους τῆς Ἀσίας καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Ἄραβας, χωρὶς νὰ γίνεται χρῆσις αὐτῆς εἰς ὄπλα. Πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν εἰς τὰ ὄπλα, ἦτο ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτζος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν κατεσκευάζοντο μόνον πυροβόλα βαρέα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς πολιορκίας κατὰ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων. Μόλις δὲ κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα ἤρχισαν νὰ κατασκευάζονται ὄπλα τοῦ στρατοῦ μὲ χρῆσιν τῆς πυρίτιδος. Τότε ἐτελειοποιήθησαν καὶ τὰ πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ κατὰ τὰς μάχας. Ἀπὸ τότε πλέον ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία δὲν εἶχε σημασίαν, ὁ ἵπποτισμὸς παρήκμασε καὶ οἱ βασιλεῖς ἤρχισαν νὰ παρασκευάζουν καὶ νὰ διατηροῦν μονίμους στρατοὺς. Ἀπὸ τότε πλέον μετεβλήθη καὶ ὁ τρόπος τοῦ πολέμου, διότι ἤλλαξεν ὁ ὄπλισμὸς γενικῶς.

Ἡ τυπογραφία. — Ἡ τυπογραφία εἶναι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐφευρέσεις ἡ σπουδαιότερα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας, τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα καὶ πολὺ ὀλίγα. Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν ὁμως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἔγιναν πολλὰ καὶ εὐθηνὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δύνανται πλέον νὰ τὰ ἀγοράσουν καὶ νὰ μάθουν γράμματα.

Πρῶτος ἐφευρέτης τῆς τυπογραφίας εἶναι ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος. Ὁ Γουτεμβέργιος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος κατεσκεύασε τὰ πρῶτα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀκόμη ἀτελῆ, καὶ ἐτύπωσεν ὡς πρῶτον βιβλίον τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐτελειοποιήθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ τυπογραφία περισσότερον ἀπὸ ἄλλους καὶ διεδόθη παντοῦ. Σήμερον δὲ εἶναι πλέον τόσον τελειοποιημένη, ὥστε ἡ

ἐκτύπωσης καὶ ἡ διάδοσις οἰουδήποτε βιβλίου νὰ εἶναι εὐκολωτάτη, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχη ἡ χρηματικὴ δαπάνη.

58. Ἀνακαλύψεις.

Εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης συνετέλεσαν πολὺ καὶ αἱ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ νέων ἐμπορικῶν ὁδῶν. Τὰς ἀνακαλύψεις αὐτὰς ἔκαμαν τολμηροὶ θαλασσοπόροι Πορτογάλλοι καὶ Ἴσπανοὶ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν διάφορα προϊόντα τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι ὠνόμαζαν ὅλας μαζί Ἰνδίας, μετεφέροντο διὰ ξηρᾶς εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Βραδύτερον δέ, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τοὺς ἀνατολικοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου, ἡ ὁδὸς αὕτη διεκόπη καὶ τὰ ἐμπορεύματα ἔλαβον ἄλλην κατεύθυνσιν. Ἄραβες ἔμποροι μετεκόμιζον τότε αὐτὰ διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ κατόπιν διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀνάγκη νὰ λεχθῆ ὅτι τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ἦσαν μέταξα, βελουδον, πολύτιμοι λίθοι, μαργαρίται, μπαχαρικά, ἀρώματα καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον τότε εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο ἦσαν πολύτιμα καὶ περιζήτητα καὶ παρεῖχον κέρδη ἄφθονα.

Τὰ ἐμπορεύματα λοιπὸν αὐτὰ τὰ παρελάμβανον τότε ἔξ Ἀλεξανδρείας ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Ἐνετίας καὶ ἄλλων Ἰταλικῶν πόλεων καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐκεῖ ἐπωλοῦντο εἰς ὑπερόγκους τιμὰς. Ἐπομένως αἱ Ἰταλικαὶ αὐταὶ πόλεις ἐπλούτισαν πολὺ

καὶ ἐκίνησαν τὸν φθόνον ὄλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ μάλιστα τῶν Πορτογάλλων καὶ τῶν Ἰσπανῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Πορτογάλλοι καὶ Ἰσπανοὶ ἐσκέφθησαν νὰ εὕρουν θαλασσίαν ὁδὸν διὰ τὰς Ἰνδίας. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ θὰ τοὺς ἐχρησίμευε διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ εὐθηνότερα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ καρπωθοῦν αὐτοὶ τὰ κέρδη αὐτῶν.

Οἱ Πορτογάλλοι. — Καὶ πρῶτον οἱ Πορτογάλλοι διὰ νὰ εὕρουν θαλασσίαν ὁδὸν διὰ τὰς Ἰνδίας ἐσκέφθησαν νὰ πλεύσουν πρὸς ἀνατολὰς. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ ἐρευνοῦν τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὸ νότιον αὐτῆς ἄκρον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν ἀκρωτήριο *τῆς Καλῆς Ἐλπίδος*. Ἀπὸ ἐκεῖ κατόπιν ἀνῆλθον εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Ἀφρικῆς καί, ἀφ' οὗ παρέλαβον Ἀραβας πλοηγούς, ἔπλευσαν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Καλκούταν τῶν Ἰνδιῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ θαλασσία ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας εἶχεν εὐρεθῆ πλέον.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς Καλκούτας οἱ Πορτογάλλοι κατόπιν κατέλαβον καὶ ἄλλους πολλοὺς λιμένας εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Ἀσίας καὶ εἰς πολλὰς αὐτῆς νήσους. Ἀκόμη δὲ κατέλαβον ἄλλους λιμένας εἰς τὰ ἀνατολικά καὶ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς μίαν μάλιστα ἐποχὴν κατόπιν μεγάλης τρικυμίας ἐντὸς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Βραζιλίαν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβον.

Εἰς πάντας τοὺς λιμένας αὐτοὺς οἱ Πορτογάλλοι κατήρτισαν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα συνήθροισον τὰ διάφορα ἐμπορεύματα τῶν μερῶν αὐτῶν. Ἀπὸ ἐκεῖ πλέον τὰ ἀπέστελλον εἰς τὴν Πορτογαλίαν

καὶ εἰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας, τὰ ἐπόλουν καὶ ἀπεκόμιζον πλούσια κέρδη.

Ἴσπανοί.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Πορτογάλλοι διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας ἐκινουῦντο πρὸς ἀνατολάς, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος μὲ τοὺς Ἴσπανοὺς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας ἐκινεῖτο πρὸς δυσμὰς.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἦτο ἀπὸ τὴν Γένουαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκ νεαρῆς ἡλικίας εἶχε κάμει πολλὰ ναυτικὰ ταξίδια. Συγχρόνως δὲ εἶχεν ἀσχοληθῆ καὶ μὲ μελέτας γεωγραφικὰς καὶ ναυτικὰς καὶ εἶχε παραδεχθῆ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν, ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιροειδής. Διὰ τοῦτο εἶχε σχεδιάσει ὅτι, ἂν πλεύσῃ πρὸς δυσμὰς διὰ τοῦ

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος.

Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, θὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τῶν Ἰνδιῶν. Ποτὲ ὁμως δὲν εἶχε φαντασθῆ, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ μέσον ἡ Ἀμερική.

Πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου του αὐτοῦ ὁ Κολόμβος ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῆς πατρίδος του Γενούης καὶ κατόπιν τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλ' οὐδεὶς ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὸ σχέδιόν του αὐτό. Τέλος ὁ Κολόμβος κατέφυγεν εἰς τοὺς τότε βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδον καὶ Ἰσαβέλλαν, οἱ ὅποιοι τοῦ ἔδωκαν 3 πλοῖα καὶ 120 ναύτας.

Μὲ τὰ μέσα αὐτὰ ἀνεχώρησεν ὁ Κολόμβος τὴν 3

Αυγούστου τὸ 1492 ἐκ τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴν 1 Ὀκτωβρίου ἔφθασεν εἰς τὰς Βαχαμικὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εἶναι μετὰξὺ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τούτων ἀνεκάλυψε καὶ κατέλαβε τὸν Ἅγιον Σωτήρα, τὴν Κούβαν καὶ τὸν Ἅγιον Δομῖγγον, τὰς ὁποίας καὶ ἐθεώρησεν ὡς νήσους τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τοῦ ἐγένετο ὑποδοχὴ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικῇ.

Ὁ Κολόμβος ἔκαμε καὶ τρία ἄλλα ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας νήσους καὶ παράλια μέρη τῆς κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐθεώρησεν ἐπίσης ὡς ἀνατολικά μέρη τῶν Ἰνδιῶν.

Μετὰ τὸ τέταρτον ταξίδιον ὁ Κολόμβος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου ἐκ τῶν πολλῶν πικριῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποστῆ ἐν τῷ μετὰξὺ, ἀπέθανεν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀκόμη ταξιδίου εἶχον διαβληθῆ καὶ δὲν ἤθελον νὰ παραχωρήσουν εἰς αὐτὸν τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τὰς ἀνακαλυφθεῖσας χώρας. Τέλος δὲ καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν. Ἡ ἐγκατάλειψις πλέον αὐτῇ ἐπέφερε τὸ τέλος του.

Τὰ ὅσα τοῦ Κολόμβου βραδύτερον μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν Ἀβάναν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου Κούβας. Ὁ δὲ νέος κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη ὑπ' αὐτοῦ, δὲν ὠνομάσθη Κολομβία, ὅπως ἔπρεπεν. ὠνομάσθη Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰταλοῦ Ἀμερικού Βοσπούκη, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐδημοσίευσεν περιγραφὴν αὐτῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κολόμβου οἱ Ἰσπανοὶ ἤρχισαν νὰ ὑποπτεύονται ὅτι τὰ ἀνακαλυφθέντα μέρη δὲν ἦσαν μέρη τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλ' ἀνήκον εἰς ἄλλην χώραν. Διὸ καὶ ἐξηκολούθησαν τὰς ἐρεῦνας των. Τέλος κατὰ τὸ 1520 ὁ Μαγγελάνος ἀνεκάλυψε τὸν ἐξ αὐτοῦ ὀνομα-

σθέντα Μαγγελλάνειον πορθμόν καὶ εἰσῆλθε δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Διαπλεύσας κατόπιν τὸν Εἰρηνικὸν ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐφρονεύθη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Τὸ πλήρωμά του ὁμως ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν καὶ διὰ τῆς Καλῆς Ἑλπίδος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς ἔγινε πλέον καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἐφάνη ὅτι εἶναι νέα Ἕπειρος. Οἱ Ἴσπανοὶ κατόπιν κατέλαβον τὸ Μεξικὸν καὶ τὸ Περού καὶ ἐσχημάτισαν μέγα ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτὰς αἱ μεγάλαι ὁδοὶ τοῦ ἐμπορίου μετετέθησαν. Τὰ διερχόμενα ἐμπορεύματα διὰ τῆς Μεσογείου θαλάσσης διήρχοντο τώρα διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Προσετέθησαν δὲ καὶ νέα ὁδοὶ διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὄκεανοῦ. Ἡ Μεσόγειος ἔπαυσε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, διότι μετετέθη τοῦτο εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Οἱ Πορτογάλλοι καὶ Ἴσπανοὶ κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον οἱ Ὀλλανδοί, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἴδρυσαν ἀποικιακὰ κράτη καὶ ὑπερεπλούτισαν. Ἡ κατάστασις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης μετεβλήθη πλέον διὰ τοῦ πλούτου σημαντικά.

59. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρυθμῖσις εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄλλη σημαντικὴ μεταβολὴ ἔγινεν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ συνεκράτει

ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς δύσεως διὰ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι ὁ κληρὸς αὐτῆς ἦτο μορφωμένος καὶ ὅτι πάντες οἱ λαοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀγράμματοι καὶ ἀμόρφωτοι. Οἱ ἀμόρφωτοι δὲ λαοὶ αὐτῆς ἐπίστευον ὅτι μόνον διὰ τῆς βοήθειας τοῦ κλήρου ἠδύναντο νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ συνεισέφερον ὑπὲρ τοῦ κλήρου καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κτήματα καὶ πλούσια ἄλλα ἀφιερῶματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλέον οἱ κληρικοὶ διὰ μέσου τοῦ χρόνου εἶχον καταστήσει νὰ γίνουν πολὺ πλούσιοι καὶ νὰ ζοῦν πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως νὰ διαφθαροῦν.

Ὁ πλούσιος αὐτὸς βίος τοῦ κλήρου εἶχε προσελκύσει τότε εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ καὶ πολλοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖαι καὶ συνετέλεσαν ἀκόμη περισσότερον, ὥστε ὁ κληρὸς τῆς δύσεως νὰ διαφθαρῇ καὶ νὰ ἐξαχρειωθῇ. Οἱ εὐγενεῖς αὐτοὶ καὶ κληρικοὶ γινόμενοι ἐξηκολοῦθουν νὰ ζοῦν ὡς ἄρχοντες κοσμικοὶ καὶ νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς ὅλας τὰς κοσμικὰς διασκεδάσεις. Οὕτω πλέον ὁ κληρὸς τῆς δύσεως περὶ τὸ τέλος τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, μηδὲ τοῦ Πάπα ἐξαιρουμένου, ἔφθασεν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον τῆς διαφθορᾶς. Ὅσοι δὲ ἠθέλησαν νὰ ἐπέμβουν διὰ νὰ ἐπιφέρουν διόρθωσιν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν κατεδιώχθησαν καὶ μερικοὶ μάλιστα καὶ ἐθανατώθησαν.

Ἐνεκα τῆς καταστάσεως αὐτῆς τοῦ κλήρου ἐπεκράτει εἰς ὅλην τὴν δύσιν μεγάλη δυσαρέσκεια καὶ ἀγανάκτησις κατ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος μία μεγάλη καὶ ριζικὴ μεταρρύθμισις μέσα εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ἔπρεπε πρὸς τοῦτο νὰ εὐρεθῇ καὶ ἡ κατάλληλος περίστασις. Καὶ ἡ περίστασις αὐτὴ εὐρέθη, ὅταν ὁ Πάπας Λέων Γ' ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἀφορμὴν.

Ὁ Λούθηρος.

Ὁ Λέων εἶχε διατάξει πολλοὺς κληρικούς του νὰ δίδουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς γραπτὴν συγχώρησιν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ εἰσπράττουν χρήματα. Μὲ τὰ χρήματα τάχα αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην. Πράγματι ὁμως ἤθελε τὰ χρήματα αὐτὰ διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀκολάστου βίου του.

Μίαν τοιαύτην ἐντολὴν διὰ νὰ εἰσπράξῃ χρήματα εἶχεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μαγνεντίας, ὁ ὁποῖος καὶ ἤρχισε νὰ εἰσπράττῃ.

Τοῦτο ἔδωκε πλέον ἀφορμὴν καὶ ἐξανέστη πρῶτος εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ μοναχὸς Μαρτίνος Λούθηρος, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε μεγάλας καὶ ριζικὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Λούθηρος ἦτο μορφωμένος κληρικὸς καὶ καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης. Διὰ τοῦτο αἱ μεταρρυθμιστικαὶ αὐτοῦ προτάσεις ἔκαμαν ἀμέσως μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ πολὺς λαὸς καὶ οἱ περισσότεροὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του. Ἄλλ' ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος ὁ Ε', ὁ περισσότερος κληρὸς καὶ πολὺς πάλιν λαὸς Γερμανικὸς ἀντετάχθη κατὰ τοῦ Λουθήρου. Τοιοῦτρόπως πάντες οἱ Γερμανοὶ ἐχωρίσθησαν πλέον εἰς δύο μερίδας ἐχθρικὰς καὶ ἤρχισαν ἀγῶνα σκληρὸν μεταξύ των

Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες μάλιστα τότε μόνοι των εἰσήγαγον τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὰς χώρας των, ἐκήρυξαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀρχηγοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ κράτος των καὶ κατέλαβον καὶ πάντα τὰ Ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Οὕτω δὲ ἡ μεταρρύθμισις ἤρχισε πλέον νὰ ἐξαπλώνεται. Ὁ αὐτοκράτωρ ὁμως Κάρολος ἠθέλησε νὰ τὴν περιορίσῃ. Ἀλλὰ τότε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου κατέθεσαν ἔγγραφον διαμαρτυρίαν ἐξ αἰτίας τῆς

ὁποίας ἔκτοτε πλέον ὠνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι.

Ὁ Πάπας κατ' ἀρχάς δὲν ἔδωσε σημασίαν. Ἀλλὰ κατόπιν, ὅταν εἶδε τὴν ἀξάπλωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως ἠπέιλησε τὸν Λούθηρον καὶ τὸν ἀφώρισεν. Ἀλλ' ὁ Λούθηρος ἔμεινεν ἄφοβος καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του.

Συγχρόνως μὲ τὸν Λούθηρον ἐκήρυξαν τὴν μεταρρυθμίσιν, ἀλλὰ μὲ μερικὰς διαφοράς, ὁ Σβίγγλιος εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ ὁ Καλβῖνος κατ' ἀρχάς εἰς τὴν Γαλιαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας ἡ μεταρρυθμίσις σιγὰ-σιγὰ κατόπιν διεδόθη εἰς ὅλην τὴν δύσιν καὶ ἐπροκάλεσε δεινοὺς μεταξὺ τῶν λαῶν αὐτῆς ἀγῶνας. Οἱ ἀγῶνες δὲ αὐτοὶ διήρκεσαν 100 καὶ πλέον ἔτη.

Ὁ Πάπας μὲ τὸν πολὺν κληρον καὶ ὄλους τοὺς ὀπαδοὺς του προσεπάθησε δι' ὅλων τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ, νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἡ μεταρρυθμίσις διὰ τοῦ χρόνου διεδόθη καὶ παρέμεινεν εἰς τὰς ἐξῆς χώρας. Εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ὀλλανδίαν, Δανίαν, Σουηδίαν, Νορβηγίαν, Πολωνίαν, Βοημίαν, Οὐγγαρίαν, Ἀγγλίαν, Ἀμερικὴν καὶ Ὠκεανίαν.

Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ἄλλων μεταρρυθμιστῶν εἶναι τὰ ἐξῆς. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος του δύναται νὰ σωθῆ καὶ ὄχι διὰ τῆς μεσιτείας ἄλλων. Ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν ἄλλαι ἐορταί, πλὴν τῆς Κυριακῆς, οὔτε τελεταί, λειτουργαί καὶ κληρικοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅτι πρέπει νὰ γίνωνται μόνον προσευχαὶ καὶ κηρύγματα εἰς τὸν λαόν, νὰ ψάλλωνται ὕμνοι καὶ νὰ ἐρμηνεύωνται αἱ Γραφαί. Καὶ ὅτι πάντα ταῦτα νὰ λέγωνται καὶ νὰ γρά-

φωνται εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκάστου λαοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν Λατινικὴν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μεταρρύθμισις ἀπήλλαξε πολλοὺς λαοὺς ἀπὸ τὰς καταχρήσεις καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ δυτικοῦ κλήρου. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν δυτικὸν κληρὸν ὠφέλησε πολὺ, διότι τὸν ἐξηνάγκασε διὰ τοῦ χρόνου νὰ παύσῃ τὰς καταχρήσεις του καὶ νὰ διορθωθῇ. Ἐπομένως ἡ μεταρρύθμισις ἀπέβη δι' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς δύσεως εὐεργετικὴ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Εἰσαγωγή.—Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ Βυζαντινὴ Ἱστορία	3
1. Κοσμοκρατορία τῶν Ρωμαίων—Ἔκτασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους	4
2. Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν Ρωμαίων	7
3. Χριστιανισμὸς καὶ ἴδρυσις τῶν πρώτων Ἐκκλησιῶν	9
4. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας	11
5. Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν	14
6. Ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συντελεῖ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ στερεώσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	16
7. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος	18
8. Ὁ Κωνσταντῖνος μόνος αὐτοκράτωρ. Προστασία τῶν Χριστιανῶν	19
9. Θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας	21
10. Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου	23
11. Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης	27
12. Ὁ μέγας Θεοδόσιος	29
13. Ἐξελληνισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους	32
14. Προστασία τῆς Ἑλ. γλώσσης καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ	34
15. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος	35
16. Ὁ μέγας Βασίλειος	38
17. Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος	39
18. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	41
19. Ἰουστινιανὸς	43
20. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ στάσις τοῦ Νίκα	44
21. Ἐξωτερικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	48
22. Ἐσωτερικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ	48
23. Ἡράκλειος	52
24. Ἡ πολιορκία τῆς Κων)λεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων	55
25. Οἱ τελευταῖοι πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου	57
26. Μωαμεθανισμὸς. — Οἱ Ἄραβες καὶ ὁ Μωάμεθ	58

	Σελ.
27. Αί κατακτήσεις τῶν Ἀράβων καὶ ἡ διάδοσις τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ	60
28. Πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.	62
29. Ἄλλοι ἀγῶνες Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων	64
30. Οἱ εἰκονομάχοι καὶ οἱ εἰκονολάτραι	65
31. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.	66
32. Ὁ Φώτιος καὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.	69
33. Οἱ Σλαῦοι	71
34. Οἱ Βούλγαροι	72
35. Βουλγ. πόλεμοι πρὸς τὴν Ἑλλ. αὐτοκρατορίαν	73
36. Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος	76
37. Ἐκχριστιανισμὸς Σλαύων, Βουλγάρ. καὶ Ρώσσω	81
38. Σταυροφορίαι	82
39. Αἰτία τῶν Σταυροφοριῶν	86
40. Αἱ 4 πρῶται Σταυροφορίαι	89
41. Ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.	90
42. Αἱ 4 τελευταῖαι σταυροφορίαι	92
43. Διανομὴ τοῦ Ἑλλ. κράτους μεταξὺ τῶν νικητῶν.	92
44. Τὸ φεουδαλικὸν σύστημα εἰς τὴν Ἑλλάδα	94
45. Τὰ νέα Ἑλληνικὰ κράτη. — Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας	96
46. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος	97
47. Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἡπείρου.	97
48. Ἀνάκτησις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.	98
49. Ὀθωμανοὶ Τούρκοι καὶ κατακτήσεις αὐτῶν	101
50. Ἐξισλαμισμὸς τῶν ὑποτασσομένων εἰς τοὺς Τούρκους.	104
51. Προσωρινὴ ἀνακοπὴ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Μογγόλων	106
52. Μωάμεθ ὁ Β΄. καὶ Κων)τίνος ὁ Παλαιολόγος.	107
53. Κατάκτησις καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικ. χωρῶν.	113
54. Αἷτια τῆς ἀναγεννήσεως	114
55. Βυζαντινὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς	115
56. Ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἰς τὴν δύσιν	118
57. Ἐφευρέσεις	122
58. Ἀνακαλύψεις	125
59. Ἡ θρησκ. μεταρρύθμισις εἰς τὴν Εὐρώπην	129

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: Βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης
Μετρούμενη Πράξη 1.1: Ανομοιόμορμη ανάπτυξη της εκπαίδευσης

ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Το πρόγραμμα αφορά στην ανάπτυξη και υλοποίηση προτύπων προγραμμάτων σπουδών για την εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Η υλοποίηση του προγράμματος θα πραγματοποιηθεί με τη μορφή σεμιναρίων και εργαστηρίων για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικούς με ειδικές ανάγκες. Το πρόγραμμα θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με τους φορείς της εκπαίδευσης και της υγείας.

Ο σκοπός του προγράμματος είναι η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης των μαθητών με ειδικές ανάγκες, η ανάπτυξη της αυτονομίας και της κοινωνικής ένταξης των μαθητών με ειδικές ανάγκες.

Ο στόχος του προγράμματος είναι η υλοποίηση του προγράμματος σε συνεργασία με τους φορείς της εκπαίδευσης και της υγείας. Το πρόγραμμα θα υλοποιηθεί με τη μορφή σεμιναρίων και εργαστηρίων για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικούς με ειδικές ανάγκες. Το πρόγραμμα θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με τους φορείς της εκπαίδευσης και της υγείας.

